

Skönlitteratur och läsning som forskningsfråga inom B&I

en metateoretisk analys av 21 masteruppsatser

Maria Eriksson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Hanna Carlsson

År: 2014

© Maria Eriksson

Literature and reading as a subject matter in LIS

A metatheoretical analysis of 21 master's theses

Abstract

This master's thesis examines 21 master's theses written in Library and Information Science in Sweden between the years 2010 and 2013. The master's theses are written in Lund, Borås and Uppsala and all of them have literature and/or reading as subject matters. The aim of the thesis is to investigate how master's theses in our time handle the question of reading and literature as a subject matter in Library and Information Science. The overall questions of the thesis are: how are the subject matters literature and reading handled in the master's theses written within LIS in Sweden? Which theories and methods are used and how does that influence the subject matter? Which similarities and differences are there between the different theses?

The theory and methodology used is hermeneutical. Hermeneutics is the theory of text interpretation which means it can be used both as a theoretical framework to understand the premises in which the theses in question is meant to be understood and as a methodological tool to interpret the texts. The thesis rests on the idea of a thesis as a kind of communication using Roman Jakobson's communications-model. This in turn means that the context in which the thesis is written is of importance and merits the use of hermeneutical concepts such as Hans-Georg Gadamer's *prejudice* and Stanley Fish's *interpretive communities*.

The analysis is divided into a chapters relating to subject matter, theory, method and quality and literacy; two recurring themes in the theses. The analysis show that the theses are built upon a fundamentally positive view on literature and reading and the public libraries role in mediating literature and promoting reading. A possible explanation for this; LIS ties to the professional field and the authors prejudices and preunderstandings relating to literature, reading and public libraries, is proposed. The analysis also reveals that the vast majority of the theses use interviews as their methods but that they show a greater diversity in their use of theories and in the extent to which the theories are implemented within the theses. Furthermore, the analysis show that some differences between the theses, on the basis of where they are written, can be observed and although this can be attributed to de different interpretive communities that the authors can be said to belong to, the fact that the analysis consists of a relatively small number of theses limits the ability to make any long going conclusions.

Master's thesis

Keywords

Library and Information Science, literature, reading, Hermeneutics, master's theses, meta-analysis, literacy, quality

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning.....	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Disposition	5
2. Bakgrund och problemområde	6
2.1 B&I som ämne och forskningsfält	6
2.1.1 Tvärvetenskaplighet	9
2.1.2 Humaniora inom B&I.....	11
2.2 Läsforskning och litteraturteori.....	12
2.2.1 Läsförståelse och läsvanor	12
2.2.2 Bibliotekets roll och läsfrämjande arbete.....	14
2.2.3 Skönlitteraturens verkningar	15
3. Litteraturgenomgång/tidigare forskning.....	17
3.1 B&I som ämne och forskningsfält	17
3.2 Läsforskning och litteraturteori.....	19
4. Teoretiska perspektiv och metod.....	21
4.1 Metodbeskrivning	25
5. Resultat och analys	28
5.1 Ämne	28
5.1.1 Barn	29
5.1.2 Etnicitet och genus	30
5.1.3 Läsningens betydelse.....	34
5.1.4 Läsfrämjande/lässtimulerande verksamhet	36
5.1.5 Biblioteket som plats.....	39
5.1.6 Hur bibliotekarier porträtteras i litteratur	41
5.1.7 Sammanfattning	42
5.2 Teoretiska grundantaganden	44
5.2.1 Litteracitetsteori/Läsforskning	45
5.2.2 Sociokulturell/barnsociologisk teori	50
5.2.3 Diskursteori	52
5.2.4 Feministisk/genus-teori	55
5.2.5 Litteratursociologisk/Litteraturvetenskaplig teori.....	57
5.2.6 Sammanfattning	58
5.3 Metod	60
5.4 Kvalitet och frågan om förförståelse.....	62
5.5 Litteracitet	66
6. Sammanfattning och avslutande diskussion	70
6.1 Egna reflektioner samt förslag på vidare forskning	72
7. Litteraturförteckning	74
Bilaga 1.....	77
Uppsatser med beteckningar och indelningar	77
Borås.....	77
Lund	78
Uppsala.....	79

1. Inledning

Läsvanor och läsförståelse är två begrepp som är aktuella just nu. Den senaste PISA-undersökningen och Litteraturutredningens slutbetänkande, har lett till diskussioner i både populärmedier och i forskningsssammanhang, då de visar att vi läser allt mindre och att svenska ungdomars läsförståelse har sjunkit under OECD-genomsnittet (PISA 2012, 2012). Denna problematik har även uppmärksammats inom biblioteks- och informationsvetenskap (hädanefter förkortat till B&I) eftersom läsförståelse och läsfrämjande är klassiska frågor inom forskningsfältet. Till sammanhanget hör också frågor om bibliotekens roll och funktion för folkbildning och språkutveckling, som de kommer till uttryck i exempelvis Jonas Hassen Khemiris artikel ”Andra familjer hade andra gudar, det närmsta vi kom en helig plats var vårt bibliotek” (DN, 2013-10-19) som tar upp vikten av biblioteket som fristad och rätten till fri tillgång till kunskap och kultur.

Det var dessa diskussioner som fick in mig på spåret till mitt uppsatsämne. Utgår man ifrån att minskad läsning och sämre läsförståelse är ett problem och vidare att dessa frågor är av intresse för B&I-fältet, leder det till frågan om hur synen på läsning och skönlitteratur ser ut inom B&I och jag vill därför använda min uppsats till att ta upp denna fråga. Anledningen till att jag har valt att undersöka både läsning och skönlitteratur är att jag anser att dessa är så nära sammankopplade att synen på det ena påverkar det andra. Det skönlitterära verket fullbordas genom läsning och att *vad* man läser påverkar *hur* man läser och vad man får ut av det. Säkerligen är denna uppfattning färgad av mitt förflutna inom litteraturvetenskap men det är också en föreställning om läsning som finns inom läsforskning skriven inom B&I-fältet.

Det är viktigt med ett en kontinuerlig diskussion om det egna fältet och de teoretiska grundantaganden som råder inom dess utbildning och forskning. Jag har därför valt en metateoretisk utgångspunkt för min studie eftersom jag vill undersöka hur läsning och litteratur ingår i B&I-fältet. Jag har därför valt att analysera masteruppsatser som skrivits inom B&I, specifikt sådana som på olika sätt behandlar skönlitteratur och läsning. Just masteruppsatser är intressanta då de kan sägas befinna sig i en övergång mellan olika stadier. De har så att säga en fot i utbildningen och en i en framtid inom forskning eller praktisk verksamhet. Dessa uppsatser påverkar således flera delar av fältet. För det första är de färgade av den utbildning som deras författare är i slutfasen av. För det andra kan de ge en fingervisning om vilka teoretiska grundantaganden de har tagit till sig samt vilken teoretisk utgångspunkt de kommer ha med sig i en möjlig framtid som forskare. Sist men inte minst kan uppsatserna peka framåt mot det bibliotekariearbete som många av författarna har framför sig. Upphovsmännen är på en och samma gång en produkt av sin bakgrund och en del av det som formar deras egen och fältets framtid.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka hur skönlitteratur och läsning behandlas som undersökningsobjekt inom den del av B&I-fältet som masteruppsatser utgör.

Masteruppsatser har en intressant plats mitt emellan utbildningen, forskningsfältet och bibliotekarieprofessionen och de influeras av, och kanske även i viss utsträckning influerar, samtliga dessa delar. Jag undersöker masteruppsatser som skrivs i en svensk kontext med särskilt fokus på vilka teorier de använder sig av och vilka teman de ger uttryck för. Jag har ställt mig följande forskningsfrågor:

- Hur behandlas skönlitteratur och läsning i de masteruppsatser som skrivs inom B&I i Sverige?
- Vilka teoribildningar och metoder används och hur påverkar detta uppsatsen och ämnesvalet?
- Vilka likheter och skillnader finns mellan de olika uppsatserna?

1.3 Disposition

Uppsatsen börjar med kapitel två som ger en bakgrund till, och preciserar, problemområdet. Här presenteras kortfattat B&I som ämne och forskningsfält och speciell vikt läggs vid humaniora inom B&I samt ämnets tvärvetenskaplighet. Vidare presenteras Lund, Borås och Uppsala, de olika lärosäten där uppsatserna i min analys har skrivits, och de respektive utbildningarnas fokus samt lärosätenas forskningsläge. I samma kapitel presenteras även läsforskning och litteraturteori som det används inom B&I då det är denna del av ämnet som uppsatserna i min analys är en del av. I kapitel tre, som är en litteraturgenomgång, avhandlas de ämnen som tagits upp i kapitel två i större detalj. Dessa två kapitel är tänkta som ett sätt att skapa en förståelse kring den kontext där undersökningens uppsatser är skrivna.

I kapitel fyra presenteras den hermeneutiska teori och metod som används vid analysen av uppsatserna. Detta avsnitt visar på vikten av den kontext i vilken en text är skriven och hur upphovspersonens förförståelse påverkar den slutgiltiga produkten. Metodavsnitten lägger speciell vikt vid närläsningen och att upptäcka teman i texten. Här finns även en förklaring till de hermeneutiska redskapen som används vid tolkning av texterna samt en genomgång av metodinsamling och arbetsprocess.

Resultat och analys redogörs för i kapitel fem som är uppdelat i underrubrikerna ämne, teoretiska grundantaganden, metod, samt kvalitet och litteracitet; två återkommande teman i uppsatserna. Under ämne presenteras hur de olika uppsatserna förhåller sig till skönlitteratur och läsning och från vilken utgångspunkt de behandlar dem. I avsnittet teoretiska grundantaganden och metod presenteras de olika tillvägagångssätten och likheter och skillnader mellan de olika uppsatserna analyseras.

I det sista kapitlet finns en sammanfattning och en avslutande diskussion som återkopplar till syfte och frågeställningar samt ger förslag till vidare forskning.

2. Bakgrund och problemområde

För att på ett mer tydligt sätt ringa in mitt problemområde och skapa förståelse krävs en genomgång av vissa begrepp och teoretiska ramverk. Jag vill därför kort presentera B&I som fält och ämne. Speciellt intressant är dess tvärvetenskapliga form och humanioras plats, eftersom det kan tänkas påverka vad som skrivs i masteruppsatser om litteratur och läsning, och på vilket sätt. Vidare kommer jag att presentera läsforskning och hur man kan se på litteratur, eftersom detta behövs för att förstå både min egen uppsats och de masteruppsatser som jag analyserar.

2.1 B&I som ämne och forskningsfält

För det första är det viktigt att skilja på *utbildning* och *forskning*. Även om båda dessa aktiviteter sker på samma institution och inom samma ämne har de olika förutsättningar och man kan därför inte tolka resultaten på samma sätt. Denna åtskillnad är viktig i min uppsats då jag undersöker masteruppsatser som är en del av utbildningen och därför inte ska ses som en del av fältets forskning. Ämnets forskning är en del av ämnets vetenskapliga grund och därmed den grund som utbildningen vilar på; forskningen implementeras i utbildningen.

Vidare har jag valt att genomgående använda mig av termen *ämne* snarare än *disciplin* när jag talar om B&I. Jag har valt detta sätt då ämnets tvärvetenskapliga karaktär och det faktum att det är så nytt gör det svårt att placera in det i den snävare ram som begreppet disciplin ger. Dr. Armin Krishnan ställer upp följande kriterier för att något ska kunna definieras som en disciplin:

- 1) disciplines have a particular object of research (e.g. law, society, politics), though the object of research maybe shared with another discipline;
- 2) disciplines have a body of accumulated specialist knowledge referring to their object of research, which is specific to them and not generally shared with another discipline;
- 3) disciplines have theories and concepts that can organise the accumulated specialist knowledge effectively;
- 4) disciplines use specific terminologies or a specific technical language adjusted to their research object;
- 5) disciplines have developed specific research methods according to their specific research requirements; and maybe most crucially
- 6), disciplines must have some institutional manifestation in the form of subjects taught at universities or colleges, respective academic departments and professional associations connected to it.

Krishnan 2009, 9

Då B&I inte självklart lever upp till alla dessa kriterier, åtminstone inte ännu, använder jag mig istället av Kjørups definition av ämne. Han menar att ett ämne, till

skillnad från vetenskapliga discipliner, kan sträcka sig över flera vetenskaper. Flera vetenskaper bildar ramar för utbildningar som kräver en bred kunskapsbas eftersom de är menade som yrkes- eller professionsförberedande (Kjørup 1999, 17).

Ser man till B&I som ämne är det fortfarande den ämnesbeskrivning som Forskningsnämnden (FRN) gjorde 1986 som är den mest erkända. Den lyder:

Biblioteks- och informationsvetenskapen tar sin utgångspunkt i problem kring förmedling av information eller kultur som är lagrad i någon form av dokument. Inom ämnet studeras den process, som beroende på syfte och innehåll, kan benämnas informationsförsörjning eller kulturförmedling, samt bibliotek och andra institutioner med en likartad funktion som medverkar i denna process. Ämnet har anknytningar till en rad andra discipliner inom såväl samhällsvetenskap, humaniora som teknik.

FRN 1989

Lars Höglund behandlar denna beskrivning sin text *Biblioteks- och informationsvetenskap som studie- och forskningsområde* (2000) och framhåller vissa ord eller begrepp lite extra. För det första tar han upp att man använder begreppet *problem* vilket han menar tyder på att ämnet inte bedriver forskning för forskandes skull utan skall ha en relevans, såväl samhällelig som institutionell (Höglund 2000, 6). Nästa begrepp är *förmedling*, vilket han menar är knutet till såväl bibliotekets referensarbete som till tillhandahållande och tillgängliggörande av information (ibid.). Höglund understryker sedan beskrivningens användning av begreppet *dokument*, vilket han menar kan vara ett sätt att skilja ämnet från närliggande ämnen, som datalogi och kommunikationsvetenskap (ibid.). Vidare menar han att man bör förstå begreppet i sin vidare mening, alltså inte endast tryckta dokument utan även exempelvis digitala eller ”dokumentliknande informationssträngar” (ibid.). Även begreppen *process* och *institution* tas upp som ett sätt att vidga ämnet genom att visa att biblioteket som institution är viktig, men att man även öppnar upp för studier angående andra ämnen och ”institutioner med en likartad funktion” (ibid.).

Hur man tolkar denna ämnesbeskrivning och implementerar den i forskning och utbildning ser olika ut på olika institutioner. Då jag har valt att undersöka uppsatser från Uppsala universitet, högskolan i Borås och från Lunds universitet, kan det vara på sin plats att presentera de olika inriktningarna som B&I-institutionerna på dessa lärosäten har valt.

Borås

B&I-institutionen i Borås, som med god marginal är den största av de tre, har formulerat tre inriktningar för forskning och utbildning: *Informationspraktiker och informationsteknologier*, *Bibliotek och samhälle* samt *Kultur, kulturpolitik och samhälle* (Kåring Wagman 2008, 17). Inriktningen Informationspraktiker och informationsteknologier är i sin tur uppdelad i underrubrikerna *Collaboration and information sharing*, som handlar om hur information kan delas mellan aktörer, *Informationssökning och lärande* som bland annat rymmer informationssökning och informationsbeteenden, samt *Information management* som behandlar exempelvis kommunikation inom organisationer och företag (Kåring Wagman 2008, 17).

Även Bibliotek och samhälle, den andra inriktningen, har tre underkategorier. Dessa är *Biblioteksservice: förändring och utveckling*, *Litteratur, barn och barn och*

läsande samt *Digitala bibliotek och bevarande av kulturarv*. Denna inriktning är den som är mest knuten till biblioteket som institution och dess praktiska verksamhet. Här ryms forskning om bland annat bibliotekstjänster och bibliotekets roll, litteratur och läsande samt klassifikation och indexering. (Kåring Wagman 2008, 17)

Den sista inriktningen, Kultur, kulturpolitik och samhälle, är den minsta inriktningen sett till antalet forskare. Inom denna inriktning behandlas frågor kring bland annat kulturinstitutioner och organisationer men även forskning om informationspolitik. Denna inriktning skiljer sig från den förra i så mån att den ofta berör andra institutioner än bibliotek. (Kåring Wagman 2008, 18).

Högskolan i Borås beskriver masterprogrammet i biblioteks- och informationsvetenskap på följande sätt:

Utbildningen ger en bred kompetensbas inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området (B&I) men ger också möjligheter till individuell specialisering för olika arbetsområden genom ett antal valbara kurser. Kurser kan väljas med tanke på verksamhetsområden med olika fokus, såsom arbete med stora datamängder, bibliometri och data mining; utveckling av digitala informationstjänster; kultur- förmedling; lärande och informationskompetens; barn och ungdom; digitalisering av kulturarvet; eller nya former av datorstödd samverkan.

BHS, 6

Den forskning som bedrivs i Borås följer dessa tre inriktningar och kan sammanfattas med deras devis ”forskning för profession” och man kan även se att en stor del av forskningen är inriktad mot folkbibliotek (Kåring Wagman 2008, 20). De uppsatser som skrivs i Borås följer samma linjer som forskning i det att majoriteten kan placeras under den första och andra disciplinen samt att de uppsatser som behandlar bibliotek i första hand handlar om folkbibliotek (Kåring Wagman 2008, 21). De användargrupper som flest uppsatser handlar om är barn och ungdomar samt familjer, men en del handlar om minoritetsgrupper som exempelvis homosexuella och invandrare (ibid.).

Uppsala

B&I-utbildningen i Uppsala är en del av en ABM-institution. Den är betydligt mindre än institutionen i Borås men har i likhet med denna tre inriktningar. Den första är *Kunskapsorganisation* som behandlar frågor kring bland annat katalogisering, indexering och digitalisering. Den andra inriktningen är *Informationssamhällets infrastrukturer: politik, ekonomi, juridik, vetenskap* och inbegriper ämnen som informations- och kulturpolitik, yttrandefrihet och upphovsrätt. Kåring Wagman sammanfattar det som att inriktningen: ”handlar om strukturella förutsättningar för information”. Den sista inriktningen, *Bibliotek, bokhistoria och bildning*, riktar in sig på bland annat folkbildning och folkbibliotek. (Kåring Wagman 2008, 22)

Angående B&I-inriktningen inom programmet skriver Uppsala universitet:

Inriktningen Biblioteks- och informationsvetenskap vänder sig särskilt till dig som vill kunna arbeta vid folkbibliotek och forskningsbibliotek eller vid andra arbetsplatser i behov av informationsspecialister. Utbildningen ger en allsidig kunskap om bibliotek, informationssökning, kunskapsorganisation och informationsförmedling.

Under år ett studerar du olika aspekter på kunskapsorganisation och vetenskaplig klassifikation samt organisation och förmedling av information. Vidare studeras bibliotekens roll som kunskaps- och kulturinstitutioner. Under år två skriver du din masteruppsats och fördjupar studierna i informationsförmedling. Dessutom har du möjlighet till fem veckors praktik vid ett bibliotek.

Uppsala universitet 2014

Forskningen i Uppsala har en humanistisk prägel och spänner över en stor mängd områden (Kåring Wagman 2008, 22). Det bedrivs forskning i klassiska biblioteksämnen men med olika angreppssätt och ofta med hjälp av teorier från andra ämne som historia, genusteori, filosofi och litteraturvetenskap (ibid.). Även de uppsatser som produceras i Uppsala har en bred ämnesbas och exempel på ämnen är: läsning och skönlitteratur, sökvanor samt professionsfrågor (ibid.). Precis som i Borås är det vanligast att uppsatserna fokuserar på folkbibliotek och den vanligaste användargruppen är barn och skolelever (ibid.).

Lund

Även i Lund är B&I en del av ett större ABM-samarbete. På denna institution är ”det viktigaste forskningstemat samspelet mellan ny informations- och kommunikationsteknik och olika informationsrelaterade aktiviteter” (Kåring Wagman 2008, 25). På Lunds universitets hemsida står:

I programmet fokuseras särskilt förmedling av information och kultur samt verksamhetsutveckling av de institutioner och organisationer där förmedlingen äger rum. Metoder, tekniker och andra förutsättningar för att tillgängliggöra arkivens, bibliotekens och museernas material är därför viktiga inslag för att klargöra olika sätt att möta verksamheternas användare. Frågor som rör digitalisering och webben som professionellt redskap utgör naturliga inslag i programmet.

Lunds universitet 2014

Exempelvis bedrivs det forskning om hur den tekniska utvecklingen påverkar kommunikation, informationssökning och informationsanvändning (Kåring Wagman 2008, 25). Vidare forskas det kring hur bibliotekarieprofessionen har utvecklats och förändrats samt om frågor kring expertis (ibid.). Det skrivs följaktligen även många uppsatser kring dessa ämnen. Också på denna institution är det vanligast att fokusera på folkbiblioteken men här har en förhållandevis stor andel uppsatser forskningsbibliotek som undersökningsobjekt. (Kåring Wagman 2008, 26).

2.1.1 Tvärvetenskaplighet

Lars Höglund skriver: ”Ämnet biblioteks- och informationsvetenskap är numera ett brett och tvärvetenskapligt sammansatt fält. [...] Av namnet framgår att det dels handlar om bibliotek, dels om principiella frågor som har med informationsförsörjning och informationssystem att göra.” (Höglund 2000, 2). B&I kan alltså sägas bestå av två olika delar med olika historia.

Biblioteksvetenskapens historia tar sin början i och med publiceringen av den franska

bibliotekarien Gabriel Naudés verk *Advis pour dresser une bibliothèque* 1627 (Hansson 2004, 53). Det skall dock understrykas att ämnet på den tiden, och lång tid därefter, främst var praktiskt professionsinriktat, det vill säga inriktat på att utbilda kompetenta bibliotekarier. Biblioteksvetenskapen tog ett steg mot att bli ett mer akademiskt ämne under början av 1800-talet i Tyskland då Martin Schrettinger myntar begreppet *bibliothekswissenschaft* (Hansson 2004, 54). Schrettinger och hans kollegor riktade in sin forskning på dels bibliotekstekniker (som förvärv och uppbyggnad av samlingar) och dels på bibliotekets administration (exempelvis ekonomiska frågor och regelverk) (ibid.). Biblioteksvetenskapen har sedan dess fortsatt att bli mer och mer akademiskt inriktat även om man har fortsatt var knuten till bibliotekarieprofessionen och bibliotekets praktiska verksamhet.

Biblioteksvetenskapen brukar ses som en del av de humanistiska vetenskaperna. Fredrik Åström skriver i "Library and Information Science in Context" (2004) att detta har två anledningar. För det första på grund av att bibliotek ses som en humanistisk institution och att de yrkesverksamma fram till relativt nyligen oftast hade en utbildning inom humanistiska ämnen. Den andra anledningen är att man inom biblioteksvetenskapen ofta använder sig av teorier och metoder som man delar med andra humanistiska ämnen, som exempelvis litteraturvetenskap och historia. (Åström 2004, 14)

Informationsvetenskapen har en historia som skiljer sig en del från biblioteksvetenskapens. Vanligtvis brukar man tala om Paul Otlets och Henri LaFontaines arbeten från slutet av 1800-talet som informationsvetenskapens grundfundament (Hansson 2004, 56). De ansåg att det fanns ett behov av verktyg som på ett systematiskt sätt kunde organisera kunskap (ibid.). En annan milstolpe är myntandet av begreppet *information retrieval* som skedde 1951 (ibid.). Detta breddade forskningsfältet då "[t]he main interest was [...] not the purely technical aspects of information technology, but the intellectual control of a large amount of bibliographical data" (Hansson 2004, 57). Informationsvetenskapen har sedan dess följt teknikens utveckling, vilket har öppnat för nya frågor och forskningsområden.

Lars Höglund menar att sammansmältningen av dessa ämnen till det som vi idag kallar B&I: "kan ses som ett svar på behov som uppstått i det moderna samhället, men kombinerat med klassiska frågor kring kunskapens bevarande och förmedling till allmänheten" (Höglund 1995, 41). Samhällets och teknikens utveckling har lett till ett allt större informationsflöde och förändrade beteenden då vi allt mer integrerar teknik i vår vardag. Detta har i sin tur lett till ett behov av forskning kring just dessa frågor.

Att sammanföra två ämnen är dock inte helt friktionsfritt. Joacim Hansson skriver att när ett interdisciplinärt ämne som detta skapas, kan tre saker hända. Antingen kan de fortsätta vara två distinkta områden som samexisterar i relativ harmoni. De kan också sammansmälta för att skapa en helt ny disciplin, eller så kan det skapas spänningar mellan de olika ämnena, vilket eventuellt kan leda till att den starkare parten "äter upp" den svagare. Hansson menar att i fallet med B&I så finns det exempel på alla tre av dessa, men om någon skulle kunna sägas vara dominerande så är det den tredje möjligheten. (Hansson 2004, 58f)

Hansson menar att en orsak till att biblioteksvetenskap och informationsvetenskap kan vara problematiska att sammanföra är att de har helt olika utgångspunkter. Biblioteksvetenskap handlar om: ”studying the social, cultural, and the political organizations of problems regarding reading, information, and cultural access in the light of the new institutional organizations of the information society” (Hansson 2004, 65). Informationsvetenskap gör det motsatta och utgår istället från att man kan formulera generella utsagor kring sökbeteenden och finna rationella, värdeneutrala lösningar på problem gällande informationssökning (ibid.).

I sammanhanget är det viktigt att uppmärksamma att ämnets olika delar har skilda historier, och i vissa fall olika utgångspunkter, men i dagens läge är de inte åtskilda, speciellt inte i en skandinavisk kontext. I framförallt den angloamerikanska forskningen kan man fortfarande ana denna åtskillnad, och i vissa fall även en viss spänning, mellan ämnets olika delar. I Sverige är det dock vanligare att ämnets olika beståndsdelar samexisterar exempelvis genom att informationstekniska aspekter studeras med hjälp av kvalitativa metoder eller att man tar in teorier från humaniora, som litteratursociologi, eller från samhällsvetenskap.

Även Höglund är medveten om problemen kring B&Is tvärvetenskapliga karaktär och tar upp debatten mellan dem med en teknisk/naturvetenskaplig bakgrund och dem med en samhällsvetenskaplig eller humanistisk. Han menar dock att det inte alls är omöjligt att förena ämnets olika delar, vilket den skandinaviska utvecklingen kan vara ett exempel på, och att man kan ta lärdom från ett ämne som medie- och kommunikationsvetenskap, som har lyckat med en sådan förening. På samma gång menar han att det inte behöver vara ett hinder eller ett problem att olika typer av forskning lever sida vid sida inom samma ämne. (Höglund 1995, 43)

2.1.2 Humaniora inom B&I

Det är således inte helt klart till vilken vetenskap B&I hör då de olika delarna har haft, och i vissa fall fortfarande har, skilda bakgrunder och inriktningar. Jürgen Habermas (1929-) väljer att dela upp vetenskaperna i tre grupper: den naturvetenskapliga, den humanvetenskapliga och den samhällsvetenskapliga. Han menar att skillnaden mellan dessa tre ligger i att de bygger på olika *kunskapsintressen* och att detta i sin tur skapar olika typer av kunskap samt spelar olika roller i människors liv. Naturvetenskap bygger på ett behov av *tekniskt* intresse i syfte att kunna behärska naturen och söker därför efter lagbundenheter. Samhällsvetenskapen, menar Habermas, utgörs dels av *handlingsvetenskaperna*, som söker efter lagbundenheten i det mänskliga samhället för att kunna administrera samhället, dels av den kritiska samhällsvetenskapen. De senare styrs av ett *frigörande* kunskapsintresse vilket vill medvetandegöra de sanna lagbundenheterna samt förändra de falska. Humaniora utgör den stora delen av det Habermas kallar för de *historisk-hermeneutiska* vetenskaperna som bygger på ett intresse för kultur och människans placering inom kulturella traditioner. Inom humanvetenskaperna ligger fokus på tolkning snarare än att söka lagbundenheter. (Kjørup, 1999, 92)

Søren Kjørup formulerar i sin bok *Människovetenskaperna* (1999) begreppet *människovetenskap* som kan sägas innefatta både humaniora och samhällsvetenskap. Han beskriver det på följande sätt:

Som vi använder det idag betyder "humaniora" [...] något i riktning mot *mänskligare ting*. Mänskligare än vad? Än *realia*, 'de verkliga tingen' de ting som naturvetenskaperna sysslar med. Med beteckningen "humaniora" pekar vi istället på vetenskaperna om mänskliga förhållanden uttryckta i språk och historia, konst och kultur, och om människan själv som tänkande, kännande, handlande och skapande varelse. Humaniora är *människovetenskap* i vid mening.

Kjørup 1999, 13

Mitt teoretiska perspektiv utgår ifrån att B&I är en del av det som brukar benämnas som människovetenskaperna eller humaniora. En anledning till detta är helt enkelt att uppsatserna som jag undersöker har skrivits på utbildningar som är en del av den humanistiska institutionen på de olika lärosätena. Fördelen med begreppet människovetenskaper är att det både kan innefatta den mer hermeneutiska forskningen inom B&I och den forskning som är närmare det Habermas kallar för handlingsvetenskaperna och den kritiska samhällsvetenskapen där exempelvis forskning kring informationssökningsbeteende och demokratiaspekter kan sägas ingå.

Vidare grundar sig mitt perspektiv på uppfattningen att B&I som en del av människovetenskaperna har såväl annorlunda förutsättningar som andra syfte och mål med sin forskning än vad naturvetenskaperna har. Detta betyder att man behöver använda sig av andra metoder än de som används inom naturvetenskapen när man analyserar sitt material. Skillnaden mellan naturvetenskapen och humanvetenskapen har av Wilhelm Dilthey (1833-1911) förklarats med orden: "naturen förklarar vi, själslivet förstår vi" (Kjørup 1999, 89). Inom en stor del av forskningen inom B&I behövs således kvalitativa metoder som intervjuer och fallstudier, då de kan fånga den mänskliga aspekten av undersökningsobjektet. På samma sätt behövs teorier som är mer inriktade på att tolka och förstå, som exempelvis hermeneutisk teori, diskursteori och sociokulturell teori, snarare än förklarande teorier.

2.2 Läsforskning och litteraturteori

Läsforskning är ett klassiskt forskningsområde inom B&I och det finns en mängd olika ingångar till ämnet. Ett sätt att dela upp ämnesområdet är i underavdelningarna *läsförståelse och läsvanor*, *bibliotekets roll och läsfrämjande arbete* samt *litteraturens verkningar*.

2.2.1 Läsförståelse och läsvanor

Denna typ av forskning har ofta en mer kvantitativ prägel då den tar hjälp av omfattandet undersökningar kring läsning i stora urval. Ett exempel på en sådan undersökning är de PISA-undersökningar som var en av anledningarna till mitt ämnesval. PISA (*Programme for International Student Assessment*) är en internationell studie som OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) utför var tredje år. (PISA 2012, 2012, 6) Genom prov och enkäter testas ungdomar vid 15 års ålder (vanligtvis elever i årskurs 9) på sina kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap (ibid.). I den senaste undersökningen

deltog samtliga 34 OECD-länder, totalt deltog 65 länder och cirka 510 000 elever testades (PISA 2012, 2012, 6). I Sverige deltog ungefär 4 700 elever (ibid.).

Anledningen till att den senaste PISA-rapporten har rönt stor uppmärksamhet är att det har skett en signifikant försämring i svenska elevers läsförståelse. I Sverige är det nu 23 procent av eleverna som inte når upp till det som enligt PISA utgör en basnivå för läsförståelse. Dessa 23 procent är en signifikant högre nivå än i alla andra OECD-länder (PISA 2012, 2013, 12). Vidare visar undersökningen att det i Sverige har skett den största försämringen i läsförståelse i jämförelse med tidigare undersökningar. Läsförståelsen har sjunkit med 14 poäng jämfört med PISA 2009 och med 33 poäng jämfört med PISA 2000 vilket är den största uppmätta nedgången av samtliga deltagande länder (ibid.). Detta betyder att Sverige nu har ett medelvärde på 283 vilket kan jämföras med OECD-genomsnittet som ligger på 296 poäng (Pisa 2012, 2013, 13). Man kan således notera att läsförståelsen i Sverige har minskat med 5% sedan förra mätningen och nu ligger 5% under OECD-genomsnittet. 19 andra OECD-länder har en signifikant högre medelvärde än Sverige och endast tre länder har ett signifikant lägre medelvärde (ibid.).

Även Sveriges vuxna befolknings läsvanor har undersökts som en del av litteraturutredningens slutbetänkande *Läsandets kultur* (SOU 2012:65). *Läsandets Kultur* har i syfte att:

analysera litteraturens ställning i dag och identifiera utvecklingstendenser som förväntas kunna påverka litteraturområdet framöver. Vi ska också lämna förslag på hur litteraturens ställning kan stärkas samt bl.a. bedöma och föreslå vilka statliga insatser som bör göras för att möta de utmaningar som teknikutvecklingen för med sig. En målsättning med förslagen ska vara att de leder till ett ökat läsande och ett rikt utbud av kvalitetslitteratur.

SOU 2012:65, 11

Utredningen tar upp en mängd olika aspekter av litteraturområdet förutom läsvanor och läsfärdighet. Bland annat undersöks litteraturens ställning i skolan, läsfrämjande arbete, yrkesverksammas villkors samt bokmarknaden. När det gäller läsvanor och läsförståelse använder sig utredningen av PISA-undersökningar samt de data som presenteras i *Läsarnas marknad, marknadens läsare* (SOU 2012:10). De finner att den totala läsningen har ökat men att det skiljer sig mycket mellan olika grupper i samhället. De ser att kvinnor läser betydligt mer skönlitteratur än män och att speciellt unga mäns (mellan 16-24 år) läsning har minskat; den är tre gånger mindre än kvinnors i samma ålder (SOU 2012:65, 44). Överlag ser de att läsningen bland unga minska även om det totala läsandet är relativt stabilt (SOU 2012:65, 45). Vidare finns det stora skillnader i läsvanor och läsfärdighet mellan olika socioekonomiska grupper (SOU 2012:65, 12).

Inom B&I har man länge forskat kring frågor om läsförståelse. På senare tid har det blivit vanligare att man använder sig av begreppet *litteracitet* snarare än läsförståelse. Litteracitet, som är en översättning av det engelska uttrycket *literacy*, har fördelen att det är ett bredare begrepp som kan innefatta andra typer av medier än tryckt text. David Bartons skriver i "Directions for literacy research: analysing language and social practices in a textually mediated world" (2001) att *Literacy Studies* har växt fram ur ett missnöje över rådande uppfattningar om läsning och skrivning som fanns

inom skolvärlden, då dessa sågs som allt för förenklade (Barton 2001, 93). Genom att istället använda sig av litteracitetsbegreppet kan man öppna upp för en mer komplex bild av hur en människa erövrar ett språk och hur en persons kulturella och socioekonomiska kontext påverkar denna process (Barton, 2001, 94).

Begreppet möjliggör även studier av andra typer av litteracitet än just förmågan att läsa en text i en bok. Litteracitetsbegreppet används inte bara när man talar om pedagogisk verksamhet utan även om ämnen som familjesituation, religion, flerspråkighet och inom kulturella och historiska ämnen (Barton, 2001, 93). Inom B&I talar man framförallt om *media literacy* och *information literacy* vilket har att göra med personers färdigheter vad gäller användning av nya medier och informationssökning. Just för att litteracitet kan fungera som ett väldigt brett begrepp ställer Barton den retoriska frågan *where does literacy end?* Han visar att begreppet kan användas på många olika sett men menar att det inte behöva vara en nackdel att ett begrepp är både brett och smalt genom att jämföra det med vedertagna begrepp såsom *diskurs*, *kontext* och *språk* (Barton 2001, 96).

2.2.2 Bibliotekets roll och läsfrämjande arbete

I Sveriges bibliotekslag (SFS 2013:801) står att: "Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur." (SFS 2013:801, § 7) och vidare att: "Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar." (SFS 2013:801, § 8). Att arbeta läsfrämjande är således en av folkbibliotekets grundläggande funktioner.

Detta är också något som har studerats inom B&I. Ofta, men inte uteslutande, handlar det om forskning som är relativt nära knuten till bibliotekets praktiska verksamhet. Exempelvis kan det handla om en fallstudie av ett specifikt läsfrämjande projekt eller ett specifikt folkbibliotek. Det finns även studier med bredare perspektiv som rapporten *Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* (2011) av Åse Hedemark. Denna rapport har PISA- och PIRLS-undersökningarnas indikationer om barn och ungdomars försämrade läsförmåga som bakgrund och undersöker upplevelsen av läsfrämjande arbete snarare än det läsfrämjande arbetet i sig. Med hjälp av gruppintervjuer, där cirka 100 barn i 10-årsåldern från hela landet ingår, försöker Hedemark svara på frågeställningarna:

- Vilka behov av berättelser och läsning har barn i 10-årsåldern?
- Hur hittar och söker dessa barn berättelser att läsa?
- Vilken betydelse har bibliotek och olika typer av lässtimulerande verksamhet för barns intresse för berättelser och läsning?
- Hur kan bibliotekens verksamhet utvecklas för att bättre tillgängliggöra berättelser för barn och stödja läsutvecklingen?

Hedemark 2011, 4

Hedemark finner i sin studie att de barn som deltar i läsfrämjande verksamheter anser att det ökar deras läslust, men det kan vara svårt att avgöra bibliotekets roll då barn ofta blandar ihop skolans verksamhet och bibliotekets. De flesta barnen säger sig dock uppskatta bibliotekets läsfrämjande arbete och biblioteket spelar också en viktig

roll som den institution barnen vänder sig till för att finna läsmaterial. (Hedemark 2011, 48)

2.2.3 Skönlitteraturens verkningar

För att kunna hävda att läsning har något syfte, att det är en meningsfylld aktivitet, måste man för det första försöka klargöra vad som är skönlitteraturens särart, ibland kallad *litteraritet*. Detta har många teoretiker inom litteraturvetenskapen försökt sig på. Den ryska lingvisten Roman Jakobson (1896-1982), vars kommunikationsmodell jag använder som en av mina teoretiska utgångspunkter, menade att skönlitteraturens särart bestod i den poetiska funktionen. Han förklarade att: ”*The poetic function projects the principle of equivalence from the axis of selection into the axis of combination*” (Jakobson 1960, 358). Med detta menar han att en skönlitterär text inte, till skillnad från andra typer av kommunikation, har som sitt primära syfte att förmedla information från en avsändare till en mottagare. En skönlitterär text pekar istället tillbaka in mot sig själv, mot texten för textens egen skull. Detta gör att den skönlitterära texten inte behöver vara lätt att förstå utan bör användas för att experimentera med språket och försöka omforma och förnya det. Denna syn på den skönlitterära texten utvecklades sedan av andra ryska formalister som menade att skönlitteraturens särart låg i dess *främmandegörning*; att skönlitteraturen med sin innovativa användning av språket kunde motverka den automatisering som annars kan ske i vår vardag. Viktor Skjlovskij (1893-1984) menade att: ”art exists that one may recover the sensation of life; it exists to make one feel things, to make the stone stony” (Skjlovskij 1965, 12).

Detta är bara en av många teorier gällande skönlitteraturens särart. På senare år har det blivit allt vanligare att man skiftar fokus från verket i sig till läsaren, eller till själva läsakten. Detta kallas ofta för *reader-response-skolan* och har Louise Rosenblatt som en av sina förgrundsgestalter. Hon var kritisk mot det fokus som exempelvis de ryska formalisterna lade på texten och menade istället att verket skapas i läsakten. Hon skriver: ”We cannot simply look at the text and predict the poem. The text is a necessary, but not a sufficient, condition of the poem. For this, a reader or readers with particular cultural and individual attributes must be postulated.” (Rosenblatt 1969, 35).

Ett sätt att sammanföra en idé om skönlitteraturens inneboende särart med Rosenblatts läsorienterade teori, är genom att som Anders Palm mena att en skönlitterär text kan vara både och. Han upplever den konstnärliga texten som ett dynamiskt objekt, en *arte(f)akt* (Palm 2009, 290). Palm skriver:

Till den konstnärliga textens statiska identitet – verket som bundet i skrift – läggs obönhörligen dess dynamiska identitet – verket som befriat att upplevas och betyda. [---] Överlämnad åt läsaren och historicitetens kontinuum av förändring blir artefakten ständigt och på nytt aktiverad som arteakt. Som ontologisk helhet bevarar den sin identitet som artefakt, samtidigt som den varierar som arteakt i sin(a) betydelse(r), upplevelse(r) och värde(n).

Palm 2009, 290

Enligt Palm innehåller den skönlitterära texten olika egenskaper, eller kategorier av litteraritet, som sedan aktiveras vid läsakten och leder till positiv utveckling hos läsaren. Dessa kategorier är:

- *fiktionalitet* som utvecklar läsarens fantasi,
- *poeticitet* som riktar läsarens uppmärksamhet mot den språkliga dimensionen,
- *emotionalitet* som kan ha en positiv verkan på läsarens empati,
- *interrogativitet* som uppmuntrar ifrågasättande,
- *performativitet* som begreppsliggör den tolkande processen och
- *historicitet*, som ger en kontextuell förståelse. (Palm 2009, 291ff.)

Palm visar på positiva effekter som läsning av skönlitteratur kan ge, hur människan kan växa med hjälp av läsning. Ett annat sätt att se på skönlitteraturens verkningar är att se till idén om dess läkande effekt som har funnits ända sedan antiken. Aristoteles använde ordet *katharsis*; själens rening, vilket är ett begrepp som används än idag. Leon Golden förklarar begreppet på följande sätt: "catharsis represents a process of purgation in which the emotions of pity and fear are aroused by tragic dramas and then somehow eliminated from the psyche of the audience" (Golden 1973, 473). Exakt hur denna rening går till diskuteras fortfarande. Ett något förenklat sätt att förklara det på är att säga att genom att leva sig in i en berättelses protagonists negativa känslor och sedan uppleva hur handlingens fortskridande löser dessa kan ens egna negativa känslor mildras.

Dessa olika teorier används på olika sätt inom B&I. De kan användas som ett sätt att legitimisera folkbibliotekets uppdrag att ge medborgare gratis tillgång till litteratur och kultur. Vidare kan de användas som förklaringsmodeller vid analyser av olika typer av verksamheter. Katharsis-begreppet kan exempelvis användas inom forskning om biblioterapi och läsningens läkande potential. Rosenblatts och Palms teorier kan stå som exempel på den typ av teorier som används vid analyser av bland annat läsfrämjande arbete, läsecirklar samt forskning inriktad på biblioteksanvändaren.

3. Litteraturgenomgång/tidigare forskning

3.1 B&I som ämne och forskningsfält

Jag har främst riktat in mig på information rörande hur man har definierat B&I som fält samt hur utbildningen är upplagd på de tre lärosäten från vilka jag har tagit mitt undersökningsmaterial. De två texter som jag främst har använt mig av är Lars Höglunds text *Biblioteks- och informationsvetenskap som studie- och forskningsområde* (2000) samt *Taggning och chick litt: biblioteks- och informationsvetenskapen i Sverige* (2008) som är utgiven av Svensk biblioteksförening och sammanställd av Anna Kåring Wagman. Lars Höglunds text ger en översiktbild över B&I som fält och forskningsområde. Han ger en kort historisk tillbakablick och presenterar ämnets olika delar. Han försöker tydliggöra ämnets innehåll och ramar genom att ta upp och förklara FRAs bestämning av B&I och definiera en mängd centrala begrepp. Vidare presenterar han en rad forskningsfrågor som var aktuella då texten skrevs och som fortfarande är av stor betydelse.

Även *Taggning och chick litt* (som även nämner Höglunds text) använder sig av FRAs definition för att ringa in B&I-ämnet men tar även in den utvärdering av B&I som Högskoleverket utförde 2004. Kåring Wagman presenterar även de olika lärosätena som bedriver forskning och utbildning i B&I. Hon presenterar hur det har skett en akademisering av ämnet och gör en historisk överblick över hur de olika institutionerna har vuxit fram i Sverige. Hon presenterar aktuella forskningsprojekt och vilka ämnen som är aktuella på respektive institution, hur utbildningen är upplagd samt ger exempel på den typ av uppsatser som skrivs.

Om man vill ha nyare siffror kan man med fördel se till den granskning som Högskoleverket gjorde av utbildningarna inom kulturvård och ABM-området 2008. Denna rapport ger, förutom en presentation av de olika utbildningarna samt en nationell bild, även en presentation av hur utbildningen ser ut i ett nordiskt perspektiv. De olika institutionerna utvärderas under rubrikerna *lärarkapacitet och lärarkompetens, akademisk miljö, nivå progression och fördjupning, säkring av kursmål och examensmål* samt *säkring av utbildningens kvalitet*.

För en vidare fördjupning i B&I som forskningsområde och ämne finns exempelvis Fredrik Åströms avhandling *The social and intellectual development of library and information science* (2006). Åström undersöker B&Is intellektuella aspekter genom analysera hur fältet är organiserat i olika subfält och forskningsområden samt hur dessa har förändrats genom tiden. Den sociala aspekten av avhandlingen fokuserar

bland annat på institutionaliseringen av B&I-fältet. Avhandlingen vilar på forskningsfrågorna:

- What are the effects on the development of LIS, of the dual origin of LIS, developing out of both the field of practice and out of other research areas; and, of LIS being a discipline, a field of research and a field of practice?
- For what purposes have LIS been defined by its own scholars; and what are the implications of the amount and variety of meta-studies in terms of the identity and perception of LIS?
- How has the increasing competition from – and to some extent cooperation with – other fields of research affected LIS?

Åström 2006, 11

Ett exempel på ett översiktsverk över området är *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen: aktuell forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap* (1995). Denna forskningsantologi har några år på nacken vilket gör att vissa delar, speciellt den del som handlar om informationsteknologi, är inaktuell. Trots detta ger den en god ingång till ämnet. Antologin ger inledningsvis en presentation av forskningsläget i avsnittet *Nordiska utblickar över ämnet biblioteksforskning*. Sedan är den indelad i avsnitt som antingen tar upp frågor kring informationsvanor och teknologiska framsteg såsom *Informationsteknologins utmaningar*, och *Informationsvanor, informationssökning och lärande* eller frågor knutna till biblioteksverksamhet i avsnitten *Bibliotekens organisation, ekonomi och effektivitet*, samt *Bibliotek som kultur- och litteraturförmedlare – förr och nu*.

Som nämnts är B&I ett tvärvetenskapligt ämne och en introduktion till tvärvetenskapen ges i boken *Tvärvetenskap: fält, perspektiv eller metod* (2004) väl. Denna text tar upp tvärvetenskap inom fält som socialt arbete, historia och medicin. Då detta inte är kopplat till B&I kan man fokusera på de två första kapitlen: *Fält, perspektiv eller metod: introduktion* och *Ideologiteori och tvärvetenskap: om aspekter och begreppsimport*. Det första kapitlet ger en introduktion till hur begreppet tvärvetenskap kan definieras och den teoretiska och metodologiska grund som tvärvetenskaplig forskning står på. Det andra kapitlet presenterar och problematiserar ideologiteori då ideologiteorins historia kan: ”tjäna som ett exempel på en tvärvetenskaplig process utsträckt över tid” (Sunnemark & Åberg, 2004, 31). Detta kapitel är intressant som ett praktiskt exempel på en tvärvetenskaplig forskningsansats, men även för att ideologikritik är en teori som kan kopplas till B&I-fältet. Ett referensverk över tvärvetenskap sett ur ett internationellt perspektiv är Nico Stehrs och Peter Weingarts bok *Practising interdisciplinarity* (2000) som ger en mer ingående inblick i tvärvetenskaplig forskning, dess plats inom universitetsvärlden och dess ontologi.

När det gäller just B&I-ämnets tvärvetenskaplighet, och de problem som kan uppstå när ämnen med olika vetenskapliga utgångspunkter förenas, har jag fått mycket inspiration från forskningsantologin *Aware and responsible: papers of the Nordic-International Colloquium on Social and Cultural Awareness and Responsibility in Library, Information and Documentation Studies (SCARLID)* (2004). Detta är en samling av de presentationer som gavs under SCARILD på universitetet i Oulu, Finland, under 13-14 december 2001. Texterna riktar in sig på frågor kring medvetandegörande och ansvarstagande som en grundläggande del av akademisk

forskning. De tar bland annat upp frågan om informationshantering som socialt fenomen, värdet av ett övergripande perspektiv inom fältet samt samspelet mellan fältets olika delar.

Jag är ingalunda den första som gör en metateoretisk analys över de uppsatser som skrivs inom B&I i Sverige. Dock är samtliga exempel som jag har hittat inriktade på magisteruppsatser skrivna vid Bibliotekshögskolan i Borås. Den av uppsatserna som har det bredaste angreppsområdet är *Disciplinen vi delar, en innehållsanalys av magisteruppsatser vid Bibliotekshögskolan i Borås* (2006) av Kristin Johannesson. Johannesson undersöker samtliga magisteruppsatser som publicerades i Borås under 2005 för att se vilka epistemologier, teorier, metoder som används, vilka teman som finns och vilka som är dominerande inom de olika kollegierna.

Övriga uppsatser har, i likhet med min, riktat in sig på en viss typ av uppsatser. *Uppsatsen Trender i ämnesval hos magisteruppsatser inom kunskapsorganisation 1995-2005 : en innehållsanalys* (2007) av Charlotta Gyllström behandlar uppsatser om kunskapsorganisation och finner att det vanligaste ämnet är klassifikationssystem tätt följt av Internet-relaterade uppsatser. Vidare ser hon att det har skett en markant uppgång i antalet uppsatser som på ett eller annat sätt handlar om kunskapsorganisation under den undersökta tidsintervallen. Lina Birgersson undersöker i *BOI och Litteratursociologi: En undersökning av litteratursociologiska magisteruppsatser skrivna inom Biblioteks- och informationsvetenskap 2005-2008* (2010) de uppsatser om litteratursociologi som skrivits i Borås då hon upplever att det endast är i Borås som litteratursociologi har haft en plats i utbildningen, speciellt under tidigare år då utbildningen var uppdelad i fyra kollegier. Hon finner att den vanligaste inriktningen på uppsatserna är hur samhället speglas i litteraturen och att skönlitteratur är den vanligaste typen av empiri. Sist men inte minst skall även nämnas *Läsarstudier inom biblioteks- och informationsvetenskap: En metastudie av nio magisteruppsatser skrivna vid Institutionen Biblioteks- och Informationsvetenskap i Borås 2000 - 2010* (2012) av Eugenia Brescaru, som undersöker kvalitativa läsarundersökningar skrivna vid högskolan i Borås.

3.2 Läsforskning och litteraturteori

Läsforskning används, och studeras, på många olika sätt inom B&I. Som en ingång till ämnet finns antologin *Reading Matters* (2004). Detta översiktsverk presenterar forskning om bland annat läsning, reader-response-teorin, genrer, målgrupper och läsförbättrande arbete. För att visa på vikten av denna forskning tas ofta den minskande läsningen och försämrade läsförmågan hos, framförallt, ungdomar i Sverige upp. Studier av detta fenomen finns bland annat i Skolverkets sammanfattning *PISA 2012: 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap: resultaten i koncentration* (2013) samt i *Läsandets kultur* (SOU 2012:65). Dessa kvantitativa studier analyseras ibland annat i Åse Hedemarks rapport *Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* (2011). I sammanhanget kan även litteraturutredningens forskningsantologi *Läsarnas marknad, marknadens läsare* (SOU 2012:10) nämnas. Litteraturutredningen har i uppdrag att ”analysera litteraturens ställning i dag och identifiera utvecklingstendenser som förväntas kunna påverka litteraturområdet framöver” (SOU 2012:10, 4). Forskningsantologin utgår

ifrån samma direktiv (dir. 2010:24) som *Läsandets kultur* vilket betyder att de bland annat skall: ”analysera litteraturens ställning i skolan och läsfrämjande insatser, de litterära upphovsmännens villkor, bokmarknaden, tidskriftsmarknaden och det internationella utbytet på litteraturområdet.” (SOU 2012:10, 4). Många av texterna i denna antologi är intressanta ur ett B&I-perspektiv, men särskilt kan Ulf Fredriksson och Monica Roséns bidrag om barn och ungdomars läsvanor och läsförmåga samt Lisbeth Larssons kapitel om värdet av att läsa skönlitteratur lyftas fram.

När det gäller kopplingen mellan läsning och bibliotek har Lars Höglund och Ewa Wahlström skrivit flera intressanta texter. De använder sig av SOM-institutets (SOM står för Samhälle, Opinion, Medier och är en opartisk undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet) mätningar av biblioteksbesök, bokläsning och internetanvändning i Sverige för att peka på olika aspekter av bibliotek och läsande vilket gör att texterna till viss del överlappar varandra, I ”Bibliotek, läsande och förtroende: effekter av bibliotek och läsande” (2007) fokuserar de positiva effekterna som högläsning har på barn och i ”Bibliotek och läsande – individuell stimulans eller samhällsnytta?” (2007) tar de upp frågan om läsning bara har en positiv effekt för den enskilda individen eller om det också kan ses som en typ av samhällsnytta. I ”Bibliotek och läsande – Mellan digitala och fysiska media.” (2011) använder de sig av SOM-undersökningen från 2010 och undersöker hur den tekniska utvecklingen påverkar läsning och bibliotek.

I ett försök att teoretisera kring skönlitteraturens roll på folkbibliotek har Kultur i Halland gett ut rapporten *Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek* (2013). I denna rapport har jag speciellt inspirerats av Magnus Perssons bidrag ”Litteratursynen på svenska folkbibliotek. Självklarhet, ambivalens och mångfald”. I denna text tar Persson upp problematiken kring den ambivalens han tycker sig se hos folkbibliotekarier inför frågan om skönlitteraturens värde. Han menar att de å ena sidan ser läsning som något självklart positivt men på samma gång saknar teoretiska begreppsramar för att förklara varför det är positivt. Persson tar upp *myten om den goda litteraturen*; myten om litteraturen som något självklart positivt, som något folkbibliotekarier faller tillbaka på. Följande påståenden ser han som olika uttryck för denna myt:

- Litteraturen är både överlägsen och hotad
- Litteraturens och läsningens godhet tas för given
- Den goda litteraturen har (automatiskt) goda effekter
- Litteratur- och kultursynen är dualistisk och hierarkisk (hög litteratur och kultur ställs mot låg; god mot dålig osv.)
- Den goda litteraturen motverkar den dåliga kulturen
- Myten arbetar med en kombination av en inkluderande retorik och en exkluderande praktik
- Litteraturläsning skall vara disciplinerande, även om detta sällan utsägs explicit

Persson 2013, 14

Jag använder mig inte själv av dessa exempel på läsforskning och litteraturteori då min uppsats är av ett metaanalytiskt slag. De är dock viktiga att ta upp då de är exempel på material som i hög grad har påverkat mastuppsatserna i min studie, och kan därför skapa djupare förståelse för min tolkning av dessa texter.

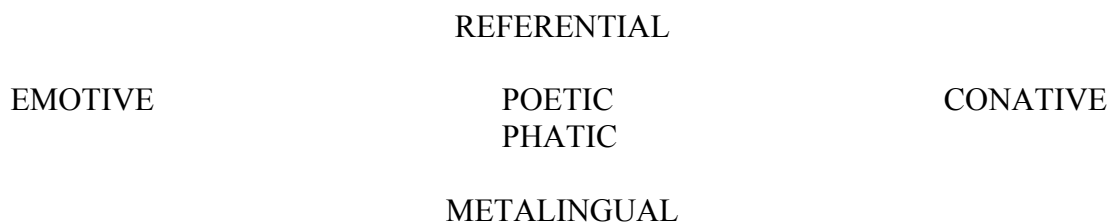
4. Teoretiska perspektiv och metod

Min uppsats utgår ifrån grundförståelsen att man kan se de masteruppsatser jag använder som en typ av kommunikation. För att tydliggöra detta använder jag mig av Roman Jakobsons kommunikationsmodell. Jakobson menar att alla typer av kommunikation är indelade i sex olika faktorer vilket kan illustreras på följande vis:

Vad denna bild säger är att varje kommunikationsakt behöver en *adresser*, en avsändare, som sänder ett meddelande, i den här uppsatsens fall är detta en text men det kan också vara till exempel ett verbalt meddelande, till en *addressee*, en mottagare. Men för att kommunikationen skall lyckas krävs det att meddelandet refererar till en kontext som är förståelig för mottagare. Vidare krävs det en fysisk kanal, *contact*, och en gemensam *code*, vanligtvis ett språk, som förstås av båda parter, för att fullborda kommunikationen. (Jakobson 1960, 353)

Jakobsons teori bygger sedan på att texten har olika funktioner beroende på vilken faktor som texten fokuserar. De flesta texter uppfyller flera av funktionerna men är styrda av den mest framträdande funktionen (ibid.). De olika funktioner som Jakobson menar styr språket är följande:

Den emotiva funktionen relaterar till avsändaren och pekar tillbaka på hur avsändaren känner inför det hon eller han försöker förmedla. Denna funktion är alltså en känslomässig funktion och är speciellt vanlig i talat språk. Funktionen förstärks då ofta av bland annat tonfall, minspel och kroppsspråk (Jakobson 1960, 354). Den konativa funktionen relaterar till mottagaren och syftar till att engagera denne, gärna i formen av direkta order som manar till handling (Jakobson 1960, 355). De resterande funktionerna relaterar till meddelandet som sådant. Den fatiska funktionen handlar om språk som ett sätt att interagera vilket gör att den är knuten till *contact*; meddelandets fysiska kanal. Denna typ av kommunikation är ofta av ritualistisk art då

den handlar mer om att förlänga och uppehålla kommunikationen än om att relatera information från avsändaren till mottagaren (Jakobson 1960, 355). Den poetiska funktionen är den funktion som Jakobson är mest intresserad av, då han menar att det är denna funktion som skiljer skönlitteratur och poesi från andra typer av texter. De texter som styrs av den poetiska funktionen är fokuserade ”on the message for its own sake” (Jakobson 1960, 356) snarare än att förmedla information. Den metalingvistiska funktionen är viktig när språket används för att beskriva och diskutera sig självt och är alltså kopplat till code-faktorn (ibid.). Sist men inte minst finns den referentiella (ibland kallad den denotativa eller kognitiva) funktionen som korresponderar med den kontextuella faktorn. Detta är den beskrivande funktionen och kan redogöra för till exempel ett ting, en företeelse eller en situation (Jakobson 1960, 353).

Jag anser att de uppsatser jag använder i min analys kan ses som exempel på kommunikation styrd av den referentiella funktionen. Därför är den kontextuella aspekten viktig för att skapa en förståelse av texterna. Genom att använda mig av kontextbegreppet vill jag peka på det faktum att ingen text skapas i ett vakuum, lika lite som att en läsning av en text sker i ett vakuum. Texten påverkas både av upphovspersonen situation och begreppsvärld då den skrivs, och också av recipientens kontext vid tolkningsakten. I *Det kommunikativa handlandet* (2000) beskrivs hur den kontext som en medietext tolkas i kan delas in i tre olika dimensioner; en *textuell*, en *intertextuell* samt en *extratextuell* kontext (Bjurström, Fornäs & Ganetz, 108).

Kontextdimensioner

<i>Textuell kontext</i>	<i>Intertextuell kontext</i>	<i>Extratextuell kontext</i>	
Texten som helhet	Textens referenser till andra (medie)texter	<i>Textrelaterad kontext</i> Textens ref. till ”verkligheten” Den ”verklighet” som ligger bakom texten	<i>Recipient-kontext</i> Socio-kulturell-historisk kontext Livsvärld Vardagskontext Subjektiv kontext

Fig 1. Mediereceptionens kontext enligt Bjurström, Fornäs & Ganetz (2000)

Den textuella kontexten utgörs av texten i sin helhet, i mitt fall av de masteruppsatser jag har studerat. Den intertextuella kontexten är de andra texter som aktualiseras i mötet med originaltexten. Detta kan innefatta en mängd olika texter som: ”stäcker sig alltifrån den genre en text skriver in sig i till dess direkta referenser till andra texter och texter som behandlar samma teman eller beskriver samma ’verklighet’” (Bjurström, Fornäs & Ganetz, 109).

Den extratextuella kontexten är den som ligger utanför själva texten och kan delas in i den *textrelaterade* kontext som behandlar hur texten refererar till verkligheten samt *recipient-kontexten* som är den kontext som läsaren tolkar texten utifrån. Bjurström, Fornäs och Ganetz använder sig av Paul Ricoeurs metaforer om ett ”framför” och ett ”bakom” texten för att visa att även den extratextuella textrelaterade kontexten

öppnar sig åt två håll. Genom att ett subjekt vid läsakten ställs *framför* texten öppnas de referenser som texten gör till ”verkligheten” upp och *bakom* texten står dess upphovsperson, dennes intentioner och den sociala, kulturella och historiska kontext som hen var en del av då textens produceras (Bjurström, Fornäs & Ganetz, 111).

För att kunna förstå dessa kontextdimensioner utgår min uppsats från ett hermeneutiskt perspektiv. Hermeneutik kan både användas som en metod och som en teoretisk begreppsram. Slår man upp termen i nationalencyklopedin (ne.se) får man följande förklaring av begreppet:

hermeneutik [-nev̄ti:ˈk] (grek. *hermēneutikē* (teˈchnē) 'tolkningskonst', *avhermēneuō* [-nēˈ-] 'tolka', 'förklara', 'utlägga', 'uttyda'), läran om tolkning. Inom teologi, rättsvetenskap och klassisk filologi har hermeneutik uppfattats som ett antal regler som gör det möjligt att tolka en text på bästa möjliga sätt. I den meningen har det särskilt sedan Augustinus utarbetats en *ars interpretandi*, en konst att uttolka texter som kan liknas vid ett hantverk.¹

Hermeneutik är alltså, enkelt uttryckt, läran om tolkning. Hur denna tolkning ska ske rent praktiskt är dock inte lika enkelt att uttrycka, Kjørup påpekar att det är lätt att bli förvirrad om man försöker förstå vad hermeneutik egentligen betyder, eftersom begreppet kan: ”täcka såväl tolkningspraktik som tolkningsteori, [...] i båda fallen kan det också vara fråga om något mycket brett och allmänt och om något mycket snävt och speciellt” (Kjørup 1999, 247).

I sin bredaste mening kan i princip allt ses som en tolkningsakt och således en hermeneutisk handling. Varje försök att förstå en text blir en tillämpning av hermeneutisk metod liksom varje försök att förstå en kulturell företeelse eller en historisk händelse. På så vis kan man ha uppfattningen att så gott som all typ av vetenskap, och i synnerhet all humanistisk forskning, villar på en hermeneutisk grund. Denna uppfattning ger dock inte särskilt mycket hjälp när det kommer till frågan om hur man skall gå till väga vid tolkning av en specifik text, eller, som i mitt fall, en grupp av texter.

Därtill är den snävaste användningen av begreppet inte mycket lättare att använda. Här brukar man knyta hermeneutiken till den tyska tolkningstraditionen som har sitt ursprung i 1800-talet och Friedrich Schleiermacher (1768-1834). Enligt Schleiermacher var förståelse, eller viljan att försöka förstå, något allmänmänsklig och att detta var grundförutsättningen för mänsklig gemenskap (Kjørup 1999, 253). Han menade att syftet med en text gick att finna genom att rekonstruera de förhållanden i vilken texten skrevs. Antoine Compagnon uttrycker det på följande vis: ”the reconstruction of the authors intention is the necessary and sufficient condition in determining the meaning of the work” (Compagnon 2004, 40).

För att komma fram till denna *avsikt* eller *mening* bör man använda sig av det Schleiermacher kallade för den *hermeneutiska cirkeln*. Denna metod går ut på att man i mötet med texten först formulerar en hypotes kring texten i sin helhet för att sedan

¹ hermeneutik. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/hermeneutik>, Nationalencyklopedin, hämtad 2014-04-04.

närläsa och analysera minde delar av texten, för att sedan återvända till helheten med den nya förståelse som delarna ha gett en. Med hjälp av denna förståelse kan man sedan modifiera den ursprungliga hypotesen. Denna metod bygger på en tro på att det finns en given korrespondens mellan helheten och delarna och tvärtom. (Compagnon 2004, 40)

Schleiermachers arvtagare kan sägas vara Wilhelm Dilthey (1833-1911) som bland annat gjorde skillnad mellan naturvetenskap och humaniora genom att säga att naturvetenskapen handlade om att *förklara* fenomen medan endast humaniora kan *förstå* genom tolkning. Dilthey formulerade det som att: ”anden förstår bara vad den själv har skapat” (Kjørup 1999, 89). Ett av huvudbegreppen i Diltheys hermeneutik var *inlevelse* då han menade att det fanns ett slags organiskt samband mellan allt mänskligt och allt producerat av människan. Detta samband gjorde det möjligt att vid till exempel läsning av en text sätta sig in i en annan människas situation och uppleva samma tankar och känslor som textens upphovsperson.

Diltheys psykologiska modell och hans förtroende för människans inlevelseförmåga har senare ifrågasatts av bland annat Hans-Georg Gadamer (1900-2002) och Paul Ricoeur (1913-2005). Det Gadamer och Ricoeur gjorde annorlunda var (bland annat) att de tog in läsaren och läsakten som en del av texten och menade att dessa komponenter påverkade förståelsen och tolkningen av en text. Gadamer menade att förståelsen av en text alltid utgår från läsarens situation, exempelvis socioekonomisk ställning eller kulturell kontext, och att läsarens *fördomar* påverkar tolkningen av texten (Kjørup 1999, 258f.). Läsarens situation utgör hans *horisont*, alltså det som läsaren på grund av sin plats i världen har kapacitet att förstå. Horisonter är dock något är i ständig förändring på grund av att en persons fördomar ifrågasätts och prövas. Gadamer menade att förståelse sker genom en sammansmältning av läsarens och textens horisonter (Kjørup 1999, 259).

Även Ricoeur var av uppfattningen att vi aldrig kan åsidosätta våra egna tolkningshorisonter, vilket gör det omöjligt att göra en objektiv tolkning av en text. Ricoeur menade att alla texter är *polysemiska*, att de bär på ett överskott av mening, men att ”kontexternas selektiva roll” reducerar denna mångtydighet (Bjurström, Fornäs & Ganetz, 117). Som jag visar ovan öppnar mötet mellan människa och text upp en mängd olika kontexter som tillsammans bestämmer textens mening, men Ricoeur menade att dessa kontexter också reducerar textens polysemi. Om en dikt exempelvis är skriven under romantiken kommer man att tolka den annorlunda än om den skrevs under medeltiden; författarens historiska kontext påverkar texten mening. Vidare reduceras texten polysemi av läsarens tolkningsstrategier. En läsare som gör en genusanalys av en text tolkar den på ett annat sätt än en läsare som riktar in sig på textens estetiska värden. I *Det kommunikativa handlandet* står: ”Textens mångtydighet reduceras alltså genom att recipienternas läsarter lokaliserar dess mening till vissa kontexter och tonar ned eller utesluter andra. Varje tolkning bygger på detta sätt på en reduktion av en medietexts potentiella meningar.” (Bjurström, Fornäs & Ganetz 117-118).

Denna uppfattning att läsaren påverkar texten och att förståelsen av texten förändras vid varje läsakt är idag en väletablerad föreställning som förespråkas av bland annat teoretikern Stanley Fish. Han menar att en skriven text inte har någon mening ”i sig

själv” men då ingen text egentligen existerar i sig självt utan alltid är en del av den situation där den produceras eller läses så får den sin mening därifrån (Kjørup 1999, 265). Fish använder sig även av begreppet *tolkningsgemenskaper* för att beskriva hur man socialiseras in i att göra en viss typ av tolkningar och som ger en viss typ av tolkningar mer auktoritet i en given gemenskap (Kjørup 1999, 266).

4.1 Metodbeskrivning

I min uppsats har jag undersökt 21 masteruppsatser publicerade mellan 2010-2013. Uppsatserna har skrivits på B&I-utbildningar i Lund, Uppsala samt Borås. Jag har valt uppsatser från dessa lärosäten helt enkelt på grund av att det är på dessa institutioner som det har skrivits masteruppsatser med de ämnen som har varit mitt undersökningsområde. Under min materialinsamling som har bestått av att söka i de databaser där respektive lärosäte samlar publicerade uppsatser, fann jag en uppsats på Umeå universitet som i gränsfall hade kunnat vara en del av min undersökning. På grund av att dess ämne enbart var löst kopplat till skönlitteratur och läsning samt missvisningen i att låta ett enstaka exempel representera en hel institution, valde jag att inte använda mig av denna uppsats.

Periodavgränsningen var från början satt till fem år men då det saknades intressant material från 2009 så kortade jag ner tidsspannet till fyra år. Jag valde en relativt kort tidsperiod i närtid för att få en bild av hur läget ser ut i skrivande stund. Hade jag valt en längre tidsperiod hade materialomfånget blivit alltför omfattande, samtidigt som uppsatsen fått en mer historisk ansats och man hade kunna se hur uppsatserna hade förändrats över tid. Jag har istället velat ge en aktuell bild av läget då mitt syfte bygger på ett intresse för den aktuella diskussionen kring läsning och läsförståelse.

När jag valde ut uppsatserna i min undersökning gick jag igenom samtliga uppsatser som publicerats mellan 2009-2013. Genom att se till titel, ämnesord och abstract valde jag sedan ut dem som på olika sätt tog upp frågor kring skönlitteratur och läsning. Jag letade efter ämnesord som *läsning*, *skönlitteratur*, *litteratursociologi*, *litteracitet*, *läsforskning* i olika varianter och kombinationer. Det fanns fall där det var osäkert huruvida en uppsats borde vara med i undersökningen eller inte, exempelvis uppsatser om biblioteket som mötesplats där man skulle kunna se det som att biblioteket som plats, automatiskt har med böcker och läsning att göra. I dessa fall läste jag även uppsatsens inledning, syfte och bakgrund för att kunna göra en mer välgrundad bedömning om de har skönlitteratur och läsning som ett av sina huvudsyften.

Från Lunds universitet har jag tagit med samtliga uppsatser som innehöll ämnesorden ovan. När det gäller uppsatser från Borås har jag tagit med samtliga uppsatser som tar upp frågor kring läsning och skönlitteratur, men med två förbehåll. För det första valde jag bort Eugenia Brescarus metastudie då den i sig inte handlar om skönlitteratur och läsning utan om uppsatser som tar upp skönlitteratur och läsning. För det andra har jag även valt att inte ta med magisteruppsatser i ämnet. Dessa uppsatser är snarlika masteruppsatser men skrivs inte på samma premisser. Mastersstudenter har en längre utbildning bakom sig och har därför andra förutsättningar och krav än vad magisterstudenter har. Från Uppsala universitet har

jag valt bort fem uppsatser som var, åtminstone delvis, relaterade till läsning eller skönlitteratur. De bortvalda uppsatserna har snarlika ingångar och perspektiv som de Uppsalauppsatser vilka ingår i studien. Anledningen till detta bortval var för att få en relativt jämnt fördelning i antalet uppsatser från respektive institution. Jag har dock valt att ta med nio uppsatser från Uppsala för att ändå peka på det faktum att fler uppsatser skrivs om skönlitteratur och läsning på detta universitet i förhållande till de andra.

Jag har valt att använda en hermeneutisk metod för att analysera de texter jag använder mig av. Det betyder att jag har fokuserat på att tolka texterna och försöka skapa förståelse både för de enskilda texterna och den kontext de är en del av. Som verktyg i mitt analysarbete har jag valt att ta med mig vissa av de begrepp jag betonat i uppsatsens teoretiska del. Nedan presenterar jag hur jag har använt dessa begrepp i mitt analysarbete:

Idén om *den hermeneutiska cirkeln* har påverkat hur jag har tagit mig an de texter som jag har analyserat. Jag har varit medveten om den växelverkan mellan delen och helheten som leder till förståelse hos läsaren. Som jag ser det kan man även uppfatta detta begrepp som att den enskilda uppsatsen är en del av den större helheten som är den samlade gruppen uppsatser som jag har som undersökningsområde. Min läsning av en uppsats kan alltså förbättra min förståelse av de andra uppsatserna.

Min läsning och analys genomsyras vidare av Gadamer's teori om *fördomar* och *förförståelse*. För det första har det betytt att jag har strävat efter att vara medveten om min egen förförståelse inför, och fördomar relaterade till, ämnet. En del av min förförståelse som jag anar kan påverka min läsning av uppsatserna är min egen relation till läsning och skönlitteratur. Jag har tidigare studerat litteraturvetenskap under en längre tid och litteratur är ett av mina stora intressen. Detta kan påverkade dels hur jag förstår de teoretiska diskussionerna i uppsatserna då jag är inskolad i en humanistiskt litteraturvetenskaplig begreppsvärld. Vidare kan mina egna starka känslor kring litteratur och den vikt den har för den enskilda människan och för samhället (liksom bibliotekets grundläggande roll i detta) påverka vad jag fäster mig vid i de texter jag läser. På samma gång har jag försökt att finna de ställen där uppsatsernas upphovspersoners fördomar har visat sig i deras texter. Exempelvis har jag varit uppmärksam på tillfällen där saker har tagits för givna utan att det anges någon förklaring eller teoretisk bakgrund till uttalandet.

Vidare har de teorier kring *kontextualitet* och *tolkningsgemenskaper* som jag har presenterat i hög grad påverkat mitt analysarbete. Gadamer menar att vårt sökande efter kunskap är en slags sammanblandning mellan vår förförståelse och ny information. Den nya informationen kan antingen ändra vår förståelse kring ett fenomen eller förkastas för att på så vis stärka den ursprungliga uppfattningen. En viktig del i detta är att vår förförståelse och vårt sätt att uppleva och förstå den information som vi kommer i kontakt med från olika källor är beroende av den kontext vi befinner oss i. Vår uppväxt, utbildning socioekonomiska och kulturella kontext påverkar och styr hur vi upplever oss själva och vår omvärld. Det påverkar också vad vi har möjlighet att förstå och tolka och vad som befinner sig utanför ens egen begreppsvärld. Vidare påverkar vår kontext hur vi förhåller oss till exempelvis ett akademiskt fält och hur vi väljer att uttrycka oss i text. Det finns strukturer som

bestämmer vilken typ av teorier man använder sig av, vilken typ av undersökningar man gör och vilka typer av ämnen man väljer.

Då detta är en ofrånkomlig del av hur vi uppfattar verkligheten, påverkar det min undersökning på flera sätt. Det är intressant och viktigt när det kommer till upphovspersonerna, till texterna i sig och inte minst till mig själv som uttolkare av dessa texter. Det är ofrånkomligt att variabler som kön, etnicitet och socioekonomisk ställning påverkar hur de uppsatser jag analyserar ser ut och vad de fokuserar. Det är dock svårt för mig att ta ställning till på vilket sett de har påverkats utan att hemfalla till ren spekulatation. Jag har mycket begränsad kunskap om upphovspersonernas individuella kontexter. Därför har istället jag valt att i högre grad rikta in mig på den akademiska kontext, eller den tolkningsgemenskap, som de, och även jag, är en del av.

Även med dessa begrepp är det inte helt lätt att veta hur man ska ta sig an hermeneutisk analys. Jag har valt att ta Ingrid Westlunds vägledning i hennes kapitel om hermeneutik i *Handbok i kvalitativ analys* (2009) till hjälp i mitt arbete. Hon betonar till att börja med vikten av att vara medveten om sin egen förförståelse och hur den kan påverka tolkningen av materialet (Westlund 2009, 71). Nästa steg menar Westlund är att läsa igenom materialet flera gånger. Man bör efterstäva en så pass öppen läsning som möjligt och försöka att i så hög grad som möjligt åsidosätta sina egna fördomar. Att läsa på detta sätt ökar chansen att man upptäcker aspekter av materialet som man riskerar att missa om man är för inriktad på att finna det man hoppas se i texten. (Westlund 2009, 74) Westlund råder att man vid läsningen bör vara observant på sådant som tyder på upphovspersonens engagemang i texten. Detta engagemang kan till exempel visa sig i understrykningar, kursiveringar eller skiljetecken (Westlund 2009, 74-75). Vidare bör man vara uppmärksam på fraser eller begrepp som återkommer gång på gång i texten. Detta kan exempelvis ske genom att man helt enkelt räknar hur många gånger ett begrepp återkommer i en text. Är en fras eller ett begrepp vanligt förekommande kan det ge en fingervisning om att det är ett viktigt tema i materialet. (Westlund 2009, 75)

Min tolkning och analys har med hjälp av dessa verktyg delat upp sig i två delar. En del har en mer induktiv prägel och är starkare knuten till den metod som Westlund presenterar. Denna del är den mer presenterande delen med resultat- och analysdelen av min uppsats. Här återfinns de tabeller som jag har skapat genom att ta fasta på vanligt förekommande begrepp för att se hur fördelningen i teori- och metodanvändning ser ut mellan de olika institutionerna. Även de teman gällande ämnen som jag har formulerat genom min läsning av uppsatserna hör till denna del.

Den andra delen av min analys är mer deduktiv till sin karaktär. I denna del ”teoriimpregnerar” jag min analys av uppsatserna med utgångspunkt i de referensramar som jag har formulerat i min bakgrund och min teoridel. Jag har valt att dela upp min analys i underrubrikerna *ämne, teoretiska grundantaganden, metod, kvalitet och frågan om förförståelse* samt *litteracitet*. Med hjälp av dessa underrubriker kan jag relatera det jag har funnit i min läsning av uppsatserna till mina forskningsfrågor och förhoppningsvis också besvara dessa.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt börjar jag med att redogöra för de uppsatser som finns med i min studie. Efter en hermeneutisk läsning av samtliga uppsatser har jag delat in dem efter deras huvudämne. De ämnen, eller huvudteman, som jag har hittat är *barn, läsfrämjande/lässtimulerande verksamhet, läsningens betydelse, etnicitet och genus, hur bibliotekarier porträtteras i litteratur samt biblioteket som plats*. Efter denna mer presenterande del kommer två kapitel som i detalj tar upp de olika teoretiska grundantaganden och metoder som uppsatserna använder sig av. Jag presenterar likheter och skillnader mellan de olika texterna och ger med hjälp av min teoretiska begreppsapparat möjliga förklaringar till vad dessa skillnader kan bero på. Under samma kapitel tar jag även upp skillnader mellan vad som skrivs på de olika lärosätena. Efter detta följer två kapitel där jag tar upp två teman som återkommer i flera av uppsatserna. Dessa två kapitel tar upp frågan om *kvalitet* respektive *litteracitet*. Återigen tolkas användningen av dessa begrepp utifrån en hermeneutisk förståelse av uppsatserna.

5.1 Ämne

I detta avsnitt presenteras de olika uppsatserna utifrån deras huvudämne. Jag förevisar hur de tar upp frågan om skönlitteratur och/eller läsning samt redogör hur de tolkar och analyserar sitt material. Inledningsvis har jag skapat en tabell för att ge en överskådlig bild av hur fördelningen av ämnen ser ut både från institution till institution och totalt sett. Jag vill dock uppmärksamma att vissa uppsatser har två huvudämnen vilket gör att den totala siffran i tabellen överskrider antalet uppsatser i min studie.

Ämne	Borås	Uppsala	Lund	Totalt
Barn	1	6	4	11
Genus och etnicitet	5	3	2	10
Läsningens betydelse	4	3	0	7
Läsfrämjande verksamhet	1	5	1	7
Biblioteket som plats	1	0	3	4
Hur bibliotekarier porträtteras i litteratur	0	1	1	2
Kvalitet	1	0	0	1
Totala antalet uppsatser	6	9	6	21

Fig. 2: Ämnesfördelning uppdelat efter institution

5.1.1 Barn

Under detta ämne räknar jag samtliga uppsatser som på ett eller annat sätt relaterar till barn. Jag har dock valt att här endast presentera de uppsatser som har en mer allmän utgångspunkt. De uppsatser som handlar om barn relaterat till läsfrämjande arbete kommer jag istället presentera i kapitel 5.2.2. De uppsatser som faller inom denna kategori är U2, U6, U7, U8 samt L1. På liknande sätt kommer jag presentera L2 samt B1 i kapitel 5.2.4 då de handlar om barn i en genus- eller etnicitetskontext.

U3 (*Döende böcker och levande texter: En kvalitativ studie om barns syn på läsning, text och bibliotek* (2013) av Annika Nagorsen Kastlander) har som syfte:

att studera hur ett antal barn i åldrarna 6-13 resonerar kring läsning, text och bibliotek. Det är barnens egna tankar, upplevelser och funderingar som uppsatsen har som mål att fånga. Jag är intresserad av att undersöka på vilka sätt attityder till läsning, läspraktiker och föreställningar om bibliotek är interrelaterade och påverkar varandra.

U3, 6

U3 har intervjuat 23 barn i årskurs ett, tre och sex. Intervjuerna har skett i mindre grupper på cirka 4 personer (U3, 25). Hon har frågat dem om deras syn på läsning, bibliotek samt skolbibliotek. Exempel på intervjufrågor är: ”När jag säger ordet läsning vad tänker ni på då? Associera fritt kring läsning!”, ”Hur känns det när ni läser?” samt ”Brukar ni gå till biblioteket? Berätta hur ett vanligt biblioteksbesök kan se ut!” (U3, Bilaga 3). Hon har låtit sitt intresse för ämnet gå först och sedan anpassat sina teorier efter vad hon har hittat under sin undersökning (U3, 6).

Som ett sätt att visa på sin uppsats relevans tar U3 upp de PISA- och PIRLS-undersökningar som visar på barn och ungdomars minskade läsning och försämrade läsförståelse. Hon tar även upp bland annat Marilyn Nippolds, Jill Duthies och Jennifer Larsens studie ”Literacy as a Leisure Activity: Free-Time Preferences of Older Children and Young Adolescents” från 2005 samt Ulla Johnsson-Smaragdís och Annelis Jönssons undersökning ”Book Reading in Leisure Time: Long-Term changes in young peoples’ book reading habits” från 2006. Både dessa undersökningar visar att barn och ungas fritidsläsning har minskat och att den är speciellt låg hos pojkar. (U3, 12)

U3 finner i analysen av intervjuerna att de yngre barnen hanterar boken som ett medium bland andra medan de äldre barnen anser att boken som fysiskt objekt har stor betydelse. Hon kan även se att de yngre barnen i högre grad är påverkade av vuxnas uppfattningar om barnens läsning samt att deras främsta kontakt med bibliotek sker via skolbiblioteket. Hon sammanfattar:

Studien visar betydelsen av att vara medveten om barns läsintressen och läspraktiker, samt vikten av att lyssna på barnen för att lyckas med det lässtimulerande arbete i skolan och på biblioteket.

Studien yrkar på en integration av nya medier i både skola och på biblioteken, samt en uppgradering av det viktiga samtalet mellan barn och vuxna.

U3, 60

Även U5 (*Läsning i omedelbarhetens tidsålder: Diskurser om läsning och litteratur i media riktad till barn och ungdomar* (2012) av Daniel Flood) ta upp problemet med svenska barns försämrade läsförståelse. Han skriver:

”Barns och ungdomars läsförmåga och läsintresse är ett ständigt angeläget och omdebatterat ämne [...]. Enligt Medierådets rapport Ungar och medier 2010 har läsning efter skolan sjunkit markant bland barn och ungdomar de senaste åren, från 30 till 19 procent. [...] Anledningen till att läsning tappat i intresse bland barn och ungdomar beror enligt statistiken på konkurrens med olika nyare mediers allt starkare utveckling och popularitet. [...] Svensk biblioteksforening gav 2011 ut rapporten *Barn berättar: en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* (skriven av Åse Hedemark), vilken redovisar en studie som motiverats av att barn i Sverige läser allt sämre. Med grund i siffror från 2006 års internationella PIRLS-studie (Progress in International Reading Literacy Study) så framgår det att svenska barns läsprestationer gått ned sedan 2001, och att det framför allt beror på att antalet goda läsare blivit färre.”

U5, 5

Med denna medvetenhet i ryggen vill han med sin uppsats: ”belysa de attityder och föreställningar om böcker och läsning som media riktad direkt till barn och ungdomar förmedlar till sin målgrupp. Genom att använda kritisk diskursanalys är förhoppningen att kunna göra en koppling mellan läsförmedlingens diskursiva praktik och de sociokulturella strömningar som de är en del av.” (U5, 17).

Uppsatsen skiljer sig från de andra i min undersökning då den som en del av sin bakgrund gör en litteraturhistorisk översikt över barnbokens utveckling och historia. Han använder sig bland annat av Lena Kårelands *Möte med barnboken: linjer och utveckling i svensk barn- och ungdomslitteratur* (2001) (U5, 13). U5 presenterar också *Children's reading choices* av Martin Coles och Christine Hall som diskuterar resultaten av en stor undersökning från 1995 om vad barn mellan 10 och 14 år i England vill och väljer att läsa samt *Barnens tre bibliotek: läsning av fiktionsböcker i slukaråldern* av Kristian Wåhlin och Maj Asplund Carlsson vilken ger en bild av 9-12-åringars läsvanor och vad som motiverar deras val av böcker som ett sätt att ringa in sitt forskningsområde (U5, 10).

5.1.2 Etnicitet och genus

B3 (*Bygga broar mellan kulturer: En studie av skönlitteratur, identitet och integrationsprocess* (2012) av Elin Lindskog) skulle kunna ha presenterats under kapitel 5.2.3 då litteraturens betydelse för individen är uppsatsens huvudspår, men betydelsen är sedd ur ett integrationsperspektiv och jag väljer därför att presentera den i detta avsnitt. B3 studerar genom åtta livsberättelseintervjuer med läsintresserade, utlandsfödda, personer hur läsning och bibliotek hjälper dem i deras identitetsbyggande och integration i sitt nya hemland. Hon skriver i sin inledning:

Sverige är ett mångkulturellt land och folkbiblioteken har en unik möjlighet att i egenskap av kultur- och informationsförmedlare ta tillvara på denna mångfald genom möten, kulturevenemang och genom att tillhandahålla litteratur för alla. Forskning visar på att folkbiblioteken även kan fungera som ett steg på vägen in i det svenska samhället för personer som flyttat till Sverige från andra länder och bereda möjlighet

för dem att hålla kontakt med och bevara sin kultur från det forna hemlandet. Vidare visar forskning att läsning av skönlitteratur gör att vi bättre kan förstå oss själva och andra.

B3, 7

I forskningsöversikten och analysramen visar B3 hur läsning av skönlitteratur påverkar läsarens identitetsbyggande samt hur det främjar integration. Hon visar också hur biblioteket har en viktig del i detta och IFLAs Publications: *Multicultural Librarianship: An international Handbook* tas upp. I denna skriver Sylva Simsova att läsning av skönlitteratur på det nya språket kan hjälpa den invandrade att ta till sig det nya landets sociala koder, känslor och attityder. På samma gång kan läsning på modernmålet ge återkoppling och väcka tankar om, och känslor till, ursprungslandet. B3 tar även upp rapporten *Bibliotek, läsning och förtroende* (2008) som med hjälp av statistik visar på att läsning och biblioteksanvändning ökar toleransen och tilliten till andra människor och på så sätt kan vara ett steg i en integrationsprocess (B3, 9)

B3 finner i sina intervjuer att läsning och biblioteket på många sätt har de identitetskapande och integrerande funktioner som hon tar upp i uppsatsen första del. Hon ser också att biblioteket har haft en stor betydelse för respondenterna när de först kom till Sverige. Respondenternas skilda upplevelser av samma litterära verk tolkar B3 med hjälp av Anders Petterssons teori om *analogitänkande*. Angående analogitänkande skriver hon:

Litteraturens förmåga att ge upphov till insikt bygger således, enligt Pettersson, på att litterära texter ger läsare incitament att tänka över förhållanden i verkligheten som intresserar dem. Läsare drar analogier från en litterär text till faktisk verklighet. [...] Petterssons begrepp *Analogitänkande*, svarar på frågan om *hur* läsaren skapar mening och förståelse genom läsning av skönlitteratur och kan ses som länken mellan individ, text och kultur.

B3, 25-26

Även B1 ("*Om man börjar från början*" *Litteracitetspraktiker i flerspråkiga familjer med små barn* (2013) av Yvonne Quirk) tar upp litteraturens betydelse ur ett etnicitetsperspektiv, men har barn och familjer som fokus. Med hjälp av kvalitativa intervjuer av flerspråkiga personer med små barn undersöks föräldrarnas syn på språkträning och läsande för sina barn samt hur deras litteraturpraktiker påverkas av deras flerspråkighet och kulturella bakgrund (B1, 6). B1 använder den gåvobok som alla nyblivna föräldrar får av BVC, vilken hämtas ut på biblioteket, som utgångspunkt i sina intervjuer (B1, 29). Hon menar att det finns en hel del forskning om flerspråkighet inom språkvetenskap och pedagogik, men saknar undersökningar inom B&I som knyter an till dessa frågor (B1, 57).

B1 tar, i likhet med flera av de andra uppsatserna som behandlar frågan om barn och läsande, upp de PISA- och PIRLS-rapporter som visar att barn och ungdomars läsförståelse har blivit sämre på senare tid (B1, 4). Hon ställer sedan bibliotekets uppdrag att arbeta läsfrämjande mot de speciella krav som ställs när man skall arbeta med flerspråkiga barn. Flerspråkighet har enligt B1 både setts som något positivt och något negativt. I dagens globala samhälle är det enbart av godo om man behärskar flera språk. Forskning visar att flerspråkiga barn som får stöd i sin språkutveckling utvecklar kognitiva fördelar som enspråkiga barn saknar. Samtidigt anses ofta

flerspråkighet ha låg status om det kopplas till ekonomiskt eller socialt utanförskap. Denna typ av uppfattningar har även lett till myten om att flerspråkighet skulle fungera hämmande för barnet. (B1, 16) Stort fokus läggs i B1 på litteracitet och speciellt begreppen *early childhood literacy* samt *family literacy* som redskap för att ”förklara de sociala faktorer som påverkar språkinläring” (B1, 10). Dessa begrepp kommer att diskuteras närmare i kapitel 5.4.

Barn återkommer som målgrupp i L2 (*Pojkars problematiska läsning: En diskursanalys med utgångspunkt från Läsandets kultur (SOU 2012:65)* (2013) av Kåå Olsen) men denna gång ur ett genusperspektiv. Uppsatsen syfte är att analysera hur man i offentligheten talar om pojkar och pojkars läsning. L2 menar att pojkars och mäns läsning (eller bristen därpå) behandlas på ett problematiskt sätt. Antingen säger man att de är dåliga för att de inte läser eller att de läser fel saker om de faktiskt läser. Denna problematik öppnar även upp för frågor om litterär kvalitet och varför läsning överhuvudtaget ses som positivt. Är vilken läsning som helst lika bra som någon annan? I inledningen ställer L2 en rad retoriska frågor:

Om antagandet att mäns läsintresse är ”uselt” är korrekt, är det då inte viktigare att de läser överhuvudtaget än att det lilla läsintresse som faktiskt finns problematiseras ytterligare? Lockar man icke-läsare till läsning genom att från början tala om för dem att de aldrig kan göra rätt? Finns det ens någon som heter ”rätt läsning” och är skönlitteratur den enda litteratur som räknas? Riskerar inte ett negativt betonat samtal, snäva definitioner och avsaknad av uppmuntran att leda till självuppfyllande profetior? Är det ens ett problem att vissa tar del av berättelser genom skönlitteratur medan andra föredrar andra genrer eller till och med andra medier?

L2, 6

L2 är en diskursanalys av litteraturutredningen *Läsandets kultur* (SOU 2012:65) och den debatt som har följt på denna utgivning. L2 analyserar hur det som utredningen kommer fram till kan ställas i relation till forskning kring pojkars läsning. Hon tar upp att *Läsandets Kultur* menar att all läsning bör ses som någonting positivt, men poängterar samtidigt att *vad* man läser ändå har stor betydelse (L2, 36). Vidare menar hon att utredningen framförallt lyfter fram kvalitativ skönlitteratur och ser det som ett problem att pojkar inte kan ta till sig denna på grund av brist på läslust (L2, 37).

För att analysera dessa utsagor använder sig L2 av forskning kring pojkar och pojkars läsning. Hon visar att flickor och pojkar redan i tidig ålder väljer olika typer av läsning. Det finns studier som visar att barnen väljer olika typer av ämnen samt olika typer av medier. Flickor läser i högre grad skönlitteratur och pojkar väljer hellre tidningar eller serier (L2, 13). Sten Furhammars (1996) forskning som visar att denna skillnad fortsätter i vuxen ålder tas upp:

I Furhammars studie uttryckte pojkarna en förkärlek för serier och spänning och männen i pojkarnas föräldrageneration vittnade om att ha läst science fiction och spänningslitteratur i barn- och ungdomen, gärna böcker där det hände något [...]. Männen valde även faktabaserad läsning i större utsträckning än kvinnorna [...]; att läsa för samhällsorientering, kunskapstillförsel och med verklighetsanknytning betonades explicit av flera informanter av manligt kön i undersökningens två äldre generationer, även om en och annan också läste skönlitteratur

L2, 13-14

Även U9 (*Biografier om gangsters och åldrande rockstjärnor som snortar myror: en diskursanalytisk undersökning av litteraturförmedling i livsstilsmagasin för män* (2010) av Bodil Ekelund) tar upp mäns läsning. U9 är precis som L2 en diskursanalytisk undersökning men i detta fall är det vuxna mäns läsning som analyseras. Närmare bestämt är det bokrecensioner i livsstilsmagasinen *King* och *Café* som är analysen fokuserar på.

U9 använder sig till viss del av samma forskning som L2, bland annat genom att ta upp Lars Furuhammars *Varför läser du?* (1997) och på samma sätt som i L2 beskriver U9 hur forskningen visar att män läser mindre än kvinnor samt att de i högre utsträckning läser andra typer av texter än skönlitteratur (U9, 11). Vidare tar hon upp Kulturrådets skrift *Kulturbarometern i detalj: litteratur och bibliotek* (1997) som förutom redan nämnda skillnad mellan kvinnor och mäns läsning också visar att män i högre grad väljer att läsa böcker av författare av samma kön som de själva (U9, 10).

I sin undersökning av *Café* och *King* finner U9 att en relativt stor del av den litteratur som recenserar inte är skönlitteratur utan istället exempelvis biografier och coffee-table böcker. Hon ser också att det på flera ställen refereras till antagandet att män inte läser böcker. (U9, 41). Vidare var exempel på homosocialitet tydligt bland annat när de gällde författarens kön, då nästan enbart manliga författare recenserades. U9 sammanfattar:

[E]tt fenomen som genomsyrade materialet var att böcker inom diskurserna verkar uppfattas som mer eller mindre lämpliga och accepterade för en man att läsa. De faktorer som spelade in för om en bok skulle vara godtagen var framförallt två: författarens kön och att litteraturen uppbar maskulina ideal.

U9, 51

Flera av uppsatserna i min undersökning tar upp genusfrågan ur ett kvinnligt perspektiv. Till exempel tar L6 och U1, som jag presenterar i nästa kapitel, samt B4 upp frågan. B5 (*"Läser science fiction utan att skämmas": Om kvinnors läsning av science fiction* (2010) av Ulrika von Knorring) undersöker med hjälp av intervjuer med kvinnliga science fictionläsare hur de ser på genren och sin egen läsning. B5 argumenterar för sin uppsats relevans genom att skriva:

Kvinnliga science fictionläsare verkar vara en relativt osynlig grupp. Det kan säkert till viss del bero på synen på science fiction som en utpräglat "manlig" genre. Därför känns det angeläget att beskriva den kvinnliga läsargruppen, och de eventuellt annorlunda behov och önskemål de har. Ur ett biblioteksperspektiv kan min studie vara intressant för att ge en fördjupad bild av användarkategorin kvinnliga läsare av science fiction. Vid förmedlingsarbete och inköp av litteratur är det grundläggande att bibliotekspersonal har god kännedom om de genrer som erbjuds, och även dessa genrens läsargrupper.

B5, 2

Förutom att science fiction ofta uppfattas som en "manlig" genre uppmärksammar B5 också att det är en genre som ofta ses som populärkultur och därför har lägre status än andra typer av litteratur. Hon ställer detta mot det ideologiska dilemma som Jofrid Karner Smidt finner hos norska bibliotekarier. Detta dilemma ligger i att

bibliotekarierna vill förmedla smalare, mer ickekommersiell litteratur, samtidigt som de vill ge låntagare vad de önskar och erbjuda ett brett utbud av litteratur. (B5, 2)

B5 presenterar tidigare forskning kring science fiction och kring läsning; framförallt kvinnlig läsning. Lars Furhammars *Varför läser du?* återkommer och hon tar även upp bland annat Lisbeth Larssons avhandling *En annan historia* (1989) samt Maria Ulfgårds avhandling *För att bli kvinna – och av lust* (2002) som exempel på studier av kvinnors och flickors läsning. B5 upplever dock att det saknas studier om kvinnor läsning av litteratur som inte ses som typiskt kvinnlig. Hon skriver:

Gemensamt för flera av studierna tycks vara att de undersökta kvinnliga läsarna också läser litteratur som uppfattas som typiskt "kvinnlig". I dessa undersökningar har mäns och kvinnors olika val av litteratur inte diskuterats i någon större utsträckning. I stället har man utgått från dessa skillnader för att dra slutsatser kring framför allt kvinnors läsning. Att lyfta fram och uppvärdera de "kvinnliga" genrererna har naturligtvis ett värde i sig, men jag menar att bilden av kvinnors läsning behöver nyanseras ytterligare. [...] Är läsart, litteraturval och genus verkligen så tätt sammankopplade som några av undersökningarna ger vid handen?

B5, 16

I sin studie finner B5 inga belägg för den kvinnliga läsart som bland annat Lisbeth Larsson presenterar. Denna kvinnliga läsart som förväntas ha en närmare relation till texten och vara mer identifikatorisk än en manlig läsart gäller inte för B5s respondenter. B5 ser att dessa respondenter medvetet söker sig till den science fiction som inbjuder till en mer distanserad, intellektuell läsning. Läsarten blir därför kopplad till genre snarare än till läsarens könstillhörighet. (B5, 54f.)

5.1.3 Läsningens betydelse

Flera av uppsatserna i min undersökning tar upp frågan om läsningens betydelse för individen. Särskilt de uppsatser som handlar om olika typer av läsfrämjande arbete har detta som ett underliggande spår. Även vissa av de uppsatser som behandlar frågor kring genus och etnicitet tar upp denna aspekt. I detta kapitel presenterar jag dock endast de uppsatser som har läsningens betydelse som sitt huvudsyfte.

B4 ("*... livet var bråddjupt och det kittlade*": *En studie om unga kvinnors läspraktiker vid 1900-talets mitt* (2012) av Helen Asklund) försöker med hjälp av kvalitativa intervjuer skissera hur en grupp äldre kvinnors läsning såg ut och utvecklades under deras barn- och ungdomsår. B4 skriver i sin problemformulering:

Uppsatsen är en kulturhistoriskt inriktad studie av hur några flickors läspraktiker utformades och kom att se ut under deras barn- och ungdomstid vid mitten av 1900-talet. Studien handlar om deras läsning från tidig barndom till och med tonårstiden, även om fokus på grund av respondenternas intervju svar kommit att ligga på läsning under skoltiden. Med utgångspunkt i intervjuer utförda år 2012 lotsas vi i uppsatsen tillbaka till de nu pensionerade kvinnornas barn- och ungdomstid och får genom deras minnesbilder inblick i hur just deras läspraktiker då såg ut.

B4, 1

Centralt i uppsatsen är begreppet *läspraktiker*. B4 använder termen för att markera att läsning inte är en slumpmässig handling utan är styrd av olika normer och beteenden (B4, 5). Regelbundenhet och varaktighet i tid och rum är två exempel på den typ av beteende som skapar en läspraktik (ibid.). Med andra ord är exempelvis den plats man vanligen läser på, och under vilken tid på dygnet, viktiga faktorer. B4 kopplar begreppet till B&I-fältet genom att, med stöd av bland annat läshistorikern Mats Dolatkah, låta biblioteket vara en viktig komponent vid skapandet av en läspraktik, även om en mängd andra faktorer också måste tas i beaktande (B4, 9).

B4 innehåller en presentation av en del av den läsforskning som är relevant för uppsatsen. Då uppsatsen har en historisk inriktning läggs fokus på hur läsning, och synen på läsning har förändrats över tid. B4 gör, med hjälp av bland annat litteraturvetaren Lars Furuland, en översikt av läsningens historia i Sverige. Hon visar på hur faktorer som nya tekniska lösningar och sociala förändringar i samhället har påverkat läsningen i landet (B4, 7).

B4 finner att, i likhet med dagens unga läsare, tar respondenterna upp ”[l]ust, avkoppling, spänning och en vilja att lära om livet” (B4, 47) som de viktigaste anledningarna till att de läser. I sin analys tar hon upp viktiga aspekter i respondenternas läspraktiker, hur läsningen kan ha format dem som kvinnor samt hur de kan ha formats av dåtidens sociala strukturer och normer. B4 finner i intervjuerna att flera av respondenterna använde läsning som ett sätt att lära sig om relationer samt att läsning kunde vara en möjlighet att skapa sig en egen, avskilda värld (B4, 47). I analysen framkommer också att skillnader mellan respondenternas sociokulturella bakgrund i hög grad har påverkat deras läspraktiker.

Även U4 (*Livsviktig läsning: En fallstudie av ett biblioterapeutiskt projekt på ett finskt äldreboende i Stockholms län* (2012) av Sonja Fagerholm) kan sägas ta upp vad läsning och skönlitteratur kan betyda för äldre människor, om än ur ett annat perspektiv. U4 har genom en fallstudie undersökt hur ett högläsningssprojekt på äldreboendet Skogsbacken fungerar. Då detta är ett äldreboende för sverigefinnar, där samtliga lider av demenssjukdomar, ställer Fagerholm frågan om hur läsning kan fungera som identitetsuppbyggande. U4 presenterar biblioterapi som metod och som teori. I anslutning till biblioterapiens koppling till biblioteksverksamhet gör U4 även en översikt över bibliotekets arbete med en åldrande målgrupp i allmänhet och med svenskfinnar i synnerhet.

I sin studie finner U4 att högläsningssprojektet har flera positiva effekter på de medverkande. Hon finner att högläsningen ofta fungerar som en katalysator för minnen snarare än för tankar om litteraturen i sig. Hon finner även att den sociala samvaron och dialogen mellan deltagarna är viktig:

Under de första läsestunderna var stämningen blyg och flera av deltagarna verkade obekväma med situationen [...]. Allteftersom vi träffades upplevde jag att det blev lättare att initiera samtal i gruppen och att en del av deltagarna blev mer spontana i sina uttryck. Det uppdagades också snart att samtalen i sig väckte minnen och aktiverade de äldre i berättandet. En deltagare kunde genom en personlig berättelse inspirera en annan deltagare att i sin tur återberätta en händelse.

U4, 64

Då all litteratur de läste var finsk anser U4 även att projektet kan ses som sätt att hjälpa deltagarna att bibehålla sin etniska identitet. Hon skriver: ”De berördes av litteraturen och blev påmind om sin härkomst och det liv de levde. De delgav gruppen sina berättelser från uppväxten och den tidiga ungdomen i Finland och i den biblioterapeutiska situationen uppstod ett delande som handlade om deras ursprung och kulturella arv.” (U4, 68-69)

5.1.4 Läsfrämjande/lässtimulerande verksamhet

Läsfrämjande arbete kan se ut på många olika sätt och arbeta mot många olika målgrupper. Majoriteten av uppsatserna i min studie har dock riktat in sig på läsfrämjande arbete med barn och ungdomar som målgrupp. Detta är i linje med att biblioteket enligt bibliotekslagen speciellt skall understödja denna målgrupps läslust och läsförståelse. Vidare har samtliga uppsatser valt en specifik verksamhet eller läsfrämjande projekt som forskningsobjekt snarare än att göra en mer generell eller teoretisk uppsats.

Uppsats U2 (*”Om man tar en tråkig bok så börjar den sova” En kvalitativ intervjustudie av barn som läser för hundar i skolmiljö (2013)* av Lovisa Öhlund) tar upp begreppet *läshundar*. Hon motiverar sitt ämnesval genom att skriva:

Barn och läsning är ett aktuellt ämne eftersom studier, som exempelvis PISA och PIRLS, visar att barns läsande försämrats de senaste åren [...] En av de viktigaste förmågor som barn erövrar under de tidiga skolåren är förmågan att kunna läsa och tillägna sig text och det är även en förutsättning för att kunna delta i många delar av samhälls- och arbetslivet [...]. Framväxande forskning som utforskar djurassisterade litteracitetsprogram föreslår att särskilt hundar är en stöttande och interaktiv publik för barn när de övar sina muntliga läsfärdigheter [...]. Att barn får läsa för hundar kan göra läsningen lättare för de barn som har svårt att läsa eller tycker det är jobbigt eftersom hunden är en okritisk lyssnare som inte dömer.

U2, 5

Hon undersöker detta fenomen genom att göra intervjuer med barn som har ingått i ett läsfrämjande projekt där de har fått läsa för hundar och genom att observera denna typ av lässtunder. Hon sammanfattar vad hon kommit fram till i sin undersökning på följande vis:

Barnen i min undersökning har positiva erfarenheter av att läsa för en hund. Det som är positivt är att hunden lyssnar, att sitta bredvid hunden och klappa hunden, att bli lugn och inte behöva stressa. [...] Min undersökning visar att hundar inspirerar till läsning både i skolan och hemma. Att hunden lyssnar känns meningsfullt för barnen och som barnen [...] uppger kan husdjur ha tid att lyssna när föräldrarna inte har det. [...] Att läsa för hund kan skilja sig från andra typer av läsning, exempelvis läsa högt i klassrummet, läsa högt i smågrupper eller läsa tyst själv, [...], när barnen sedan får ett positivt påslag av hunden fortsätter de läsa och de läser möjligen även på ett annorlunda sätt eftersom de vill få hunden att förstå.

U2, 81

U2 uppmärksammar att det har skrivits väldigt lite om djurassisterade litteracitetsprogram i Sverige och ger på så vis sin uppsats relevans (U2, 24). Detta

faktum leder också till att U2 i hög grad använder sig av internationella texter när hon presenterar bakgrunden och teorin kring detta fenomen. U2 knyter dock sin uppsats till den svenska kontexten med hjälp av en genomgång av den svenska forskningen inom läsning och barns läsutveckling. Hon tar bland annat upp Åse Hedemarks undersökning av barns upplevelser av berättande och läsning samt Ulf Fredriksson och Karin Taubes bok *Läsning, läsvanor och läsundersökningar* (2012) (U2, 15).

U8 (*Barnens bibliotek: Barn och bibliotekarier tipsar om böcker på Internet* (2010) av Tina Kolström) undersöker en annan typ av läsfrämjande arbete, nämligen hur barn och bibliotekarier skriver boktips på hemsidan *Barnens bibliotek*. U8 tar upp hur Internet kan påverka och hjälpa barn läsande och läsupplevelser och lyfter genom hela uppsatsen upp barnens aktiva roll i skapandet av boktips och i sin egen läsning (U8, 5). Hon ställer barnets roll som medskapare mot bibliotekariens roll som litteraturförmedlare. För att skapa en förståelse kring bibliotekariens roll använder U8 sig av bibliotekarien och forskaren Jofrid Karner Smidt som har skrivit mycket om bibliotekariens roll och subjektivitet. Ett av de verk av Karner Smidt som U8 tar upp är *Mellom elite och publikum* (2002) som avhandlar frågan om bibliotekariens litterära smak (U8, 10). Denna avhandling dyker upp i flera av de undersökta masteruppsatserna.

I U6 (*"Den boken hade jag aldrig läst annars": Om barns deltagande i bokcirklar* (2011) av Katarina Skönblad) undersöks hur barns läsning påverkas av bokcirklar i folkbibliotekets regi. Hon har använt sig av intervjuer av barn som har medverkat i två olika bokcirklar samt observerat dessa. Uppsatsen har en praktisk prägel och för att ringa in forskningsproblemet presenteras forskning kring bokcirklar, hur bokcirklar relaterar till folkbibliotek samt till barn och deras läsning. U6 tar bland annat upp Immi Lundins bok *Cirkelbevis – Läsecirklar på bibliotek* (2004) som tar upp frågan om bokcirklar på folkbiblioteken dess fördelar. Om denna bok skriver U6:

Hon skriver att biblioteken i sin iver att utvecklas till samhällliga informationscentra och genom datoriseringen inte fokuserat så mycket på rollen som litterära upplevelsecentra. På biblioteket bör man inte bara kunna hitta information om och låna böcker, utan man ska även erbjudas en möjlighet att fördjupa sina läsupplevelser och dela dem med andra. [...] Lundin argumenterar för att biblioteken aktivt ska skapa rum för människors egna samtal och tankar kring läsning.

U6, 10

Även *Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* (2011) av Åse Hedemark tas upp. I denna studie försöker Hedemark se om det läsfrämjande arbete som folkbibliotek gör påverkar barns läsutveckling. Gruppintervjuer av barn har använts för se vilken betydelse folkbiblioteket har för deras läsning samt vilket behov av läsning de har. Detta görs i syftet att se om bibliotekens verksamhet kan förbättras för att i högre grad svara till barnens behov. (U6, 14)

Också U7 (*Projektet Läskonster: En uppföljning av ett lässtimulerande projekt* (2011) av Anna Danielsson) tar upp en lässtimulerande verksamhet riktad till barn. U7 undersöker med hjälp av kvalitativa intervjuer av bibliotekarier för att se vilka tankar och erfarenheter projektet *Läskonster* har gett upphov till och om det har gett det svenska lässtimulerande arbetet något. I inledningen presenterar hon projektet på följande vis:

Projektet *Läskonster* [...] pågick mellan 2007-2009 och genomfördes i ett samarbete mellan nio länsbibliotek i Mellansverige. 57 folkbibliotek deltog. Syftet var att utveckla fler metoder för lässtimulerande arbete på folkbiblioteken genom att pröva nya modeller. Man ville även använda ett vidgat textbegrepp och visa att lässtimulerande arbete inte bara behöver handla om texten i sig utan att det går att blanda in andra konstarter också, exempelvis sång, drama, upplevelser.

U7, 5

I U7 görs även en intressant distinktion mellan begreppen läsfrämjande och lässtimulerande. För läsfrämjande använder U7 den definition som används i antologin *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* (2010) som lyder: "läsfrämjande, d.v.s. påverka barn och ungdomar att läsa mer." (U7, 24). Detta ställer hon mot lässtimulerande som hon anser är ett vidare begrepp. Då projektet *Läskonsters* syfte var "att vidga textbegreppet, att behandla berättelser som upplevelser genom nya metoder" (U7, 24) anser U7 att begreppet lässtimulans passar bäst för att beskriva det projekt som hon undersöker och använder därför detta genomgående i sin uppsats (ibid.).

Den sista uppsatsen i mitt urval som handlar om läsfrämjande arbete för barn är L1 (*Litteracitet, små barn och ipad: En fallstudie av ett barnbiblioteks användande av ny teknik i en läsfrämjande kontext* (2013) av Hanna Agebjörn och Mia Nilsson). I sin uppsats ställer de läsfrämjande i relation till utvecklandet av ny teknik och multimodalitet. De gör en fallstudie av ett projekt på Helsingborgs stadsbibliotek med namnet *Sagoworkshop – min e-bok*. De presenterar projektet på följande vis:

Projektet [...] kretsar kring ett vidgat textbegrepp, små barns skapande och berättande samt ny teknik. Sex 5-åringar samt en förskolepedagog från en förskola deltar i projektet som pågår under december 2012 till och med februari 2013. Tillsammans med två bibliotekarier skapar de under fem tillfällen egna berättelser som gestaltas i en e-boksaga genom ipad. Den färdiga sagan delas med förskolan, familjer, biblioteksbesökare och andra.

L1, 6

Åter igen tar denna uppsats upp olika synsätt på vilka man kan se barn och barns läsning. I likhet med de flera av de andra uppsatserna med samma ämne tar de även upp vikten av god läsförståelse och hur detta är grundläggande för att man som medborgare ska kunna röra sig i samhället och vara en del av den demokratiska processen (L1, 5). L1 tar även upp läsning och läsförmåga i förhållande till dagens teknikutveckling. De menar att detta problemområde har beröringspunkter inom bland annat pedagogik, psykologi, medicin, humanekologi och litteraturvetenskap. Detta på grund av att problemområdet har en mängd olika aspekter såsom betydelsen av vilka verktyg som används, hur hjärnan påverkas av olika medier samt förhållandet mellan människan och tekniken. (L1, 6)

Hittills har jag presenterat uppsatser som undersökt läsfrämjande verksamhet riktad till barn och ungdomar, men B2 (*Läsa och samtala: Vad betyder folkbibliotekets bokcirkel för användaren?* (2013) av Ulrika Wahlström) har en mer generell utgångspunkt. Genom att utföra kvalitativa intervjuer av fem deltagare i tre olika bokcirkel vill B2 undersöka vad de får ut av att vara med i bokcirkelarna och vad de

betyder för dem. Intresset för denna fråga kommer både från hennes egen kärlek till böcker och läsning och från en professionell ståndpunkt. I inledningen skriver hon:

Jag intresserade mig [...] för folkbibliotekens bokcirkclar. Där deltar användare som, liksom jag, frivilligt läser och samtalar om det de läst. Varför? Vad ger det dem? Det är för mig en personlig nyfikenhet. Eftersom att jag upplever att jag har något gemensamt med dem hoppas jag få lära mig något om mig själv. Det är en professionell nyfikenhet. Som blivande bibliotekarie vill jag veta mer om en av bibliotekens läsfrämjande aktiviteter. Det är en vetenskaplig nyfikenhet. Vad betyder bokcirkeln egentligen för användaren?

B2, 1

I analysen av intervjuerna framkommer att respondenterna genom sin medverkan i bokcirkelarna ”utvecklas eller frigörs som personer och vissa får nya insikter om samhället. Ett par inspireras till och med i sitt samhällsengagemang. För vissa får bokcirkeln den här betydelsen av läsningen, för andra i mötet med de andra och för ytterligare några av båda.” (B2, 57). Utöver det som B2 har tagit med i sina utgångspunkter finner hon alltså även en mycket viktig social aspekt (ibid.). På grund av detta tas denna aspekt upp som ett exempel på möjlig fortsatt forskning även om hon är medveten om att det redan har gjorts en del studier på detta ämne (B2, 65). Vidare tar B2 upp ett behov av vidare forskning kring klassproblematik när det gäller vilka som startar och tar del av bokcirklar (B2, 66).

5.1.5 Biblioteket som plats

Uppsatserna med biblioteket som plats relaterar till skönlitteratur på ett något mer indirekt sätt än resterande uppsatser i min studie. Jag har dock valt att ta med dem då de fokuserar på bibliotekets roll som läsfrämjande samt teoretiserar kring vikten av läsförståelse och skönlitteraturens roll.

L3 (*Mangabiblioteket i Hiroshima: En plats för läsning* (2012) av Annelie Humble) gör en fallstudie av ett bibliotek i Japan som endast innehåller japanska serier; manga. Hennes uppsats är sprungen ur ett personligt intresse för konstformen. Hon skriver i inledningen:

Jag har alltid haft en fascination för tecknade bilder i såväl rörlig som fast form. I barndomen läste jag mycket västerländska serier såsom *Bamse*, *Yakarís äventyr* och *Asterix*. Jag var även mycket fäst vid *anime*, TV-serier från Japan, såsom *Rai Grottopojken*, *Candy Candy* och *Sailor Moon*. Jag blev intresserad av japanska serier, manga, något senare eftersom den serieformen inte fanns att tillgå under min barndom. Intresset för anime fördjupades och intresset för manga påbörjades när Internet slog igenom och en hel värld plötsligt öppnade sig.

L3, 5

L3 tar upp manga som ett kulturellt fenomen genom en främst förklarande och presenterande text, vilket kanske är nödvändigt på grund av att den tänkta läsaren inte kan förväntas känna till konstarten. Vidare problematiserar L3 frågan om varför manga är så pass populärt i Japan och varför den läses av alla åldergrupper. Hon tar upp dess långa historia i landet som kan spåras tillbaka till 1100-talet samt efterkrigstidens speciella förutsättningar då amerikansk populärkultur i hög grad

influerade de inhemska serierna. (L3, 13-14). L3 tar också upp Osamu Tezuka, ibland benämnd som Japans Walt Disney, som en anledning till att japaner inte slutade läsa serier när de blev äldre (L3, 13). Även det faktum att manga i hög grad skrivs och läses av kvinnor, samt frågan om kvalitet behandlas. L3 presenterar dock de förklaringar som facklitteraturen erbjuder snarare än att själv problematisera frågorna.

L4 (*Räcker en låda böcker?: Om mindre gymnasieskolors lösningar på den nya skollagens krav på skolbibliotek* (2012) av Josefin Andersson) undersöker hur den nya skollagen implementeras på olika skolor. För att kunna studera detta tar hon upp skolbibliotekets olika funktioner: *biblioteket som kunskapskälla, bibliotekets roll för läsning och litteratur* samt *biblioteksrummets pedagogiska roll*. Dessa begrepp är hämtade från Louise Limbergs bok *Skolbibliotekets pedagogiska roll* (2003) (L4, 17).

I avsnittet rörande bibliotekets roll för läsning och litteratur tar L4 upp bibliotekets positiva inverkan på elevernas läsutveckling. Hon hänvisar till Limberg som presenterar en internationell studie där man undersökt skolbarns läsförmåga i 32 länder. Limbergs sammanfattar resultaten genom att skriva: ”Störst samvariation mellan elevers läsprestationer och en enskild variabel uppvisade då storlek på skolbibliotek, mätt i antal volymer i biblioteket.” (L4, 19). L4 tar även upp Helena Öberg och Anne Ljungdahl vilka liksom Limberg argumenterar för att skolbiblioteket ökar elevernas läslust och läsförmåga. Öberg och Ljungdahl hänvisar i *Framtidens skolbibliotek: den glada boken* (2009) till en studie gjord av Keith Curry Lance som visar att ”[v]älbemänskade skolbibliotek förbättrar elevernas resultat i läskunnighetsprov med mellan 10 och 18 procent” (ibid.).

Vidare tas begreppet *läslust* upp och hur det ses som en av skolbibliotekens grundfunktioner att uppmuntra till just detta. Projekt som *Honungsburken*, och *läskampen*, där fokus ligger på antal böcker lästa, tas upp. L4 menar dock att det är problematiskt att endast använda mängd böcker lästa som måttstock då det är viktigt att barnen tänker kring det de läser och förstår. Hon skriver:

Problemet [...] är att man i dessa sammanhang ofta riskerar att glömma bort att undersöka huruvida eleven förstår och tar till sig det den läst. Att inte de lästa texterna bearbetas i tillräckligt hög grad är även något som Mary Ingemansson vid Högskolan i Kristianstad uppmärksammar och menar att detta inte får glömmas bort. ”En bok som inte var så kul att läsa kan kännas riktigt intressant när man fått diskutera den”, förklarar hon.

L4, 20

Den sista uppsatsen med detta ämne är L5 (*Vad man talar om när man talar om skolbibliotek: En diskursanalytisk studie av hur skolbiblioteket framställs i skolrelaterade forum* (2012) av Cecilia Cronberg och Lynn Karlsson). I denna uppsats undersöks hur man talar om skolbiblioteket i 53 texter från Skolverket, fackliga medlemstidningar och lärarbloggar (L5, 26). De skriver i sin inledning:

Blickar man ut över skolbibliotekens landskap i dagens läge finns det till synes flera tolkningar av vad skolbibliotek innebär i praktiken. Kulturrådets senaste statistik om skolbibliotek från 2008 visar att det kan variera från en boksamling eller ett bokrum till en bibliotekslokal med eller utan personal. Enligt Kulturrådets undersökning har

dessutom ungefär en tiondel av landets skolor varken bibliotekslokal eller boksamling, vilket innebär att cirka 250 000 elever saknar tillgång till skolbibliotek

L5, 5

De menar att det finns en oklarhet kring vad som är skolbibliotekets grundfunktion och använder sig av Elsa Gómez och Margareta Swennes *Aktivt lärande med skolbibliotek: idéer och metoder för lärare och bibliotekspersonal i grundskolan* (1996) för att ställa upp de tre funktionerna: den pedagogiska, den kulturpolitiska samt den sociala (L5, 7). Det är främst deras användning av den kulturpolitiska funktionen, alltså att tillhandahålla, och understödja läsning av, skönlitteratur, som gör att L5 passar in i min studie. De tar upp Mark Dressmans *Literacy in the library: negotiating the spaces between order and desire* (1997) som visar att många skolbibliotek i hög grad kopplar läsförståelse till skönlitteratur, vilket kan vara problematiskt då pojkar i större utsträckning läser facklitteratur (L5, 12). Även här tas, precis som i L4, tävlingsmomentet och mängdläsningen upp som ett problem.

I sin analys finner L5 fem olika diskurser som behandlar skolbiblioteket och skolbibliotekariens roll. Den diskurs som främst relaterar till läsning och skönlitteratur är den som de kallar *bokrummets diskurs*. Om denna skriver de: ”I Bokrummets diskurs kretsar skolbibliotekets verksamhet kring elevernas läsning, vilket innebär att fokus ligger på att få eleverna att låna och läsa böcker ur skolbibliotekets skönlitterära samling. Verksamheten är bunden till biblioteksrummet och är att likställa med den praktiska funktionen att sköta och tillgängliggöra boksamlingen.” (L5, 45). De relaterar detta till Dressmans forskning som menar att det finns en föreställning om att barn blir ”addicted to reading” genom att läsa skönlitteratur, på grund av att de relaterar det till en njutningsfull upplevelse (L5, 31). Problemet med denna uppfattning menar de är att den saknar en stark koppling till skolans pedagogiska verksamhet.

5.1.6 Hur bibliotekarier porträtteras i litteratur

Det finns en intressant subgenre inom B&I som på olika sett undersöker hur bibliotekarien porträtteras i olika medier. Dessa uppsatser skiljer sig från de andra i min studie då dessa inte handlar om litteratur eller läsning som fenomen, utan har skönlitteratur som själva studieobjektet. Detta leder till ett behov av en annan typ av teoribildning och metod för att analysera materialet. De jag har använt i min analys är L6 (*Plocka löss och bestraffa mäktiga trollkarlar: Representationer av bibliotekarier i fantasy litteraturen* (2011) av Eva Carolyn Cyrén) samt U1 (*Bibliotekarien som detektiv: Representationer av bibliotekarier i detektivromaner* (2013) av Cecilia Johansson). Dessa är dock inga unika fall. Även andra har intresserat sig för detta ämne och man har även studerat hur bibliotekarier beskrivs i film och TV-serier. Dessa uppsatser kan ses som ett sätt att göra upp med, eller förhålla sig till, de stereotyper som existerar kring bibliotekarieyrket.

U1 som undersöker hur bibliotekarie porträtteras i detektivromaner tar upp några exempel på forskning om hur bibliotekarier porträtteras i skönlitteratur och andra medier. Hon nämner exempelvis Kathrine C. Adams som tar upp bibliotekariestereotypen i artikeln ”Loveless Frump as Hip and Sexy Party Girl: A Reevaluation of the Old-maid Stereotype” och Thad E. Dickinson som undersöker

hur den manliga bibliotekarien porträtteras i "Looking at the Male Librarian Stereotype" från 2003 (U1, 7). U1 tar även upp Grant Burns ambitiösa *Librarians in Fiction. A Critical Bibliography* (1998) som behandlar över 350 romaner, noveller och pjäser. (U1, 8)

Även L6, som skriver om bibliotekariens roll inom fantasygenren, tar upp Kathrine C. Adams och Thad E. Dickinson. Hon behandlar även "Power, Knowledge, and Fear: Feminism, Foucault, and the Stereotype of the Female Librarian" (1997) av Radford och Radford. Hon skriver:

Radford och Radford utgår från begreppen ordning, kunskap och vansinne för att förklara bibliotekets och bibliotekariens plats i kulturen. I den västerländska litterära traditionen är biblioteket något som bevarar ordningen och en metafor för förnuft. [...] Biblioteket representerar en positivistisk idealisering av naturen. På detta sätt utgör biblioteket en särskild, specialiserad diskurs. Utanför bibliotekets diskurs av organiserad kunskap och vetenskap finns vansinnet som bryter ner all systematik och producerar diskurs utan gränser.

L6, 14

U1 presenterar även svenska exempel såsom Anette Widenbergs kandidatuppsats *Snipig tant eller lärdomsgigant? En genusteoretisk studie av kvinnliga och manliga bibliotekarier i skönlitteraturens värld* från år 2000. (U1, 7), Kerstin Rydbeckes paper "Från arg tant med knut till farlig sexbomb – om bibliotekariestereotyper i ord och bild" från 2004 (U1, 8) samt Barbro Lodins delvis genusteoretiska masteruppsats "*Är du kvar på ditt gamla dammiga bibliotek*" – *Bilden av bibliotekarien i svensk skönlitteratur 1982-2002* (2005) (ibid.).

5.1.7 Sammanfattning

Vad som blir tydligt i min genomgång av uppsatsernas olika ämnen är att det finns många olika sätt på vilket man kan ta upp frågan om skönlitteratur och läsning. Bland de 21 uppsatserna som jag har studerat finns en relativt stor spridning mellan de olika ämnena och vidare kan uppsatser med samma huvudtema ha väldigt olika utgångspunkter. En generell trend bland uppsatserna är att många av dem avhandlar ämnen som har att göra med speciella målgrupper som barn, kvinnor eller utlandsfödda. Detta kan kopplas till bibliotekslagen som säger att särskild uppmärksamhet skall ägnas åt barn och ungdomar (SFS 2013:801 § 8) samt nationella minoriteter (SFS 2013:801 § 5). Vidare stämmer det överens med Kåring Wagmans översikt över B&I-utbildningarna som säger att barn, ungdomar och minoriteter hör till de vanligast målgrupperna i masteruppsatser (Kåring Wagman 2008, 21-22).

Det finns två intressanta undantag från denna likriktning; det faktum att endast en av uppsatserna från högskolan i Borås (B1), samt att fyra uppsatser från Lunds universitet (L1, L2, L4 samt L5) har barn som huvudämnen trots att Kåring Wagman tar upp det som det vanligaste ämnet i Borås och inte nämner det när hon redogör på Lunds universitet. Man skulle således kunna uppfatta uppsatsämnena i min studie som att det har skett en förändring sedan 2008 då Kåring Wagman skrev sin rapport. Jag vill dock mena att en sådan slutsats inte kan dras av min undersökning då jag bara

har studerat en del av de uppsatser som skrivits på respektive lärosäte under tidsperioden. Mellan 2010-2013 publicerades 23 masteruppsatser på högskolan i Borås, av vilka jag endast har studerat sex, vilket gör det möjligt att barn fortfarande är det vanligaste ämnet men att det har studerats från andra utgångspunkter än skönlitteratur och läsning. På samma sätt publicerades 43 uppsatser på Lunds universitet under samma tidsspann vilket gör att jag omöjligt kan dra slutsatser om utgivningen som helhet. Om något skulle man kunna säga att inriktningen mot informationsrelaterade aktiviteter och forskningsbibliotek som Kåring Wagman menar finns på Lunds universitet kan anas i andelen uppsatser från universitetet som jag har funnit relevanta i min studie. Cirka 14 procent av uppsatserna i Lund respektive 26 procent av uppsatserna från Borås relaterar till skönlitteratur och läsning, vilket skulle kunna tyda på större fokus på andra typer av ämnen på utbildningen vid Lunds universitet. I Uppsala är drygt 13 procent (16 av 119) relaterade till skönlitteratur och läsning.

I samtliga uppsatser kan man se en i grunden positiv syn på skönlitteratur och läsning, även om det problematiseras i exempelvis L2 och U9. Ett tecken på att läsning ses som något viktigt är antalet uppsatser som tar upp PISA eller PIRLS-undersökningar eller *Läsandets kultur* som ett sätt att legitimisera sina uppsatsämnen. De upplever det som problematiskt att allt färre människor läser samt att läsförståelsen hos barn och ungdomar har blivit sämre och upplever det som en del av bibliotekets roll att försöka vända denna utveckling med hjälp av olika typer av läsfrämjande eller lässtimulerande verksamheter.

Flera av uppsatserna uppvisar dock exempel på uppfattningar som kan liknas med det som Magnus Persson kallar myten om den goda litteraturen (Persson 2013, 14). De uppfattar läsning av skönlitteratur som något positivt men utvecklar inte kring varför det är positivt eller vad det är utgör skönlitteraturens särart och varför det är någonting bra. Detta blir tydligt i de uppsatser som ifrågasätter den normativa uppfattningen av läsning av skönlitteratur som den bästa typen av läsning med bakgrund av det faktum att pojkar och män i högre grad väljer att läsa facklitteratur eller typer av ickelinjär litteratur, exempelvis L1, U5 och U9. Detta är en högst relevant frågeställning men om man saknar en diskussion kring vad skönlitteratur faktiskt är, och gör för läsaren, blir det svårt att argumentera för att facklitteratur skulle kunna fungera lika bra eller bättre som substitut.

5.2 Teoretiska grundantaganden

I detta kapitel kommer jag ta upp de olika teoretiska ansatser som uppsatserna har, för att på så sätt kunna synliggöra både hur de liknar varandra och hur de skiljer sig åt. Jag börjar återigen med en tabell för att visa hur fördelningen ser ut bland uppsatserna. Även i dessa fall överstiger det totala antalet använda teorier antalet uppsatser i studien då vissa uppsatser sammanfogar flera teorier.

Teori	Borås	Uppsala	Lund	Totalt
Litteracitetsteori/Läsforskning	5	6	2	13
Sociokulturell teori	1	3	1	5
Diskursteori	0	2	3	5
Barnsociologisk teori	0	3	0	3
Feministisk/genus- teori	1	1	1	3
Litteratursociologisk teori	2	0	0	2
Karnevalsteori	0	1	0	1
Litteraturvetenskaplig teori	0	1	0	1
Hermeneutisk teori	0	0	1	1
Totala antalet uppsatser	6	9	6	21

Fig. 3: Teoretiska utgångspunkter uppdelat efter institution

I min studie har det blivit tydligt att de teoretiska grundantaganden och den tidigare forskning som används i de olika uppsatserna i hög grad är beroende av uppsatsen ämne. Uppsatser med liknande ämne har således ofta en liknande teoretisk bas. Samtliga uppsatser som har barn som målgrupp använder sig exempelvis på ett eller annat sätt av den forskning som finns kring barn och läsning. Hur de använder sig av forskningen skiljer sig dock åt. Vissa av uppsatserna (U2, U3, U5 samt L2,) har läsforskning som en del av sin bakgrund eller sin genomgång av tidigare forskning samtidigt som andra (U6, U7, U8 samt L1) också har den som en del av sina teoretiska utgångspunkter.

Flera av uppsatserna använder också teorier hämtade från andra ämnen. Detta kan vara en följd av B&I-ämnets tvärvetenskapliga karaktär. Flera av uppsatserna tar upp denna tvärvetenskaplighet, exempelvis skriver U3: ”Uppsatsens karaktär är tvärvetenskaplig, vilket betyder att jag kommer att röra mig fritt mellan olika discipliners gränser för att diskutera och tolka mitt material.” (U3, 6). Även L2 tar upp B&Is tvärvetenskaplighet och vill bredda den teoretiska basen genom att ta in litteratursociologi och kulturpolitik i sin uppsats om pojkars läsning. Hon skriver:

Trots att jag kommer att referera till forskning kring läsning och läsvanor menar jag alltså att min uppsats snarast berör kulturpolitiska frågor inom biblioteks- och informationsvetenskapen, även om ämnena just i mitt fall kan betraktas som väldigt närliggande eller till och med något överlappande. Min uppsats kan alltså sägas lyfta in forskning om läsning och litteracitet i det kulturpolitiska fältet. Jag använder således

forskningen på ett nytt sätt och hoppas på det sättet stärka det kulturpolitiska forskningsfältet med fler perspektiv.

L2, 7

Intressant nog tar L6 upp forskare som har kritiserat B&I för sin motvilja att ta in teorier från andra fält och menar att fältet har misslyckats med att se kritiskt på det egna ämnet. L6 skriver:

Radford (1998) argumenterar för att man inom biblioteks- och informationsvetenskapen behöver göra upp med den positivistiska kunskapsteorin, som han menar ger upphov till negativa spänningar och stereotyper och inte klarar att förse biblioteks- och informationsvetenskapen med redskap att resonera kring nutidens bibliotek. Wiegand (1999) kritiserar forskningsfältet hårt och menar att biblioteks- och informationsvetenskapen verkar vilja stå för sig, och inte använda sig av filosofer utifrån, som till exempel Michel Foucault, Margaret Jacob eller Sandra Harding. På detta sätt skapas ett fält där forskare hela tiden refererar till varandra och inga nya impulser kan komma in, och där kvinnor, barn, etniska minoriteter, arbetare (listan kan göras ännu längre) hela tiden marginaliseras.

L6, 5

Detta är inte en uppfattning som kan appliceras på de uppsatser som ingår i min studie. Förutom de tvärvetenskapliga exempel jag redan tagit upp gör fem av uppsatserna diskursanalyser (L2, L5, L6, U5, samt U9) med antingen Michel Foucault eller Norman Fairclough som främsta inspiration. Vidare tar flera av uppsatserna upp teoretiker från genusvetenskapen (B4, B5 L2, L6, U1, U3 samt U9) den vanligast förekommande varande Judith Butler (B5, L6, samt U9) och hennes teorier om subversiv performativitet. Att uppsatserna inte stämmer ihop med den kritik som tas upp i L6 kan bero på att de källor som L6 refererar till är drygt 10 år gamla och att det har skett en förändring inom ämnet sedan dess. En annan möjlig förklaring är att Gary P. Radford samt Wayne A. Wiegand, de källor som L6 tar upp, skriver utifrån en amerikansk kontext, där B&I-fältet kan vara mer återhållsamt mot utomstående influenser, än inom den svenska kontext där uppsatserna i min studie är skrivna.

5.2.1 Litteracitetsteori/Läsforskning

Uppsatserna med dessa teoretiska utgångspunkter skiljer sig åt i så mån att det finns skillnader i exakt vilken forskning och vilka teoretiker som tas upp men det finns vissa teorier som återkommer. En av dessa är Aidan Chambers reaktion/responsteori som används i U6, U7, U8 samt i mindre utsträckning i U3. Chambers teori används som ett sätt att förstå, och en begreppsapparat med vilken man kan tala om, barns upplevelser av läsning och boksamtal. Chambers teori är praktiskt inriktat och kan därför vara lätt att applicera på de praktiska verksamheter som uppsatserna studerar.

I U8 används Chambers modell *läsandets cirkel* vilken bygger på att man bör skapa positiva upplevelser av läsning för att på så vis uppmuntra till fortsatt läsning. Den vuxnas roll är viktig i detta kretslopp och fokus ligger på vad som kallas reaktion/respons-fasen vilken ger barnet en chans att tala om, och reflektera kring, böcker och sin egen läsning. (U8, 21f) U8 kopplar sitt ämne till Chamber genom att skriva:

För att slutligen återknyta till boktipsen, så menar jag att boktips kan ses som en sorts reaktion/respons till böcker sett ur både Chambers och Rosenblatts perspektiv. Att uttrycka sina tankar i en kort text om boken på nätet kan ses som ett sätt att tolka och bearbeta sin upplevelse av den. Att publicera något på nätet är samtidigt ett sätt att kommunicera sin upplevelse till andra läsare.

U8, 21

Aidan Chambers metoder för boksamtal och god läsmiljö tas även upp i U7 (U7, 12). Förutom Chambers använder sig U7 också av Rigmor Lindös teorier kring språkinlärning och språkundervisning. Lindö menar i likhet med Chambers att samtal kring läsning och litteratur är centrala för att skapa läslust och för att få barn att reflektera kring sin läsning. Lindö vill även vidga begreppet *textkompetens* (även kallad literacy eller litteracitet) till en förmåga att ta till sig olika typer av media. U7 skriver:

För att skapa läslust behövs en dynamisk läs- och skrivkultur. Tillgång till varierande litteratur, högläsningrutiner, gruppläsning, tyst läsning, boksamtal och reflekterande skrivning betonas. Att skapa dialoger kring läsningen likaså, och litteraturläsningen får en demokratisk potential då en mångfald av röster, tankar och värderingar får komma till tals.

U7, 14

Aidan Chambers och läsandets cirkel återkommer i U6, men här kallad *Chambers läshjul*. Chambers teori används i detta fall för att undersöka hur barns läsning påverkas av bokcirkel i folkbibliotekets regi. Förutom Chambers använder U6 sig av J.A Appleyard och Lars Furhammar för att analysera sina resultat. Hon skriver:

Dessutom har jag tagit del av två olika teorier som handlar om *hur* och *varför* barn läser. Dels J.A. Appleyards olika roller/stadier som läsare genomgår i olika åldrar och dels projektet Skriftkultur och mediebruk i nordiska familjer (SKRIN) vars rapport *Varför läser du?* undersöker hur och varför människor läser i olika livsfaser. Sten Furhammar tar i rapporten upp fyra olika sätt att läsa, och med hjälp av dessa och Appleyards olika läsroller tänker jag analysera mina informanternas läsning och hur den utvecklats genom deltagandet i bokcirkeln.

U6, 15

I de uppsatser som tar upp frågan om varför man läser återkommer ofta just Joseph Appleyards *Becoming a Reader* (i U6 och U3) och Sten Furhammars *Varför läser du?* (i U3, U6 samt L2). Båda dessa texter tar upp hur läsande kan upplevas på olika sätt och ha olika funktioner beroende på läsarens ålder och livssituation. Vidare återkommer Åse Hedemark (i U2, U3, U5, U6 samt L1), som jag har tagit upp i min bakgrund. Det är främst hennes rapport *Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* som tas upp och den används, troligen på grund av sin omfattande empiri och sin status som rapport, som ett slags referensverk.

Också L1 tar upp olika synsätt på hur man kan uppfatta barn och barns läsning. I likhet med de flera av de andra uppsatserna med samma ämne tar de även upp vikten av god läsförståelse och hur detta är grundläggande för att man som medborgare ska kunna röra sig i samhället och vara en del av den demokratiska processen (L1, 5). De använder dock Mats Dolatkhan som en teoretisk bas för hur man kan se på barns

läsning. L1 använder den begreppsapparat som Dolatkhah presenterar i antologin *Barnet, platsen, tiden* som även U7 använder sig av. De skriver:

Han menar att begrepp och teorier kring läsning kretsar kring några återkommande problem som han benämner meningsskapande, materialitet, modalitet och makt – “läsandets fyra M” [---] Genom att betona *meningsskapande* går det att se att texter kan läsas på olika sätt och att läsarens ramor bestämmer hur läsaren förstår texten. [---] *Materialitetsbegreppet* kan erbjuda en ökad förståelse för att läsning inte enbart är en emotionell och intellektuell aktivitet utan även en fysisk manifesterad operation där en kropp manipulerar ett föremål i ett rum. [---]. Läsningen kan även ske på olika sätt, exempelvis högt kontra tyst eller intensivt kontra extensivt, vilket kan benämnas som *modalitet*. Auktoriteter kan bestämma över vilka texter läsaren har tillgång till vilket dock inte behöver betyda att de kan styra de processer genom vilka läsaren förstår texten, något som benämns som *makter och motmakter* som ställs mot varandra i läsningen.

L1, 17

Ett annat referensverk som används för att förstå barn och ungdomars läsning är Catherine Sheldrick Ross *Reading Matters* (2006). U8 som har sin utgångspunkt i barns som medskapare av sin egen läsupplevelse anser att det är: ”väsentligt att gå in på läsning och framförallt barns upplevelser av böcker” (U8, 12) och för att förstå denna fråga använder hon sig av Ross teori kring barns läsning. U8 skriver:

Ross skriver generellt om läsande att det är något som motiveras av en positiv första kontakt. En nybörjare som får ett positivt och framgångsrikt möte med en text är mer benägen att fortsätta läsa. När en läsare är framgångsrik i sitt läsande och känner en ökad självsäkerhet leder detta till en cirkelgång där hon/han söker fler positiva

upplevelser med texter, vilket i sin tur bidrar till en ökad kunskap i läsande och texters uppbyggnad.

U8, 12

Ross forskningsöversikt används också för att visa på det glapp som verkar finnas mellan vad litteraturförmedlare tror att barn vill läsa och vad barn faktiskt läser om de själva får välja. Utifrån *Reading Matters* ställer U8 upp fyra motiveringar till varför barn och ungdomar läser:

Läsning hjälper dem att skapa och mentalt föreställa sig olika framtidsscenarier.

Läsning ger dem information om världen, hur den fungerar och hur de själv passar in i den.

Läsning hjälper dem att förhandla mellan olika (och ibland motsatta) sanningskriterier i livet.

Läsning är en flykt från vardagens stress.

U8, 11

Även B2 upp forskningsantologin *Reading Matters*, Aidan Chambers och Åse Hedemark när hon ringar in sitt forskningsproblem. B2 använder sig dock också av andra teoretiker som inte har tagits upp i någon större utsträckning i tidigare uppsatser. I sin analys använder hon *de tre strategierna* som de förklaras av Sven Andersson och Aant Elzinga och som sedan har vidareutvecklats av Staffan Thorson. De tre strategierna är den *pragmatiska*, där humanioras nytta är det viktigaste, den *traditionalistiska* som förordas av eller drivs av de humanister som vill sluta sig inom

sitt eget ämne och vända sig ifrån samhällsnyttan samt den *emancipatoriska* strategin som är samhällskritisk och anser att humaniora ska ”frigöra människans kulturella potential”. (B2, 6) Wahlström gör följande reflektion gällande de tre strategierna:

”Det är intressant att Andersson, Elzinga och Thorson på ett självklart sätt tar med politiska förhållningsätt i sina beskrivningar av de tre strategierna. Frigörelse handlar inte här bara om individens frigörelse, som vi är vana med i det individualistiska tidevarvet med betoning på individens egen, personliga utveckling som på något sätt fristående från det sammanhang hen befinner sig i. Här framstår individens frigörelse som en del av den underordnade gruppens, som individen tillhör, frigörelse. De tycks inte kunna särskiljas.”

B2, 7

Samtliga uppsatser visar både i sina inledande kapitel och i sina analyser att de uppfattar det som positivt att barn läser och att läsfrämjande är en viktig del av bibliotekets verksamhet. Dock kan det finnas problematiska aspekter i barns läsning. Det visar sig bland annat i L2s ifrågasättande av synen på pojkars läsning som sämre då de läser annat än skönlitteratur och i uppfattningen att litteraturbegreppet bör breddas för att även innefatta nya typer av medier, som man finner i L1. Att läsning ses som någonting positivt blir också tydligt genom det faktum att PISA- och PIRLS-rapporterna återkommer i flera av uppsatserna, som ett sätt att visa på uppsatsernas relevans. Att de ser barns försämrade läsförmåga som ett stort problem tyder på att de värdesätter bibliotekets läsfrämjande arbete för att motverka detta.

Denna uppfattning om läsningen som någonting positivt återfinns också i resterande uppsatser som har med läsfrämjande arbete eller läsningens betydelse att göra. Dessa uppsatser använder sig dock till viss del av andra typer av teoretiska begreppsramar även om de i viss mån överlappar. B2 tar exempelvis upp Aidan Chambers och Åse Hedemark även om de inte utgör en stor del av uppsatsens teoretiska ramverk. De uppsatser som inte har barn och ungdomar som sitt huvudämne har inte lika stora likheter med varandra på grund av att deras ämnen är mer olika.

Uppfattning att det är läsarens upplevelse av skönlitteratur som är det viktiga, snarare än det skönlitterära verket i sig, delas av samtliga uppsatser som behandlar läsning. Detta blir tydligt när man ser till hur många av uppsatserna som använder sig av Louise Rosenblatts transaktionsteori (B3, B5, U3 samt U8). Rosenblatt menar att det är i transaktionsprocessen mellan texten och läsaren som mening skapas. Vidare hävdar hon att varje enskild läsare, tack vare sin unika bakgrund och kontext, skapar ett nytt litterärt verk i sitt möte med texten. Rosenblatts teori passar in på många typer av läsakter och den används också på olika sätt i de olika uppsatserna. B5 använder den för att förklara sina kvinnliga respondenters läsning av science fiction genom att skriva:

I analysen framkom att respondenternas syn på science fictionläsning stämmer väl med Rosenblatts idéer om litteraturen som ett sätt att öka medvetenheten om omvärlden. Respondenternas läsning är i hög grad vad Rosenblatt kallar estetisk, utan att vara direkt identifikatorisk. De är beredda att gå in i en transaktion med texten där de blir utmanade och provocerade av nya tankar och idéer.

B5, 62

I B3 används Rosenblatts teori som ett sätt att argumentera för att litteratur kan skapa en större självmedvetenhet samtidigt som den lär oss att identifiera oss med människor med en annan geografisk, kulturell och social bakgrund (B3, 16). I B3 nyttjas samma estetiska läsning som i B5 för att ge en möjlig förklaring till varför en av respondenterna väntade så länge efter sin ankomst till Sverige innan hon återigen började läsa skönlitteratur på sitt modersmål. B3 förklarar:

Vid estetisk läsning väcker vi minnen till liv, [...] vi reflekterar över oss själva, våra erfarenheter och vår omgivning i förhållande till texten [...]. Vi kan komma i kontakt med svåra känslor som vi har upplevt och vi genomlever karaktärernas öden. Detta kan hjälpa oss att bearbeta våra problem, att få perspektiv och att känna oss mindre ensamma. Men det kan också få oss att återuppleva ett lidande, att återigen väcka till liv och genomleva otrevliga minnen. Om vi befinner oss i en svår situation i livet eller om vi bär på trauman kan estetisk läsning av viss skönlitteratur [...] vara en alltför plågsam upplevelse.

B3, 37-38

B3 använder sig även av Martha Nussbaums teori om *narrativ fantasi*. Nussbaum menar att skönlitteraturen visar vad som kan hända, snarare än det som har hänt, och genom det kan ge oss vägledning i hur vi ska leva våra liv. B3 skriver:

Skönlitteraturen är, resonerar hon, en utvidgning av livet, både horisontellt genom att läsaren kommer i kontakt med händelser, platser, personer eller problem han eller hon annars inte kommit i kontakt med, och vertikalt på så vis att läsaren får djupare, skarpare och mer precisa upplevelser än vad många gånger livet kan ge. Den skönlitterära läsningen kan, enligt Nussbaum, levandegöra känslor som utvecklar och stärker personligheten och identiteten [...]. Detta bidrar, menar Nussbaum, i sin tur till att utveckla empati och förståelse, vilket i sin tur stärker medborgarskap och demokrati.

B3, 17

Ett annat sätt att teoretisera kring läsning är att som i U4 se till dess potentiellt läkande effekt genom att använda sig av en biblioterapeutisk teori. Biblioterapi är ett relativt nytt område i Sverige och U4 påpekar att empiriska studier i stort sett saknas, i synnerhet studier av biblioterapeutiskt arbete riktat till etniska målgrupper (U4, 7). U4 sammanfattar den, övervägande internationella, forskningen som finns om biblioterapi, olika typer av biblioterapeutiskt arbete och om hur biblioterapi kan kopplas till biblioteksverksamhet. U4 härleder biblioterapin ända tillbaka till Aristoteles och han katharsis-begrepp, alltså tanken om att mötet med litteratur kan leda till en rening av själen (U4, 9). Tron på litteraturens positiva verkningar har sedan överlevt genom århundradena och redan 1904 klargjordes att biblioterapi kunde ses som ett möjligt arbetsområde för bibliotekarier (U4, 10). Som en del av sin teoretiska begreppsram tar hon upp rapporten *Behövs det böcker på äldreboendet: Bibliotekens medier – en resurs inom äldreomsorgen* (2004) där Lena Frändberg konstaterar att deltagande i kulturella aktiviteter främjar hälsan. U4 skriver:

Frändberg har genomfört intervjuer med boende, vårdpersonal och bibliotekspersonal på ett äldreboende i stadsdelen Högsbo i Göteborg. Hon utgår från teorier om livskvalitet i ålderdomen och konstaterar i sin analys att kulturupplevelser kan stimulera de äldre på ett känslomässigt, intellektuellt, andligt och estetiskt plan. Hon framhåller särskilt att kulturen kan verka stimulerande på ett socialt plan för de äldre.

Den stimulans de äldre får av kulturupplevelser kan enligt henne i sin tur leda vidare till olika effekter, såsom läkande, välbefinnande och växande och/eller utveckling [...].

U4, 25-26

U4 tar även upp Inger Erikssons doktorsavhandling *Poesiläsning som meningsskapare. En studie om poesigrupper på sjukhem och hospice* (2006) som undersöker hur poesigrupper kan användas inom palliativ vård. Eriksson menar att poesin har en stor förmåga att väcka känslor och tankar och vidare att den sociala aspekten av att träffas i grupp kan skapa känsla av sammanhang och delaktighet (U4, 30). Biblioterapi som meningsskapande och identitetsbyggande har många gemensamma nämnare både med Rosenblatts transaktionsteori och Nussabaums narrativa fantasi.

5.2.2 Sociokulturell/barnsociologisk teori

Att människan är det centrala i uppsatserna, snarare än till exempel en text, en verksamhet eller en företeelse, kan man också se i den stora användningen av sociokulturell teori (i L1, B1, U2, U3 samt U7). Det sociokulturella perspektivet vilar på en kunskapssyn som ifrågasätter tanken på objektiv kunskap och menar att kunskap skapas i kommunikationen mellan människor för att sedan inlemmas i individen. I U3 står det:

Studien utgår från ett sociokulturellt perspektiv, där människan ses som en komplex varelse, påverkat av biologiska, sociala och kulturella faktorer, som befinner sig i ständig interaktion med en komplex omvärld (Säljö 2010, s. 17). Människan (ko)konstruerar sin värld eller snarare sin syn på världen genom det kommunikativa samspelet med andra människor. Det sociokulturella perspektivet är fast förankrat med idéer om lärande och lärandeprocesser och arbetar med en bred förståelse av lärande begreppet, där en ständigt pågående kommunikation (såväl människor som mänskliga samhälle emellan) utgör grunden för lärande

U3, 18

För att sätta in frågeställningen i sin akademiska kontext gör U3 en genomgång av den forskning som finns inom barndomsstudier, barns läsning samt barns läsning i förhållande till folkbiblioteket. Som teoretisk utgångspunkt används ett sociokulturellt perspektiv med fokus på synen på barn som *beings* eller *becomings* så som dessa begrepp används inom den nya barnsociologin. Detta är begrepp som återkommer i flera av de uppsatser som fokuserar på barn. U3 skriver:

Jag kommer i analysen använda mig av de två begrepp som den nya barnsociologin diskuterar, att barn antingen ses som *beings*, som aktiva medkonstruktörer här och nu, eller *becomings*, där aktörskapet anses fås i framtiden (se James, Jenks & Prout 1998; Prout 2005). Alan Prout menar att den nya barnsociologin som urskiljer barn som *becomings* och barn som *beings* är dualistisk och manar till att utveckla den sociologiska forskningen om barn och barndom. Barn kan inte ses avskilda från vuxna, då vuxnas förhållningssätt påverkar barnen. Barn och vuxna bildar i detta synsätt en symbios.

U3, 20

Även B1 har ett övergripande sociokulturellt perspektiv då den tar upp flera olika aspekter gällande språkutveckling och läsförståelse. B1 förklarar detta på följande vis:

En grundläggande princip i ett sociokulturellt perspektiv är att människan tillägnar sig kunskap och förmågor tillsammans med andra. I den här studien tillämpas det sociokulturella perspektivet för att förstå hur det lilla barnet lär sig språk men också för förståelse av språkande och läsande inom familjen. Inom detta finns också ett fokus på hur människor tillägnar sig fysiska och kognitiva resurser och på hur det kollektiva och individuella samspelet i lärandesituationer genom kommunikativa processer.

B1, 12-13

I den teoretiska genomgången visar B1 hur språkforskningen har utvecklats från att främst ha fokuserat på kognitiva aspekter och en teknisk färgad syn på den mänskliga hjärnan till en mer vidgad syn där andra faktorer än texten i sig, såsom språklig och kulturell praktik, har fått större plats. Hon tar också upp hur tvåspråkighet som forskningsområde har behandlats inom språksociologin. B1 förklarar:

Språksociologin studerar *hur* och *varför* vi använder språket och vad det får för effekter. Jag tar stöd i detta då jag i intervjuerna söker faktorer som verkar specifika för de flerspråkiga familjerna angående hur de använder språken i situationer med läsande och språkande med barnet. Inom en flerspråkig person har de olika språken kontakt med varandra på olika sätt. Den här relationen mellan språken beror på hur väl man behärskar språken och i vilka situationer man använder dem. Hur och vilka språk en person använder växlar mellan olika skeden i livet.

B1, 13-14

De uppsatser som använder sig av en sociokulturell teori refererar framförallt till Roger Säljö och Lev Vygotskij. B1 skriver att "Roger Säljö är en ledande auktoritet i Sverige inom det sociokulturella perspektivet, främst med boken *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv* (2006)" (B1, 11) vilket är en uppfattning som de andra uppsatserna verkar dela. Säljös texter används därför för att skapa en begreppsapparat som upphovspersonerna sedan kan använda i analysen av sin empiri. Lev Vygotskij tas upp som ett sätt att förklara det sociokulturella perspektivets historia men används också av U7 som den främsta teoretiska ingången till perspektivet. Vygotskij intresserar sig speciellt för barns utveckling utifrån ett sociokulturellt perspektiv och menar: "att tänkande och språk är nyckeln till hur vi förstår det mänskliga medvetandets struktur" (U7, 21).

Detta sociokulturella perspektiv kan relateras till min egen teoretiska utgångspunkt att uppsatserna i min studie kan ses som exempel på kommunikation. Om kunskap, som Säljö menar, skapas genom kommunikationsprocesser mellan individer och mellan individen och samhället, kan man se det som att jag tillskansar mig kunskap genom min läsning av uppsatserna och genom min internalisering av det jag har läst. Vidare kan uppsatserna ses som en produkt av den kommunikationsprocess mellan upphovspersonen och samhället som har föranlett textens producering. Upphovspersonernas kunskap om sin forskningsfråga, och de teorier och metoder som de använder sig av för att tolka sitt material, är en produkt av deras kommunikation med sin utbildning, sin handledare, B&I som forskningsfält och så vidare. Sett ur denna synvinkel blir det sociokulturella perspektivets kunskapsyn, där

kunskap är något ickestatiskt som ständigt konstrueras och rekonstrueras genom mellanmänsklig kommunikation, tydlig.

Det faktum att samma typer av teorier och teoretiker återkommer i de olika uppsatserna, kan man se som ett nät av intertextuella trådar som knyter uppsatserna till varandra. Genom att referera till samma källor delar de olika uppsatserna en kontextdimension. Vidare kan uppsatserna även sägas dela, åtminstone delvis, en extratextuell textrelaterad kontext då de är en del av samma *tolkningsgemenskap*. En tolkningsgemenskap är enligt Stanley Fish en samling av kontextuella faktorer som kan uppstå exempelvis inom en institution eller ett akademiskt fält där en grupp människor socialiseras in i att använda en viss typ av tolkningsstrategier (Bjurstöm, Fornäs & Ganetz, 116-117). Att de olika uppsatserna använder sig av samma teoretiker och ger uttryck för en liknande positiv syn på läsning och litteratur kan därmed bero på att de i den tolkningsgemenskap de är en del av skolats in i en sådan förståelse av litteratur och en syn på vilka teoretiker som är mest relevanta inom ämnet.

Alla tolkningsgemenskaper ser dock inte likadana ut utan kan: ”skilja sig från varandra med avseende på social sammanhållning och traditionsbundenhet eller hur de praktiker som ligger till grund för olika tolkningsstrategier reproduceras, sprids och medialiseras” (Bjurstöm, Fornäs & Ganetz, 117). Att vissa av uppsatserna tar upp helt annorlunda teorier hämtade från andra ämnen kan vara ett tecken på att den tolkningsgemenskap, som B&I-fältet i Sverige kan sägas vara, är så pass öppen att studenter känner sig bekväma med att använda oväntade teorier. Två exempel på denna typ av oväntade teorier är *flow*-begreppet som tas upp i B2 samt U2 som förutom ett sociokulturellt perspektiv använder Michail Bachtins begrepp *karneval* för att analysera barn som läser för hundar. Företrädaren för teorin om flow som B2 använder sig av är Mihály Csíkszentmihályi och hennes bok *Finna flow: den vardagliga entusiasmens psykologi* (1999) B2 tar även upp Amira Sofie Sandins texter som sätter in flow i en biblioteks- och informationsvetenskaplig kontext. En flowupplevelse är när man upplever en känsla av välbehag och inspiration av att helt går upp i en handling. Denna upplevelse kan bara ske genom utförandet av en aktiv handling, en *flowaktivitet*. B2 argumenterar med stöd av Sandin att läsning kan ses som en sådan handling. (B2, 11).

5.2.3 Diskursteori

Fyra av uppsatserna i min studie (L2, L5, U5 samt U9) använder sig av en diskursteori för att tolka sitt material. Två av uppsatserna (U5 och U9) använder sig av ett, respektive, två års utgivning av enskilda magasin för att göra sin analys.

I U5 undersöks vilka diskurser om läsning och litteratur som står att finna i *Kamratposten*, en tidning riktad till barn och ungdomar. U5 finner fyra olika diskurser i sin undersökning av media riktad till barn och ungdomar. Den första benämns som den skönlitterära diskursen som visar på att just skönlitteratur i vissa medier premieras framför andra typer av litteratur. En lösning på detta kan enligt U5 vara ett vidgat textbegrepp där även andra typer av läsning får ta plats i medier för att på detta sätt locka fler barn till att läsa. Han backar upp denna uppfattning med hjälp av Jamie Watson och Jennifer Stencels artikel från 2005: ”Reaching reluctant readers

with nonfiction” (U5, 69). En svaghet hos denna lösning är, enligt min mening, att man inte ställer sig frågan om huruvida all typ av läsning är likvärdig eller om läsning av exempelvis skön- kontra facklitteratur har olika effekter.

De andra diskurserna benämns som en hastighets-, en spännings- samt en originalitetsdiskurs menar U5 menar kan ”samlas under temat *the condition of immediacy*, en term ur sociokulturell teori som kan översättas ungefär som ’omedelbarhet’” (U5, 53). Begreppet omedelbarhet är en del av U5s teoretiska begreppsapparat och används för att beteckna den form av modernitet som den tekniska utvecklingen för med sig vilken dramatiskt förkortar den spatiala eller den tidsmässiga vägen mellan begär och uppfyllande och suddar ut värdet av ansträngning. U5 skriver:

Målet med teorin är att analysera om och ifall omedelbarhet förändrar ”routine assumptions and expectations about how life is to be lived, and what we may reasonably expect it to deliver.” I min uppsats kontext överförs detta på vad jag med hjälp av teorin om omedelbarhet kan utläsa hos barn och ungdomars sätt att se på läsning och hur diskurser om hastighet och omedelbarhet i samhället i stort på flera sätt tycks speglas i detta.

U5, 24

U9 undersöker den litteraturförmedling som sker i livsstilsmagasinen *King of Sweden* och *Magazine Café*. Hon skriver:

Magasinen utgör ett typiskt fall av en manlig domän och lämpar sig därför väl för att underöka (sic) vilka normer som påverkar mäns bokläsning och vilka attityder som kan märkas mot böcker och läsning. Livsstilsmagasinen är intressanta eftersom de dels speglar de den sociala domän de ingår i och dels utgör en konstituerande faktor av den. Därtill är magasinen intressanta ur ett biblioteks- och informationsvetenskapligt perspektiv då de i sina bokrekommendationer har en informations- och litteraturförmedlande roll.

U9, 21

L2 och L5 använder sig av olika typer av källor i sin analys då, som L5 skriver: ”[i]nom det diskursanalytiska fältet särskiljer man inte olika materialtyper, utan alla slags texter är möjliga att analysera oavsett social nivå” (L5, 25). L5 använder texter utgivna av Skolverket, lärarbloggar samt branschtidningar för att analysera skolbibliotekets roll med anledning av den nya skollagen och L2 undersöker artiklar och remissyttranden som uppkommit som svar på rapporten *Läsandets kultur*. Detta ger dessa uppsatser en annan prägel än U5 och U9 då de undersöker en större diskurs än den mer begränsade som ett enskilt magasin utgör. L2 och L5 kan också ses som mer samhällskritiska då de analyserar statligt utgivna dokument.

Gemensamt för samtliga uppsatser är att deras teori och metod är nära sammankopplade. Detta är symptomatiskt med diskursteorin då teorin åskådliggörs genom metodologiska undersökningar. L5 förklarar detta genom att skriva:

Diskursteorins övergripande tankar går kortfattat ut på att sociala företeelser aldrig är kompletta, eller ”färdiga” som Winther Jørgensen och Phillips väljer att uttrycka det, vilket innebär att betydelse aldrig kan fixeras permanent. Detta ger upphov till en ständig antagonism om definitioner och syftet med diskursanalysen är därför att

“kartlägga de processer där vi kämpar om hur tecknens betydelse ska fastställas” (2000, ss. 31-32). Laclau och Mouffe ser diskursen som en strävan efter entydighet i enlighet med strukturalismens syn på de språkliga tecknens betydelse som fullständigt fixerade. Diskursen är därmed ett försök att hindra tecknens betydelseglidning och ge dem ökad stabilitet, men denna låsning är endast tillfällig. Betydelsen kan aldrig fixeras till den grad att den inte kan rubbas av den mångtydighet som finns i diskursens yttre

L5, 22-23

Uppsatserna använder sig dock av olika teoretiska utgångspunkter även om de alla använder sig av diskursteori. U5 och U9 använder sig av Norman Faircloughs *kritiska diskursanalys*. Denna teori skiljer sig från andra typer av diskursteori då den menar att det finns skeenden utanför diskursen som påverkar den och att man alltså måste analysera flera samhälleliga aspekter för att få ett helhetsbegrepp. U5 förklarar det som att ”diskurs och den sociala världen står i ett dialektiskt förhållande till varandra” (U5, 20) och U9 skriver den kritiska diskursanalysen ”betonar vikten av att belysa textens förhållande till samhälleliga och kulturella strukturer för att förståelsen av diskursen ska bli heltäckande” (U9, 17). Vidare menar Fairclough att samhälleliga förändringar manifesteras i medier (U5, 20) vilket gör att hans teori lämpar sig väl när man som U5 och U9 studerar tidningar och magasin.

L5 använder sig istället av Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes diskursteori som är betydligt mer teoretisk än Faircloughs. Laclau och Mouffe utgår ifrån en poststrukturalistisk syn på världen vilket betyder att de anser att människan förstår verkligheten med hjälp av språket. L5 skriver: ”verkligheten blir till genom att vi benämner den och den fysiska världen omkring oss fylls med mening genom diskurs” (L5, 21).

L2 använder i sin tur Carol Lee Bacchis teori som är speciellt inriktat mot policydokument då L2 till stor del analyserar statliga dokument. Bacchi menar att hur ett problem formuleras påverkar vilka lösningar man finner på det. De analysverktyg som Bacchi har utformat har därför som syfte att synliggöra de premisser på vilka politiska frågor är ställda och ifrågasätta de medvetna, eller omedvetna, föreställningar som de bygger på. (L2, 28)

Att uppsatserna använder sig av olika teoretiska ingångar kan ha flera förklaringar. En är att diskursteorin är en så pass stor och välutvecklad teoribildning att man har friheten att välja ut den del av den som bäst passar ihop med analysobjektet; för U5 och U9 passar Fairclough då de undersöker tidningar och magasin och Bacchis teori blir användbar när man som L2 analyserar statliga dokument. En annan förklaring skulle kunna vara att U5 och U9 har en annan förförståelse då de har studerat på samma universitet och därför är en del av samma tolkningsgemenskap vilket har lett till att de båda har valt att använda sig av den kritiska diskursanalysen. Man kan dock se att samtliga upphovspersoner till viss del uppgår i en större tolkningsgemenskap då de alla tar upp Michel Foucault som en av diskursteorins förgrundsgestalter. De delar alla förförståelsen att man inte kan använda sig av diskursteori utan att åtminstone förhålla sig till Foucault, även om man inte har honom som sin huvudsakliga teoretiker.

5.2.4 Feministisk/genus-teori

Flera av uppsatserna i min studie använder genusteori eller gör en feministisk tolkning av sin empiri. L2 använder genusteori för att förklara hur skillnaden mellan pojkar och flickors läsning kan ha uppstått. Hon menar att pojkars avståndstagande till skönlitteratur och läsning kan ses som en del av deras könsbyggande. Att de skapar sin maskulinitet genom att ta avstånd från det som uppfattas som feminint och ”kvinnliga” aktiviteter som läsning. Detta är också en typ av könsbyggande som understöds av vuxna genom att de förstärker uppfattningen att pojkar förväntas göra sämre ifrån sig i skolan och inte vara intresserade av läsning. (L2, 15f)

Lösningen på detta problem är, menar L2, ett vidgat litteraturbegrepp och ett brytande av diskurserna. Ansvar ska läggas på vuxna, inte pojkarna själva och alla typer av läsning skall ses som lika mycket värd. Uppsatsen saknar dock, i likhet med U5, en diskussion om huruvida det finns en skillnad mellan läsning av skönlitteratur och facklitteratur. En annan lösning skulle kunna vara att inte bara vidga litteraturbegreppet utan även könsrollerna.

Även U9 använder ett genusperspektiv för att förklara skillnaden i mäns och kvinnors läsvanor. Hon menar att det finns för få studier som undersöker vad könsskillnaderna beror på och skriver:

Det är rimligt att anta att det finns ett samband mellan det avtagande läsintresset och könsskillnaderna i biblioteksbesökande. Att ha kunskap om vilka attityder som finns till bokläsning och vilka normer påverkar läsningen är därför en förutsättning för att förstå varför könsskillnaderna i bokläsning ökar. Det är också en förutsättning för att bibliotek ska kunna bedriva en läsförmedlande verksamhet som gynnar alla medborgare, oavsett kön.

U9, 13

Som en del av sin teoretiska begreppsram tar U9 upp Judith Butlers begrepp *performativitet*, ett begrepp som återkommer i flera av de uppsatser som behandlar genus. Butler menar att kön inte är någonting vi har utan någonting vi skapar genom våra handlingar. U9 nyttjar även Butlers begrepp *den heterosexuella matrisen* som används för att visa hur den heterosexuella normen upprätthåller de könsroller där kvinnor och män upplevs som motsatser för att de ska åtrå varandra. (U9, 19)

Även B5 använder sig av Judith Butler i sin studie av kvinnor som läser science fiction. Som en teoretisk bas för sin undersökning använder B5 genusteori och läsrorienterad teori. Den genusteoretiska begreppsapparaten hämtas förutom från Judith Butler även från Yvonne Hirdman. Den läsrorienterade teorin som används är Louise Rosenblatts transaktionsteori. För att sammanföra dessa delar används Patrocínio P. Schweickart som menar att även om de läsrorienterade teorierna grundas på att texter kan läsas på olika sätt, så har de inte undersökt den kvinnliga läsarens perspektiv i tillräckligt hög utsträckning (B5, 23). B5 beskriver Schweickarts uppfattning på följande sätt:

Så länge världen genomsyras av kvinnoförtryck måste man se kvinnors läsande som något annat än mäns. För en manlig läsare av en androcentrisk text blir läsningen en bekräftelse på att manlighet är det samma som mänsklighet [...] Den kvinnliga läsaren

möter inte bara en text där kvinnlig erfarenhet inte räknas, hon blir dessutom tvingad att identifiera sig med en manlig världsbild som påminner henne om att detta att vara kvinna inte är det samma som att vara människa.

B5, 23

Förutom Judith Butler använder U9 också begreppet *homosocialitet* på det sätt som det presenteras av sociologen Michael Kimmel i *Manhood in America* (1996). Med homosocialitet menar Kimmel att maskulinitet är något som skapas och återskapas i mannens sociala relationer till andra män. U9 skriver:

Kimmel skriver också att läsning kan vara ett sätt att konsumera maskuliniteter. Genom böckerna kan läsaren identifiera sig med protagonister som uppbär manliga ideal. Läsaren kan fantisera kring sin manlighet i till exempel westernäventyr eller genom att testa och bevisa den på ett slagfält. Redan i barndomen möter män idealen i pojklitteraturen där man finner flera klassiker som uppbär dem, ofta i äventyrsböcker som Huckleberry Finn.

U9, 18

L6 och U1, som studerar hur bibliotekarier porträtteras i skönlitteratur använder sig av begreppet stereotyper. U1 skriver:

Litteraturprofessor Maria Nikolajeva, som är en av dem vars teorier denna undersökning lutar sig mot, beskriver en stereotyp som en ”platt person med ett visst drag som representerar en grupp människor” – det vill säga en något snävare innebörd än som lite slentrianmässigt används i vardagligt tal. Platt som litterärt begrepp [...] kan sägas knyta an till den definition av stereotyp som Nikolajeva gör på ett annat ställe: ”A stereotype is a character possessing only one feature amplified almost to caricature”. En förenkling av verkligheten i någon mån, med andra ord.

U1, 11

L6, som har ett genusteoretisk och diskursanalytisk angreppssätt kopplar begreppet stereotyp till Judith Butlers teorier om subversiv performativitet:

Genus är ingenting man är eller har, utan något man gör. Drag kings och drag queens utför genusparodier där det genus som förväntas av deras kroppar inte överensstämmer med det genus de framför. Butler menar att genusparodier öppnar för subversivitet i det att de synliggör själva imitationen. Det finns inget original eller urtillstånd när det gäller genus och sexualitet, utan det vi ser när vi konstaterar genus och sexualitet är imitationen av vår idé om ett original. [---] Subversiv performativitet är alltså att imitera och överdriva imitationen på ett sådant sätt att vi inser att det är just en imitation vi ser.

L6, 11

U1 ställer sig dock frågan om det överhuvudtaget är givande att tala om stereotyper på det sätt som dessa uppsatser, och den forskning som de bygger på, gör. Hon finner att det finns olika sätt att se på det hela. Å ena sidan kan man uppfatta det som kontraproduktivt att tala om stereotyper då det endast upprätthåller negativa bilder. Å andra sidan kan förståelsen av stereotyper leda till att bibliotekarien får en chans att se på sig själv utifrån och på så sätt kunna omfamna eller omforma den stereotypa bilden. (U1, 12)

5.2.5 Litteratursociologisk/Litteraturvetenskaplig teori

Vissa av uppsatserna i min studie lånar teorier från andra ämnen. De vanligast förekommande är teorier lånade från antingen ett samhällvetenskapligt eller ett litteraturvetenskapligt håll. Detta är föga förvånande då en stor del av uppsatserna avhandlar antingen den mänskliga upplevelsen eller skönlitteratur. Ett gemensamt drag hos flera av uppsatserna som behandlar litteraturens förhållande till läsaren är att de använder en litteratursociologisk förståelse (L2, B3, B4 samt B6) av hur litteraturen förhåller sig till verkligheten. Inom litteratursociologin studerar man hur en text förhåller sig till det samhälle den är en del av, och skapad i, snarare än verket som ett autonomt objekt. Detta betyder att läsakten, textens möte med sin läsare, är av betydelse. B4 skriver:

Studier om läsande som aktivitet har först under det senaste halvsekleet kommit att knytas mer tydligt till läsaren. Betydelsen av vem läsaren är, hur hans eller hennes litterära reception ser ut, liksom vilka sociala konsekvenser läsningen får har skjutits i förgrunden av forskare inom den tyska receptionsteoretiska skolan, den amerikanska traditionen av reader-response criticism samt de under senare tid allt fler empiriska studier som gjorts om läsning.

B4, 16

B4 undersöker kvinnliga läsares läspraktiker under deras barn- och ungdomsår. Uppsatsens teoretiska underlag för analysen speglar dess historiska fokus men har även en litteratursociologisk aspekt som belyser läspraktikernas situationsbundenhet. B4 skriver:

Framställningen kommer att utgå från läsning som en materiell, social och upplevelsegenererande aktivitet [...]. Denna syn på läsning menar jag är en viktig anledning till att inte endast utgå från läshistorisk teoribildning, utan även från litteratursociologisk sådan. De båda ämnesfälten är nära förbundna och kan i mångt och mycket sägas hantera likartade företeelser för vilka sociala och materiella villkor har betydelse. Ytterligare en anledning till att använda dessa båda perspektiv är att uppsatsen avgränsas till flickors och kvinnors läspraktiker. Det är därmed av betydelse att arbeta utifrån ett sociologiskt förhållningssätt för att sätta resultatet i relation till de samhälleliga normer som var i bruk vid tiden för respondenternas barndom.

B4, 13

U2 använder sig av litteraturvetenskapliga *karnevalsteorin* i sin undersökning. Karneval-begreppet myntades av litteraturforskaren Michail Bachtin i hans bok *Rabelais och skrattets historia* (2007). Bachtin utgår ifrån den medeltida karnevalen och tar upp tre aspekter av den. Den första är hur karnevalen stod som motsats till den allvarliga, kyrkliga kultur som genomsyrade dåtidens människors vardag. Den andra aspekten är att karnevalen är uppbyggt efter skrattets och lekens principer och den sista är karnevalens ickehierarkiska karaktär vilket gör att alla kan delta på samma villkor. (U2, 30). Denna teori har tidigare används av Lori Friesen för att studera djurassisterad litteracitetsverksamhet. U2 skriver:

Friesen menar att Bachtins observation av karneval starkt kan kopplas till barnens upplevelse av djurassisterad litteracitetslärande i studien som hon gjort. Friesen tar upp tre aspekter av karneval och det är; karneval som flykt från den vanliga, officiella livsstilen, den lekfulla, familjära relationen till världen och den fria och familjära

kontakten mellan människor (och även mellan djur) som tillåter en ny form av inbördes förhållande mellan individer.

U2, 30

Detta sätt att använda endast en del av litteraturvetenskaplig teori som U2 gör kan liknas med hur uppsatserna i föregående avsnitt använder sig av diskursteori. På grund av att litteraturvetenskaplig teori rör sig över ett så brett spektrum kan man välja den teori eller analysmetod som bäst passar den empiri man använder sig av eller vilken aspekt av empirin man vill fokusera på. Här kan man också se exempel på det Ricoeur benämner som kontextens selektiva roll. Genom att välja en analysmodell som fokuserar på vissa aspekter reducerar man textens polysemi. På samma sätt reducerar jag U2s polysemi genom att anlägga en hermeneutisk tolkning samt genom att använda den som en del av en större studie av masteruppsatser skrivna inom B&I. Som Ricoeur påpekar är dock denna reduktion ofrånkomlig men ändock värd att vara medveten om.

Ett annat sätt att använda sig av litteraturvetenskaplig teori är att som U1 utgår från en mer narratologisk eller berättarteknisk utgångspunkt. Hon skriver:

Kan litterära karaktärer betraktas som riktiga människor med psykologiskt trovärdiga egenskaper, eller är de enbart textkonstruktioner? Den mimetiska synen på karaktärer och på litteratur i stort, utifrån vilken den här uppsatsen utgår, ser litteraturen som en avspeglning som härmar verkligheten och karaktärer som mänskliga individer. Motsatsen, den icke-mimetiska eller semiotiska synen, innebär att karaktärer i likhet med alla andra beståndsdelar i en text enbart är språkliga tecken med vissa textuella funktioner, men utan direkta kopplingar till verkligheten.

U1, 15

U1 redogör sedan för hur man kan se på karaktärer och karaktärsdrag i skönlitterära texter med hjälp av narratologerna Seymour Chatman och Shlomith Rimmon-Kenan (vilken hon dock felaktigt utgår ifrån är en man). Detta ställs sedan mot det stereotypbegrepp som presenterats i föregående avsnitt. Då U1s empiri består av skönlitterära texter känns det naturligt att de teoretiska utgångspunkterna är hämtade från litteraturvetenskapen. Det kan dock ifrågasättas om det som presenteras verkligen kan ses som en teoretisk bas eller om det snarare handlar om en metodologisk tolkningsmodell eller textanalys.

5.2.6 Sammanfattning

Något som blir tydligt i analysen av uppsatsernas teoretiska grundantagande är att dessa är nära kopplade till uppsatsernas ämnesval. De uppsatser som handlar om barns läsande använder läsforskning och barnsociologiska teorier, de som handlar om läsfrämjande arbete använder litteracitetsteori, läsforskning samt sociokulturellt perspektiv och de som handlar om genus använder sig följaktligen av genusteori. På samma sätt använder sig de mer textnära uppsatserna av diskursteori eller hermeneutisk teori.

Vidare finns det olika grader av intertextuella kopplingar mellan de olika uppsatserna i så mån att de använder sig av samma teoretiker eller begreppsapparater. Den högsta graden av intertextualitet finner man i de uppsatser som på olika sätt behandlar barns

läsande och således använder sig av läsforskning riktad mot barn. I dessa uppsatser återkommer samma teoretiker och Aidan Chambers, Åse Hedemark samt antologin *Reading Matters* är de vanligast förekommande. Ser man till samtliga uppsatser som använder sig av läsforskning och litteracitetsteori återkommer Louise Rosenblatt vid ett flertal tillfällen vilket pekar mot det fokus på användare, eller den enskilda individen, snarare än på verket eller läsningen i sig, som återkommer i samtliga uppsatser. Detta anser jag vara en viktig aspekt att uppmärksamma; att alla uppsatser, möjligen undantaget de uppsatser som undersöker hur bibliotekariens porträtteras i skönlitteratur, fokuserar på den mänskliga upplevelsen av skönlitteratur och läsning. En möjlig förklaring på denna fokus är det faktum att upphovspersonerna är del av den tolkningsgemenskap som B&I-ämnet, och i förlängningen även bibliotekarieprofessionen, kan sägas utgöra, vilken, åtminstone nuförtiden, fokuserar på förmedling av litteratur och information snarare än förvaring av detsamma.

Att de uppsatser som använder sig av läsforskning och/eller litteracitetsteori i hög grad använder sig av samma teoretiker kan också tyda på att det är en del av en mer befäst tolkningsgemenskap än vissa av de andra teorierna. Ett annat talande exempel på detta är skillnaden mellan de uppsatser som behandlar genus kontra de som behandlar etnicitet. De som behandlar genus använder sig också av genusteori med återkommande namn som exempelvis Judith Butler medan de som behandlar etnicitet använder sig av teorier hämtade från andra fält som bland annat språksociologi. Detta kan tyda på att det finns en högra grad av konsensus rörande vilka teorier som används när man undersöker genus, könsroller eller kvinnoporträtt men en större osäkerhet kring vad som är gångbart när man talar om etnicitet.

Vidare kan man se skillnader i teorianvändning mellan de olika lärosätena. I Borås och Uppsala är läsforskning och litteracitetsteori absolut vanligast men i Lund är det vanligast att använda sig av diskursteori. Detta kan man se som ett utslag av det större fokus på skönlitteratur och läsning som, enligt Kåring Wagmans beskrivning, finns i Borås och Uppsala, men jag anser dock att mitt urval är för litet för att kunna underbygga den typen av slutsatser. Man kan också observera att den största spridningen av teorier finns bland de uppsatserna skrivna vid Uppsala universitet där sju av de nio teorierna finns representerade.

Det finns dock stora individuella skillnader i hur pass närvarande de olika teorierna är i de respektive uppsatserna. Vissa uppsatser, som exempelvis B6, U3, U7 och de uppsatser som använder sig av diskursteori, är i hög grad teoridrivna medans andra lägger mindre vikt på de teoretiska utgångspunkterna. Det mest tydliga exemplet på den andra gruppen av uppsatser är L3, som gör en fallstudie av ett mangabibliotek, vilken helt saknar teoriavsnitt. Vad som finns är en typ av perspektivering men ingen förklaring av hur dessa ingångar används i uppsatsen. I detta fall skulle man exempelvis kunnat använda sig av någon typ av litteraturvetenskaplig teori för att ge ett annat perspektiv på manga som fenomen och kontrasterat den till den mer historiska genomgången eller läsforskning för att arbeta vidare på biblioteket som en plats för läsning.

Två andra exempel på uppsatser som där teorin spelar en mindre roll är L6 och U1, de uppsatser som undersöker bibliotekariens roll inom skönlitteratur. U1 använder sig av en litteraturvetenskaplig teori men som jag tidigare nämnt har den snarare

metodologisk prägel som främst beskriver en skönlitterär texts olika beståndsdelar. Detta leder till att uppsatsen saknar verktyg för att teoretisera kring sin textanalys. L6 använder sig istället av genusteori och saknar förvånansvärt nog helt en teoretisk bas gällande skönlitteratur eller litteraturteori. En sådan teori hade, inte minst, underlättat att svara på frågeställningen: ”Hur påverkar (den fiktiva) bibliotekarien (den fiktiva) användarens relation till biblioteket i den samtida fantasy litteraturen?” (L6, s. 7) Denna, och även resterande frågeställningar, hade kunnat besvaras på ett mer djupgående sätt om man hade andra teorier än sin egen uppfattning att luta sig mot i sin litteraturanalys.

5.3 Metod

När det gäller metodanvändning är uppsatserna betydligt mer likriktade än när det gäller ämnesval och teoretisk grundantagande, vilket blir tydligt i tabellen nedan.

Metod	Borås	Uppsala	Lund	Totalt
Intervju	6	4	0	10
Diskursanalys	0	2	2	4
Fallstudie	0	1	2	3
Textanalys	0	1	1	2
Hermeneutisk	0	1	0	1
Enkäter	0	0	1	1
Totala antalet uppsatser	6	9	6	21

Fig. 4: Metodanvändning uppdelat efter institution

Den, med stor marginal, vanligaste metoden är intervjuer. Man kan dock se att den är vanligast i Borås, där samtliga uppsatser använder sig av intervjuer. I Uppsala finns en större spridning mellan de olika metoderna men intervjuer är ändå vanligast. Intressant nog har inga av uppsatserna från Lunds universitet använt sig av intervjuer, men tre av uppsatserna har dock använt sig av antingen fallstudier eller enkäter, metoder som på vissa sätt liknar intervjumetoden.

Ett annat sätt att dela upp metoderna är således genom att skilja på dem som har människor och/eller verksamheter som sitt undersökningsprojekt, där intervjuer fallstudier samt enkäter hamnar, och de som har texter som sin empiri vilket är de uppsatser som använder sig av diskursanalys, textanalys eller en hermeneutisk metod.

Att den stora delen av uppsatserna faller under den första kategorin är helt i linje med det faktum, som det har visat sig i uppsatsernas ämnesval och teorianvändning, att fokus oftast ligger på den mänskliga upplevelsen av skönlitteratur och läsning. Det kan antas att de flesta upphovspersonerna har ansett att det bästa sättet att komma åt denna upplevelse är genom intervjuer. Den mest förekommande typen av intervjuer är semistrukturerade, kvalitativa intervjuer då de flesta uppsatserna är ute efter respondentens personliga uppfattning och erfarenhet. B4 motiverar sitt metodval genom att skriva:

Intervjun är mitt huvudsakliga redskap för datainsamling. Som intervjuare finns olika sätt att arbeta beroende på vad intervjuerna är tänkta att leda till och hur detta mål ska uppnås. En viktig fråga är huruvida det är betydelsefullt att materialet ska kunna jämföras med resultatet av andra intervjuer, eller om det istället är mer angeläget att studera hur den enskilda respondenten tänker och reflekterat kring det givna ämnet. I en kvalitativ studie av föreliggande slag, där fokus ligger på att förstå och finna mönster i ett litet antal personers läsning, ser jag det senare som mest väsentligt.

B4, 19

Av samma anledning är antalet intervjuer oftast relativt lågt, mellan cirka 4-6 intervjuer, då det är kvaliteten, snarare än kvantiteten som är det viktigaste. Vidare är de uppsatser som använder sig av intervjuer eller fallstudier starkt kopplade till biblioteksverksamhet eller läsfrämjande arbete. Antingen är respondenterna biblioteksanvändare eller bibliotekarier eller så har de deltagit i ett läsfrämjande projekt som i de flesta fall sker i bibliotekets regi. Detta kan kopplas till den närhet till professionen som samtliga lärosäten understryker i sina presentationer av utbildningen. På grund av detta kan det ha upplevts som naturligt för en så stor del av upphovspersonerna att använda bibliotekets praktiska verksamhet som sitt undersökningsobjekt.

Även vissa av de uppsatser som använder en mer textnära metod är starkt knutna till biblioteksverksamhet. Ett exempel på detta är L5 som undersöker skolbibliotek genom att göra en diskursanalys över hur man talar om skolbibliotek i skolrelaterade forum. Andra uppsatser befinner sig längre ifrån den praktiska biblioteksverksamheten, även om de kan vara relevanta för denna. U9 gör exempelvis en diskursanalys över livsstilsmagasin för mäns litteraturförmedling, något som ligger utanför bibliotekets ramar men som kan användas för att ge en fördjupad förståelse för mäns läsvanor vilket kan användas inom en bibliotekskontext. En annan typ av metod som går utanför professionssfären är den typ av textanalyser som L6 och U1 gör. Genom att ha skönlitteratur som sitt undersökningsobjekt skiljer de sig från de andra uppsatserna men de relaterar till B&I-ämnet genom att studera hur bibliotekarierna porträtteras inom skönlitteratur. Här kan det vara intressant att notera att som exempelvis Lina Birgersson tar upp i *BOI och Litteratursociologi: En undersökning av litteratursociologiska magisteruppsatser skrivna inom Biblioteks- och informationsvetenskap 2005-2008* (2010) och som även jag har uppmärksammat i en genomgång av de magisteruppsatser som skrivits efter 2008, är textanalyser med skönlitteratur som empiri mycket vanligt på magisternivå (Birgersson 2010, 49). Att denna typ av metod har minskat så kraftigt på masternivå kan bero på svårigheten att knyta den till B&I om man inte som i L6 och U1 relaterar den till porträtteringar av bibliotekarier.

Ett annat gemensamt drag för de mer textnära metoderna är att de i de flesta fall sammanflätas med de teoretiska utgångspunkterna. Detta kan man exempelvis se i de uppsatser (L2, L5, U5 samt U9) som använder sig av diskursbegreppet både som sin metod och som sin teoretiska bas. Ett intressant undantag från detta är de uppsatser som har valt att använda sig av hermeneutik. Dessa uppsatser har, till skillnad från mig som i likhet med uppsatserna som gör en diskursanalys använder både hermeneutisk teori och metod, valt teorier och metoder som skiljer sig från varandra. L4 använder sig av hermeneutisk metod och betonar vikten av förståelse (L4, 25)

men använder sig av kvantitativa enkäter som sin metod. U8 gör tvärtom och använder en hermeneutisk analys som sin metod men grundar sin teori i läsforskning. Detta kan visa på den frihet som finns inom hermeneutiken, som även jag har upplevt, att använda den antingen som ett verktyg för analys eller som ett teoretiskt ramverk.

5.4 Kvalitet och frågan om förförståelse

	Antal
Uppsats användningar	
B2	28
B3	7
B4	3
B5	8
B6	83
L1	9
L2	56
L3	2
U5	15
U6	2
U8	6

Fig. 5 användning av begreppet *kvalitet* uppdelat efter uppsats

Flera av uppsatserna i min studie tar upp frågan om kvalitet, vilket blir tydligt i tabellen ovan. När jag har räknat användningen av begreppet har jag även räknat andra böjningar samt sammansättningar av ordet. Jag har dock bara räknat de fall där de har använts i anslutning till litteratur eller kultur, alltså inte när det används i exempelvis metodbeskrivningar.

Uppsatsen B6 (*Nobel och August på biblioteket: Bibliotekariers attityder och förhållningssätt gentemot litterära priser* (2010) av Johanna Berglind) har litterär kvalitet som ett av sina huvudteman. B6 är en studie av bibliotekariers syn på de litterära priserna Nobelpriset samt Augustpriset med hjälp av kvalitativa intervjuer. Berglind skriver i sin inledning:

I denna studie vill jag se bakom statistiken, nämligen på hur en del bibliotekarier resonerar och om man överhuvudtaget diskuterar priser och pristagare på folkbiblioteket. Bibliotekarierna kan ses som en slags portvakter eller förmedlare av litteratur, det är de som sköter inköp, hylluppsättning, magasinering, gallring och det är de som har kontakt med låntagarna. Jag vill alltså se hur deras attityder kring litterära pris förhåller sig i detta offentliga rum.

B6, 2

Vidare menar B6 att ett litterärt pris kan placera in ett författarskap i ett värderingssystem, ge det ett slags kvalitetsstämpel. Hon uppmärksammar dock att frågan om ett verks kvalitet aldrig är avslutat, då kvalitet betyder olika saker för olika personer (B6, 2). Berglind är tydlig med att uppsatsens syfte inte är att reda ut begreppet kvalitet, utan att hon är endast intresserad av hur hennes respondenter tänker kring begreppet. (B6, 25)

I uppsatsens resultatdel blir det tydligt att även hennes respondenter har svårt att definiera begreppet kvalitet, men att de överlag upplever det som någonting positivt. Bibliotekarierna som har intervjuats tar upp aspekter såsom *välarbetad*, *genomtänkt*, *nyskapande* samt *kombinationen av språk och innehåll* som kvalitetsfaktorer. Vidare är respondenterna positiva till att god litteratur belönas genom litterära priser samt anser att biblioteket har ett ansvar att tillhandahålla kvalitativ litteratur. (B6, 32-33)

Respondenternas tankar kring kvalitet ställs mot de slutsatser som Jofrid Karner Smidt drar i sin avhandling *Mellom elite og publikum* (2005). Karner Smidt undersöker norska bibliotekariers smak och litteraturförmedling, och finner att bibliotekariernas läsning spänner över ett stort spektrum. Deras smak kan alltså sägas ligga mellan högt och lågt, som avhandlingens titel antyder, och bibliotekariernas tankar kring litteraturförmedling går längs samma spår (B6, 17). Karner Smidts avhandling återkommer även i uppsatserna B2, B5 samt U8 i min studie när de tar upp frågan om bibliotekariers syn på kvalitetslitteratur och litteraturförmedling.

Även om B6 inte försöker definiera begreppet kvalitet så använder hon sig av Barbara Herrnstein Smiths teori om skapandet av värde, vilket kan sägas tangera kvalitetsbegreppet då detta bygger på värdering. Herrnstein Smith menar att frågan om huruvida litteratur har ett inneboende värde eller om värderingen ligger hos varje enskild person har ställts i flera hundra år (B6, 21). På senare år har man gått från uppfattningen att vissa människor är mer kvalificerade att göra värderingar, till att se värdering som en fortlöpande process som rör sig mellan: ”många olika individuella aktiviteter och sociala samt institutionella sammanhang” (B6, 22). B6 skriver:

Om man då vill, om man erkänt förekomsten av dessa akter, titta på explicita värdeomdömen nämner Herrnstein Smith tre saker att tänka på: för det första görs alltid ett verbalt omdöme i ett socialt och/eller institutionellt sammanhang. För det andra är kraften av omdömet att beröra andra alltid i viss grad beroende på hur sammanhanget är beskaffat samt hur förhållandet ser ut till de människor man riktar sig till. För det tredje, *de tysta antaganden*, vilket innebär att ett positivt omdöme kan utmärka ett verk som bättre än andra verk vad gäller att uträtta vissa saker för vissa människor, vilket outtalat ’implicerar att boken kanske inte är lika bra som vissa *andra* texter vad gäller att uträtta *andra* saker och/eller uträtta dessa saker för *andra* människor.’

B6, 23

B6 är som sagt inte den enda uppsatsen i min studie som tar upp frågan om kvalitet. B5 tar i sin studie av kvinnors läsning av science fiction upp det faktum att det är en genre som ofta räknas som populärlitteratur, och därför anses vara av dålig kvalitet. I B5 står det:

Populärlitteraturen beskylls ofta för att vara schablonartad, lättsmält och eskapistisk, och kanske rent av skadlig för den lättleda läsaren. Att dra en skarp gräns mellan populär- eller triviallitteraturen och den accepterade litteraturen är svårt, då kategorierna varierar med tiden. De verk som hänförs till populärlitteraturgenren behöver heller inte ha mer gemensamt än att de av tidens litterära auktoriteter betraktas som undermålig litteratur.

B5, 12

B5 utgår alltså i likhet med B6 ifrån att värdering av skönlitteratur är en pågående process som förändras över tid snarare än inneboende hos det enskilda verket. Vidare problematiseras bibliotekets roll i denna typ av gränsdragningar mellan olika typer av litteratur i B5. Karner Smidts konflikt mellan kvalitet och efterfrågan tas upp och även Maria Ulfgårds avhandling *För att bli kvinna – och av lust: En studie i tonårsflickors läsning* (2002), som visar att skolbibliotekarier kan försöka styra barn mot det de själva upplever som kvalitativ litteratur (B5, 58). I förhållande till science fiction skriver B5:

Vid litteraturförmedling till vuxna på folkbibliotek kan idén om "den goda litteraturen" i stället tänkas leda till att science fiction blir något som låntagarna får konsumera "på egen risk", och att man inte rekommenderar sf-litteratur till personer som inte efterfrågar den. Om det stämmer att det fortfarande är övervägande män som läser science fiction, finns risken att bibliotekens utbud blir konservativt när det gäller genusframställningen. Detta kan i sin tur leda till att färre kvinnliga läsare hittar fram till genren.

B5, 58

Också i L2 tas det problematiska i att definiera kvalitetsbegreppet upp, här i förhållande till pojkars läsning. I likhet med B5 finner L2 det problematiskt att vissa typer av litteratur anses som "finare" än andra. Denna problematik blir tydlig då det visar sig att läsning av exempelvis serier och facklitteratur, en typ av läsning som pojkar i högre grad ägnar sig åt, ses som en sämre form av läsning än läsning av skönlitteratur (L2, 42).

L2 som är en diskursanalys med utgångspunkt i litteraturutredningens *Läsandets kultur* tar upp hur utredningen lyfter fram "kvalitetslitteratur" som någonting positivt men misslyckas med att definiera begreppet på ett fullgott sätt:

I utredningen definierades konceptet "kvalitetslitteratur" inte närmare än som varande sådan litteratur som får goda omdömen av "normgivande instanser" och syns i "prestigefyllda sammanhang" eller "erhåller litterära priser" (SOU 2012:65, s. 32-33). Det blir alltså underförstått att man "bara vet" vad kvalitetslitteratur är och att denna kvalitetslitteratur är vägen till läsning och läslust för pojkar.

L2, 51

I den studie av barn och bibliotekariers boktips på internet som finns i U8 tas också litteraturförmedlarens kvalitetsbegrepp upp som en viktig fråga. Detta på grund av att bibliotekarien fungerar: "som en slags gatekeeper som värderar litteraturen, genom inköp och förmedling, men också genom urval av den litteratur som ska lyftas fram i förmedlingen" (U8, 9). Därför bör man: "inte heller glömma att förmedlaren också är en läsare, med andra ord inte neutral, även om hon/han kanske ser sig som det" (ibid.), även om detta faktum inte behöver vara någonting negativt.

Anledningen till att jag tar fasta på användandet av begreppet kvalitet är att jag anser att man kan se det som ett exempel på det Gadamer kallar *förförståelse* eller *fördomar*. Samtliga uppsatser använder kvalitetsbegreppet utan att närmare utveckla vad det egentligen menar med kvalitet eller kvalitativ litteratur. Flera av uppsatserna tar upp att det är ett problematiskt begrepp som inte har någon enkel förklaring, men det hindrar dem inte från att själva använda det. B6 kan sägas vara den uppsats som kommer närmast en typ av begreppsliggörande av kvalitet genom Herrnstein Smiths värderingsprocess och även bland annat B5 tar upp att det är ett begrepp som ständigt ändrar betydelse.

Som jag uppfattar det känner sig uppsatsernas upphovspersoner ändå bekväma med att använda kvalitetsbegreppet då de, precis som L2 kritiserar *Läsandets kultur* för att göra, helt enkelt "bara vet" vad kvalitetslitteratur är. De har med andra ord en förförståelse av begreppet som kan liknas vid st. Augustinus begrepp om tiden; de vet precis vad det är, tills det att någon ber dem förklara exakt vad det består av. De har skolats in i en förståelse genom utbildning, media och sin egen personliga kontext. Att upphovspersonerna är humanister med i flera fall uttalat positiva relationer till skönlitteratur, gör det än mer troligt att de har underliggande fördomar kring kvalitetsbegreppet då de har exponerats för de tankar och åsikter som finns rörande skönlitteratur i vår samtid. De har med allra största sannolikhet kommit i kontakt med åsikter såsom att exempelvis Franz Kafka håller högre kvalitet än exempelvis Liza Marklund, oberoende av om de håller med om denna åsikt eller inte.

Hur upphovspersonerna sedan ställer sig till kvalitetsbegreppet beror sedan på vilken utgångspunkt deras uppsats har. Om deras forskningsobjekt upplevs ha låg status, som i B5, eller att deras målgrupp förfördelas beroende på rådande normer, som i L2, är upphovspersonerna mer negativa till begreppet. Är man inte i denna underdogposition är det enklare att uppleva kvalitet som någonting positivt, som man kan se i bibliotekariernas åsikter i B6 och i litteraturutredningen utlåtanden.

I anslutning till detta är det viktigt att påpeka att även jag delar upphovspersonernas förförståelse. Detta blir inte minst tydligt i och med det faktum att jag känner mig bekväm med att diskutera kvalitetsbegreppet utan att, precis som i uppsatserna i min studie, en gång för alla fastställa begreppets ramar. Kvalitetsbegreppet kan liknas med *myten om den goda litteraturen* som Magnus Persson tar upp. Att denna myt finns betyder inte att läsning inte kan ha positiva effekter, det betyder endast att skönlitteratur kan *antas* vara av godo utan närmare förklaring. På samma sätt är det möjligt att viss litteratur är av högre kvalitet än någon annan. Använder sig man sig av Anders Palms värdekriterier borde det vara teoretiskt möjligt att vissa verk uppfyller dessa krav bättre än andra. Vår förförståelse av kvalitetsbegreppet gör dock att vi inte behöver denna teoretiska omväg för att använda oss av begreppet.

5.5 Litteracitet

Antal Uppsats användningar	
B1	186
B2	4
L1	106
L2	19
L5	6
U2	100
U3	47
U5	1
U6	2
U7	99

Fig. 6 användning av begreppet *litteracitet* uppdelat efter uppsats

Då det har blivit tydligt för mig att litteracitet och läsförståelse är ett återkommande tema i många av de uppsatser jag har studerat, vill jag i detta avsnitt titta närmare på hur de använder begreppet. Jag uppfattar det som ett intressant begrepp just därför det i uppsatserna blir tydligt att det kan användas på många olika sätt. I tabellen ovan visar jag hur mycket de olika uppsatserna som tar upp begreppet använder sig av det. När jag har räknat antalet användningar har jag också räknat in olika böjningar och sammansättningar av ordet, det engelska begreppet *literacy* samt begreppet läsförståelse när det har använts som synonymt med litteracitetsbegreppet.

Som jag skriver i min bakgrund har det på senare tid blivit vanligare att man använder sig av begreppet litteracitet snarare än läsförståelse. Denna utveckling speglas också i de uppsatser som ingår i min studie. Många använder litteracitet på grund av att det är bredare än begreppet läsförståelse eftersom det kan inkludera olika typer av medier och betonar den sociokulturella aspekten. Man kan dock ana en viss osäkerhet vid användningen av begreppet vilket kan bero på att det är relativt nytt och att konsensus om vilket begrepp som skall användas ännu inte nåtts inom ämnet. U2 tar exempelvis upp Carina Fast som har uppmärksammat problematiken med att översätta *literacy* och att andra begrepp, som skrivkultur, skriftbruk, skriftlighet och skriftspråkiga aktiviteter, har tagits upp som alternativa översättningar (U2, 8). Även U3 tar upp begreppsproblematiken men väljer att, till skillnad från U2, använda sig av det engelska begreppet alternativt ”läsning” eller ”läs- och skrivpraktiker”, istället för ”litteracitet” (U3, 9)

U2 och U3 tar, i likhet med mig, sin utgångspunkt i David Bartons definition av litteracitetsbegreppet. De uppmärksammar begreppets bredd och Bartons retoriska fråga ”where does literacy end?”. U2 skriver utifrån Barton att: ”läsning kan gå från mekaniskt yttrande av nyhetsläsaren till de oändliga nivåerna av att tolka en text. Läsnings har använts på ett brett spektrum av fenomen exempelvis läsa en barometer, teblad och ansiktsuttryck. Läsnings inkluderar även olika tolkningar som läsare har av

en dikt. Att läsa är att dekonstruera” (U2, 8). U3 tar upp Bartons retoriska fråga i anslutning till det som brukar kallas *new literacy studies*, alltså studiet av litteracitet kopplat till teknisk utveckling och användning av nya medier. U3 skriver: ”Nya medier kräver nya kompetenser och nya tankar kring literacy-begreppet, menar forskarna som engagerar sig i New literacy studies. Människans sätt att kommunicera har förändrats i och med teknikens utveckling, det sociala konstituerar sig i dag inte enbart genom verbalitet och fysisk interaktion utan är till stora delar digital och skriftspråksbaserad” (U3, 9). U3 använder även de åtta punkter som Barton ställer upp för att definiera litteracitet. Dessa punkter ger en god grundförståelse för vad litteracitetsbegreppet består av:

- Literacy är en social aktivitet.
- Människor har olika typer av literacy-aktiviteter associerade till olika domäner i sina liv.
- Människors literacy-praktiker är insatta i bredare sociala relationer. Därför är det nödvändigt att beskriva de sociala sammanhang där literacysituationer äger rum.
- Literacy baserar sig på ett system av symboler. Det är ett symboliskt system som är avsett för kommunikation.
- Literacy är ett symboliskt system som används för att representera världen. Det är en del av vårt sätt att tänka.
- Vi har attityder, känslor och värderingar förknippade med literacy och dessa attityder styr våra handlingar.
- Literacy har en historia. Våra individuella liv består av många literacy-händelser alltifrån tidig barndom.
- En literacy-händelse har också en social historia. En aktuell praktik har rötter i det förflutna.

U3, 21-22

De uppsatser som i hög utsträckning använder sig av litteracitetsbegreppet tar samtliga upp det i relation till olika aspekter av barns läsning. L1 tar upp litteracitet i ett multimodalt sammanhang i deras studie av ett läsfrämjande projekt som använder sig av ipads. I sin undersökning av barns användning av ny teknik skriver de in sig i det U3 benämner som *new literacy studies*. De visar hur behovet att läsfärdighet har förändrats över tid:

Exempelvis innebar den läsfärdighet som krävdes i folkskolan att människor i stort sett kunde stava sig igenom och ordgrant återge texter medan förståelsen av det som lästs inte var centralt. Idag krävs helt andra färdigheter, där förståelse, oppositionellt läsande och läsande som leder till skapandet av egen kunskap betonas. Säljö (2005, ss. 206-223) benämner detta som en postmodern läsart och poängterar att denna läsart förekommer parallellt med en digital läsart som kräver en förmåga att söka, kritiskt granska samt producera i en digital miljö.

L1, 16

L1 använder begreppet *litteracitetshändelse* så som det beskrivs av Elisabeth Björklund i hennes avhandling *Att erövra litteracitet* (2008) för att ytterligare understryka att litteracitet inte bara är kopplat till klassisk läsning av tryckt text. Genom att använda detta begrepp understryker de också den dynamiska aspekten i ett barns erövrande av en litteracitet. De använder litteracitetshändelse för att fokusera på aktivitet snarare än kunskap då barns litteracitet kan handla om användandet av till exempel bilder eller sång (L1, 15). Genom att använda detta begrepp kan L1

analysera projektet *Läskonster* som en litteracitetshändelse även om det använder sig av icke-traditionella medel. De skriver i sin reflektion:

Sagoberättandet beskrivs ha varit främsta fokus i projektet *Sagoworkshop - min e-bok*. Projektet kan förstås som ett tillfälle för barnen att närmare bekanta sig med sago-genren genom att i samspel med andra barn och vuxna praktiskt arbeta med sagans struktur, karaktärer och berättande. Detta kan sägas ligga nära "traditionell" litteracitet där fokus till stor del är på den klassiska sagan och sagoberättandet. Centralt i projektet har dock varit användandet av ett relativt nytt tekniskt verktyg, ipaden. [...] Möjligheten att genom ipaden arbeta med multimodala former skulle kunna ge barnen tillfälle att reflektera kring hur text, bild och berättelser hänger ihop och hur de kan förmedlas på olika sätt, en form av metarefleksion (...). Aspekter såsom att förstå hur ipaden kan användas som verktyg i en deltagande kultur blir också aktuella och projektet kan på detta sätt även betraktas som en litteracitetshändelse utifrån en förståelse för 'media literacy'.

L1, 61-62

Även L2 tar upp behovet att ett utvidgat litteracitetsbegrepp då hon talar om synen på pojkars läsning. Hon menar att ett för smalt användande av litteracitet ofta påverkar uppfattningen av pojkars läsning negativt då de i högra utsträckning än flickor uppskattar de typer av icke-linjär läsning som ibland inte innefattas i begreppet (L2, 17). Hon tar upp Thomas Newkirk som menar att anledningen till att pojkar misslyckas i skolan är just på grund av en felaktig syn på litteracitet. Detta påverkar i sin tur både betygsättning och undervisning och leder till att pojkars läsning undervärderas och ignoreras (L2, 18). L2 skriver:

Man måste därför undersöka och ha i åtanke att skolan och undervisningen i sig kan bidra till att cementera, reproducera och förstärka föreställningarna kring de bakomliggande faktorer – till exempel kön, socioekonomisk bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå – som påverkar elevernas, och kanske främst pojkarnas, inställning till skolan i allmänhet och läsning i synnerhet

L2, 18

Flera av uppsatserna (B1, L1, U7, U2) tar upp Elisabeth Björklunds avhandling *Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan* (2008) som ett exempel på hur litteracitetsforskningen ser ut i Sverige. I avhandlingen undersöker Björklund hur barn i förskoleåldern tillägnar sig och uttrycker litteracitet i sin vardag. Hon använder sig av ett brett litteracitetsbegrepp som de uppsatser som använder sig av hennes forskning har tagit fasta på. U7 som använder Björklund för att undersöka det lässtimulerande projektet *Läskonster* skriver:

Avhandlingens viktigaste forskningsresultat är en ökad kunskap om litteracitet där begreppet inte bara relateras till språk och språkutveckling utan även saker som bokbläddring, bokläsning (som genomförs av andra), och egen låtsasläsning, alltså det som sker innan barnet lärt sig läsa rent formellt. Björklund vill visa att litteracitet är en uppsättning av sociala aktiviteter som medieras genom text. Anledningen till att även små barn innefattas av begreppet är att litteracitet ses som ett tillstånd man alltid befinner sig i, och det kan uppstå var som helst, när som helst, i vilket sammanhang som helst.

U7, 19

U7 tar även upp Björklunds val att använda begreppet *erövra*, vilket även flera andra av uppsatserna i min studie använder. Björklund använder begreppet för att understryka att litteracitet är något aktivt. Det är en pågående process som sker i samspel med andra, både andra barn och vuxna. Därför är aktiviteter som exempelvis högläsning viktiga för barn språkutveckling. På detta sätt lär de sig att förstå läsningen regler och tränar upp sin narrativa förmåga. (U7, 19)

Den mängd olika typer av litteracitet som finns uppmärksammas i B1. B1 tar upp *new literacy* och hur detta område öppnar upp för studier av bland allt från "arbetsplatslitteracitet" till "akademisk litteracitet" (B1, 20). I sin studie av flerspråkiga familjer med små barn använder hon sig av begreppen *early childhood literacy* och *family literacy*. Hon använder begreppen som redskap för att analysera språkinläringens sociala faktorer och menar att de "används numera flitigt inom forskning kring barn och språkutveckling men har ännu inte prövats i någon större uträkning inom forskning som rör folkbibliotek och läsfrämjande verksamhet" (B1, 14).

Att begreppet litteracitet är så pass mångfacetterat gör att det kan användas som ett sätt att koppla samman de mer humanistiska uppsatser som finns med i min undersökning med uppsatser som har en informationsvetenskaplig fokus. Inom informationsvetenskapen använder man sig av begrepp som exempelvis *information literacy* och *media literacy* som har starka korrelationer med de typer av litteracitet som används i mina undersökningsobjekt. Även om det rör sig om olika typer av medier så är det samma typ av erövringsprocess som sker när man tillskansar sig en eller annan typ av litteracitet. Litteracitetsbegreppet kan sålunda användas som ett övergripande begrepp inom B&I-fältet för att på så sätt skapa en starkare tolkningsgemenskap mellan ämnets olika delar.

6. Sammanfattning och avslutande diskussion

Min undersökning av en del av de masteruppsatser som har skrivits inom ramen för B&I-utbildningarna i Borås, Lund och Uppsala har visat på den mängd olika vägar man kan ta om man är intresserad av skönlitteratur och läsning. Det har också blivit tydligt att just ett personligt intresse har varit en viktig aspekt i flera av upphovspersonerna ämnesval och arbetsprocess. Detta intresse kan ha varit en del av anledningen till att de sökte sig till utbildningen och kommer troligen också vara någonting de tar med sig ut i arbetslivet eller in i en forskarroll. För att knyta ihop uppsatsen och åskådliggöra mina slutsatser återknyter jag nu till de forskarfrågor jag formulerat i inledningen.

Hur behandlas skönlitteratur och läsning i de masteruppsatser som skrivs inom B&I i Sverige?

En av de mest tydliga gemensamma nämnarna bland uppsatserna i min studie är att det är individens förhållande till, eller upplevelse av, skönlitteratur och läsning som är fokus. Detta märks både i upphovspersonernas ämnesval och i deras val av teori och metod. Gällande ämnesval kan man se att mer än hälften av uppsatserna explicit handlar om människors upplevelser av läsning eller läsfrämjande verksamhet. I deras val av teorier ser man det i den utbredda användningen av läsforskning, litteracitetsforskning samt sociokulturell teori. Att majoriteten av uppsatserna använder sig av intervjuer pekar även det på deras fokus på individen.

Vidare finns det en genomgående positiv bild av skönlitteratur och läsning i uppsatserna. I flera av dem problematiseras synen på läsning, speciellt synen på att vissa typer av läsning eller vissa typer av böcker skulle vara bättre än andra, men att läsningen som sådan skulle vara negativ eller meningslös är aldrig aktuellt. Denna uppfattning finns inte bara i de uppsatser som tar upp läsfrämjande verksamheter och projekt utan även i de som handlar om läsning eller skönlitteratur på ett mer teoretisk plan som de diskursanalytiska uppsatserna och de som behandlar biblioteket som plats. Jag har i min analys menat att man på vissa ställen till och med kan se exempel på den ambivalens som Magnus Persson menar finns hos bibliotekarier mellan det ha kallar *myten om den goda litteraturen* och osäkerheten inför hur man ska föra en teoretisk diskussion kring denna godhet.

Ännu en likhet mellan uppsatserna är att de är av uppfattningen att skönlitteratur och läsning är starkt kopplat till biblioteket och folkbibliotekets läsfrämjande eller lässtimulerande verksamhet. Att uppsatserna är knutna till praktiskt biblioteksverksamhet är föga förvånande med tanke på de tre utbildningarnas närhet till bibliotekarieprofessionen och att utbildningen är, till viss del, yrkesförberedande. Att uppsatserna gör just kopplingen mellan bibliotek och skönlitteratur kan visa på att

de tillhör den biblioteksvetenskapliga, eller humanistiska, grenen av fältet snarare än den informationsvetenskapliga. Att de använder begrepp som litteracitet visas dock att det finns kopplingar mellan de olika delarna av fältet då detta begrepp även används inom den mer informationsvetenskapliga delen.

Vilka teoribildningar och metoder används och hur påverkar detta uppsatsen och ämnesvalet?

I min studie har det blivit tydligt att ämne, teori och metod är starkt knutna till varandra i de undersökta uppsatserna. I vissa fall har det lett till att teori och metod har varit samma, som i fallet med L2, L5, U5 och U9 som använder sig av diskursanalys. På ett liknande sätt använder sig de uppsatser som handlar om läsförbättrande arbete eller läsningens betydelse av olika typer av läsforskning och de som har barn som ämne använder sig ofta av olika typer av barnforskning.

Uppsatserna visar upp en relativt stor spridning gällande teorianvändning även om litteracitetsforskning eller läsforskning, med god marginal, är den vanligast förekommande teoribildningen. Detta kan tyda på att det finns en frihet inom fältet, som möjligen kan spåras tillbaka till ämnets tvärvetenskaplighet eller ämnets unga ålder, att välja relativt fritt hur man vill lägga upp sin uppsats. Att det dock finns flera överstämmelser gällande användning av specifika teoretiker eller begreppsapparater tyder på att samtliga upphovspersoner är en del av samma tolkningsgemenskap och det är inte omöjligt att denna kommer att bli mer väldefinierad i framtiden vilket skulle kunna leda till en större likritning mellan uppsatserna. Om detta kan jag dock endast spekulera.

Vidare varierar graden av teoretisk tillämpning i uppsatserna. Detta kan till viss del bero på uppsatsernas ämnesval då de med en mer praktisk inriktning mot exempelvis ett enskilt läsförbättrande projekt blir mer presenterande i sin karaktär. Som mest tydligt blir detta i L3 där teoretiska utgångspunkter i stort sett saknas. I flera av uppsatserna har jag anmärkt på en avsaknad av teoretiska ingångar gällande skönlitteratur vilket i vissa fall har lett till svårigheter att ge analyserna det teoretiska djup som de skulle kunna ha haft.

Om uppsatserna är diversifierade gällande ämne och teori så är de desto mer likriktade i sina metodanvändningar då den stora majoriteten har använt sig av kvalitativa intervjuer. Detta visar återigen på uppsatsernas fokus på individen och i många fall även närheten till bibliotekets praktiska verksamhet. Kvalitativa intervjuer påverkar dock analysen då det låga antalet intervjuer minskar möjligheten att i analysen dra några mer långtgående konklusioner då metoden per automatik gör empirin så individbaserad.

Vilka likheter och skillnader finns mellan de olika uppsatserna?

Denna fråga har till stor del blivit besvarad i de tidigare frågeställningarna då det naturligt har skett en jämförelse mellan de olika uppsatserna. Förutom dessa jämförelser kan även nämnas de skillnader som jag har observerat baserat på var uppsatsen är skriven. Jag har observerat att uppsatserna har många gemensamma beröringspunkter oberoende av var de är skrivna, men i vissa instanser skiljer de sig åt

och det blir tydligt att upphovspersonerna är delar av avgränsade lärosätetsbundna tolkningsgemenskaper. En gemensam beröringspunkt är att flertalet av uppsatserna har specifika målgrupper som sitt huvudämne, exempelvis barn eller etniska minoriteter.

Ett exempel på skillnader mellan lärosätena är att uppsatserna från Lunds universitet är mer textbundna, och således i vissa fall mer teoretiska, än uppsatserna skrivna i Borås eller Uppsala som till största delen använt sig av intervjuer och alltså har mänskliga upplevelser som sin empiri. En annan skillnad är att uppsatserna från Uppsala har en större fokus på samhällsliga aspekter då de flesta av de uppsatserna som använder sig av sociokulturella teorier kommer därifrån. På ett liknande sätt kan man se att de många av uppsatserna från Borås har en mer litteraturteoretisk inriktning i deras användning av litteratursociologi och andra litteraturvetenskapliga teorier. Att uppsatserna från Borås är mer litteratursociologiskt präglade kan man även se i användningen av begreppet kvalitet som fem av sex uppsatser från Borås använder sig av. Här bör dock återigen poängteras att jag endast har undersökt en del av de uppsatser som publicerats på respektive lärosäte vilket gör att jag omöjligen kan dra definitiva slutsatser kring skillnader mellan dem.

6.1 Egna reflektioner samt förslag på vidare forskning

Något jag har funnit intressant under mitt arbete med dessa uppsatser är hur många av dem som är sprungna ur upphovspersonens eget intresse för ämnet. Jag har tagit fasta på detta då det har varit mitt personliga intresse för skönlitteratur och läsning som har fört mig fram till mitt eget uppsatsämne. Detta visar att det finns ett intresse för dessa ämnen inom B&I-utbildningarna i Sverige vilket jag anser är positivt både för B&I och för bibliotekarieprofessionen. Vidare visar uppsatserna att den läsfrämjande eller lässtimulerande verksamhet som, främst, folkbibliotek tillhandahåller dels ger positiva resultat och också hålls i högt anseende av uppsatsernas upphovspersoner. Även detta upplever jag personligen som någonting positivt.

Jag har valt att använda mig av både hermeneutisk teori och metod, vilket jag anser har fungerat väl. Då jag har ett relativt litet antal undersökningsobjekt vill jag mena att en tolkande undersökning lämpar sig bättre än ett mer kvantitativt angreppssätt. De begrepp som jag särskilt tagit fasta på är tolkningsgemenskaper och förförståelse då jag upplever att de har hjälpt mig att ringa in hur uppsatserna relaterar till varandra och till B&I-fältet, och inte minst hur jag själv relaterar till uppsatserna.

Något som jag genomgående har frågat mig själv under uppsatsarbetet är vilka slutledningar jag faktiskt kan dra av min undersökning då den har ett så pass begränsat urval. Vad jag har kommit fram till är att jag egentligen inte kan göra några konklusioner, utöver rent spekulativa, som stäcker sig utanför mina egna undersökningsobjekt. Detta anser jag dock inte leder till att min uppsats saknar relevans. Då masteruppsatsen har en speciell position mitt emellan utbildning, forskning och profession och på grund av att en fortgående analys av det egna fältet är önskvärd ger min uppsats ändå en användbar inblick i vad som skrivs, och vilka uppfattningar som kommer till uttryck, i åtminstone en del av fältet.

Trots att min uppsats inte kan dra några långtgående slutsatser visar den dock att det finns många möjligheter till vidare forskning. Då min uppsats har ett relativt översiktligt angreppssätt är en väg att gå att göra än mer specialiserade undersökningar som går djupare in på något av de fenomen jag har tagit upp. Exempelvis skulle jag tycka att det var intressant om frågan om kvalitet som jag har tagit upp skulle undersökas i större detalj.

En annan möjlig väg för vidare forskning skulle kunna vara att istället ta ett bredare angrepp och undersöka synen på skönlitteratur ur en B&I-kontext. Detta menar jag skulle kunna vara av godo för forskningen inom fältet då både jag, vissa av uppsatserna i min undersökning samt annan litteratur har nämnt att man kan uppleva att det till viss del saknas teoretisk grund på vilken man kan diskutera denna fråga inom B&I. Man skulle till och med kunna göra en ännu större undersökning där man jämförde den svenska B&I-kontexten med exempelvis den amerikanska för att undersöka hur de skiljer sig åt och analysera potentiella för och nackdelar med dessa skillnader.

7. Litteraturförteckning

Barton, D. (2001). Directions for Literacy Research: Analysing Language and Social Practices in a Textually Mediated World. I *Language and Education*. 15(2&3), ss. 92-104.

BHS. (u.å.). *Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/ Bibliotekshögskolan* [Elektronisk] BHS: Borås [Broschyr] Tillgänglig:
http://www.hb.se/Global/BHS/Dokument/BHS_Ominstitutionen.pdf (2014-06-08)

Bjurström, E., Fornäs, J. & Ganetz, H. (2000). *Det kommunikativa handlandet: kulturella perspektiv på medier och konsumtion*. Nora: Nya Doxa.

Brescaru, E. (2012). *Läsarstudier inom biblioteks- och informationsvetenskap - en metastudie av nio magisteruppsatser, skrivna vid Institutionen Biblioteks- och Informationsvetenskap i Borås, 2000 -2010* Masteruppsats, Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås. Borås: BHS.

Compagnon, A. (2004). *Literature, Theory and Common Sense*. USA: Princeton University Press.

FRN. (1989). *Biblioteks- och informationsvetenskap – förslag inför 90-talet*, Forskningsrådsnämnden: Stockholm.

Golden, L. (1973). The Purgation Theory of Catharsis. I *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 31(4), ss. 473-479.

Hansson, F. (2004). Reconsidering the Institutional Paradigm. I Boyd Rayward, W. (red.) *Aware and responsible: papers of the Nordic-International Colloquium on Social and Cultural Awareness and Responsibility in Library, Information and Documentation Studies (SCARLID)*. Lanham, Md.: Scarecrow Press, ss. 49-69.

Hedemark, Å. (2011) . *Barn berättar – en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* (Rapport 2011:1). Markaryd: Svensk Biblioteksförning.

Höglund, L. (red.) (1995). *Biblioteken, kulturen och den sociala intelligensen: aktuell forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap*. Borås: Valfrid i samarbete med Forskningsrådsnämnden (FRN).

Höglund, L. (2000). *Biblioteks- och informationsvetenskap som studie- och forskningsområde*. [Elektronisk] Borås: BHS Tillgänglig:
<http://hdl.handle.net/2320/4257> (2014-06-08)

Höglund, L. & Wahlström, E. (2007). Bibliotek, läsande och förtroende – effekter av bibliotek och läsande [Elektronisk] Tillgänglig:
<http://hdl.handle.net/2320/2533> (2014-06-08)

Höglund, L. & Wahlström, E. (2007). Bibliotek och läsande – individuell stimulans eller samhällsnytta? I Holmberg, S. & Weibull, L. (red.). *Det nya Sverige: trettiosju kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2006*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Höglund, L. & Wahlström, E. (2011). Bibliotek och läsande – Mellan digitala och fysiska media. I Holmberg, S., Weibull, L. & Oscarsson, H. (red.) *Lycksalighetens ö: fyrtioen kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2010*. Göteborg: SOM-institutet.

Högskoleverket (2008). *Granskning av utbildningarna inom kulturvård och ABM-området* (Rapport 2008:45). Stockholm: Högskoleverket.

Jakobson, R. (1960). Closing Statement: Linguistics and Poetics. I Sebeok, T. (red.) *Style in Language. [Conference on style ... held at Indiana university, in Bloomington, April 17-19, 1958]*. 6. pr. Cambridge, Mass.: ss. 350-377.

Kjørup, S. (1999). *Människovetenskaperna: Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*, Lund: Studentlitteratur.

Kultur i Halland (2013). *Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek* (Rapport 2013). Halmstad: Kultur i Halland.

Krishnan, A. (2009). *What Are Academic Disciplines? Some Observations on the Disciplinarity vs. Interdisciplinarity Debate* ESRC National Centre for Research Methods, Working Paper Series 03/09. University of Southampton.

Kåring Wagman, A. (2008). *Taggning och chick lit: biblioteks- och informationsvetenskapen i Sverige*. Stockholm: Svensk biblioteks-förening.

Lunds universitet (2014). *Masterprogram i ABM* [Elektronisk] Lund: Institutionen för kulturvetenskaper. Tillgänglig:
<http://www.kultur.lu.se/utbildning/masterprogram/masterprogram-i-abm>
(2014-06-08)

Palm, A. (2009). Egenart, egenskaper, egenvärde: Bidrag till en litterär värdeteori. I Mortensen, A. (red.) *Litteraturens värden*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Rosenblatt, T. (1969). Towards a Transactional Theory of Reading. I *Journal of Literacy Research*. 31(1), ss. 31-49.

Ross, C. S., McKechnie, L. & Rothbauer, P. M. (2006). *Reading matters: what the research reveals about reading, libraries, and community*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited.

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Sjklovskij, V. (1965). Art as Technique. I Lemon, L. & Reis, M. (red.) *Russian Formalist Criticism. Four Essays*. Lincoln: University of Nebraska Press, ss. 3-24.

Skolverket (2013). *PISA 2012: 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap: resultaten i koncentrat*. Stockholm: Skolverket.

SOU 2012:10. Litteraturutredningen. *Läsarnas marknad, marknadens läsare*. Stockholm: Fritze.

SOU 2012:65. Litteraturutredningen. *Läsandets kultur*. Stockholm: Fritze.

Stehr, Nico & Weingart, Peter (red.) (2000). *Practising interdisciplinarity*. Toronto: University of Toronto Press.

Sunnemark, F. & Åberg, M. (red.) (2004). *Tvärvetenskap: fält, perspektiv eller metod*. Lund: Studentlitteratur.

Uppsala universitet (2014). *Masterprogram i ABM: 120 högskolepoäng* [Elektronisk] Uppsala universitet: Uppsala.

Tillgänglig: http://www.uu.se/digitalAssets/278/278611_3document.pdf (2014-06-08)

Åström, F. (2004). Library and Information Science in Context. I Boyd Rayward, W. (red.) *Aware and responsible: papers of the Nordic-International Colloquium on Social and Cultural Awareness and Responsibility in Library, Information and Documentation Studies (SCARLID)*. Lanham, Md.: Scarecrow Press, ss. 1-27.

Åström, F. (2006). *The social and intellectual development of library and information science*. Diss., Umeå universitet, Umeå: Umeå universitet.

Bilaga 1

Uppsatser med beteckningar och indelningar

Borås

B1 - "Om man börjar från början" Litteracitetspraktiker i flerspråkiga familjer med små barn - Yvonne Quirk, 2013

Ämne: Barn, Genus & etnicitet

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning, Sociokulturell teori

Metod: Intervju

B2 - Läsa och samtala: Vad betyder folkbibliotekets bokcirkel för användaren? – Ulrika Wahlström, 2013

Ämne: Läsförmedlande arbete, Läsnings betydelse

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning

Metod: Intervju

B3 - Bygga broar mellan kulturer: En studie av skönlitteratur, identitet och integrationsprocess - Elin Lindskog, 2012

Ämne: Läsnings betydelse, Genus & etnicitet, Biblioteket som plats

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning

Metod: Intervju

B4 - "... livet var bråddjupt och det kittlade" En studie om unga kvinnors läspraktiker vid 1900-talets mitt - Helen Asklund, 2012

Ämne: Läsnings betydelse, Genus & etnicitet

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning, Litteratursociologisk teori

Metod: Intervju

B5 - "Läser science fiction utan att skämmas" Om kvinnors läsning av science fiction - Ulrika von Knorring, 2010

Ämne: Läsnings betydelse, Genus & etnicitet

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning, Feministisk/genus- teori

Metod: Intervju

B6 - Nobel och August på biblioteket: Bibliotekariers attityder och förhållningssätt gentemot litterära priser - Johanna Berglind, 2010

Ämne: Kvalitet

Teori: Litteratursociologisk teori

Metod: Intervju

Lund

L1 - Litteracitet, små barn och ipad: En fallstudie av ett barnbiblioteks användande av ny teknik i en läsfrämjande kontext - Hanna Agebjörn och Mia Nilsson, 2013

Ämne: Barn, Läsfrämjande arbete

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning

Metod: Fallstudie

L2 - Pojkars problematiska läsning: En diskursanalys med utgångspunkt från

Läsandets kultur (SOU 2012:65) - Kåå Olsen, 2013

Ämne: Barn, Genus & etnicitet

Teori: Diskursteori, Litteracitetsteori/Läsforskning

Metod: Diskursanalys

L3 - Mangabiblioteket i Hiroshima: En plats för läsning - Annelie Humble, 2012

Ämne: Biblioteket som plats

Teori: -

Metod: Fallstudie

L4 - Räcker en låda böcker?: Om mindre gymnasieskolors lösningar på den nya skollagens krav på skolbibliotek - Josefin Andersson, 2012

Ämne: Barn, Biblioteket som plats

Teori: Diskursteori, Hermeneutisk teori

Metod: Enkäter

L5 - Vad man talar om när man talar om skolbibliotek: En diskursanalytisk studie av hur skolbiblioteket framställs i skolrelaterade forum - Cecilia Cronberg & Lynn Karlsson, 2012

Ämne: Barn, Biblioteket som plats

Teori: Diskursteori

Metod: Diskursanalys

L6 - Plocka löss och bestraffa mäktiga trollkarlar: Representationer av bibliotekarier i fantasy litteraturen - Eva Carolyn Cyrén, 2011

Ämne: Hur bibliotekarier porträtteras i litteratur, Genus & etnicitet,

Teori: Feministisk/genus- teori

Metod: Textanalys

Uppsala

U1 - Bibliotekarien som detektiv: Representationer av bibliotekarier i detektivromaner - Cecilia Johansson, 2013

Ämne: Hur bibliotekarier porträtteras i litteratur, Genus & etnicitet

Teori: Litteraturvetenskaplig teori

Metod: Textanalys

U2 - "Om man tar en tråkig bok så börjar den sova" En kvalitativ intervjustudie av barn som läser för hundar i skolmiljö - Lovisa Öhlund, 2013

Ämne: Barn, Läsförmedlande arbete

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning, Sociokulturell teori, Karnevalsteori

Metod: Intervju

U3 - Döende böcker och levande texter: En kvalitativ studie om barns syn på läsning, text och bibliotek - Annika Nagorsen Kastlander, 2013

Ämne: Barn, Läsningens betydelse

Teori: Barnsociologisk teori, Litteracitetsteori/Läsforskning, Sociokulturell teori

Metod: Intervju

U4 - Livsviktig läsning: En fallstudie av ett biblioterapeutiskt projekt på ett finskt äldreboende i Stockholms län - Sonja Fagerholm, 2012

Ämne: Läsförmedlande arbete, Läsningens betydelse, Genus & etnicitet

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning

Metod: Fallstudie

U5 - Läsning i omedelbarhetens tidsålder: Diskurser om läsning och litteratur i media riktad till barn och ungdomar - Daniel Flood, 2012

Ämne: Barn, Läsningens betydelse

Teori: Diskursteori

Metod: Diskursanalys

U6 - "Den boken hade jag aldrig läst annars" Om barns deltagande i bokcirklar – Katarina Skönblad, 2011

Ämne: Barn, Läsförmedlande arbete

Teori: Barnsociologisk teori, Litteracitetsteori/Läsforskning

Metod: Intervju

U7 - Projektet *Läskonster*: En uppföljning av ett lässtimulerande projekt - Anna Danielsson, 2011

Ämne: Barn, Läsförmedlande arbete

Teori: Barnsociologisk teori, Litteracitetsteori/Läsforskning, Sociokulturell teori

Metod: Intervju

U8 - Barnens bibliotek: Barn och bibliotekarier tipsar om böcker på Internet - Tina Kolström, 2010

Ämne: Barn, Läsfrämjande arbete

Teori: Litteracitetsteori/Läsforskning

Metod: Hermeneutisk analys

U9 - Biografier om gangsters och åldrande rockstjärnor som snortar myror: en diskursanalytisk undersökning av litteraturförmedling i livsstilsmagasin för män - Bodil Ekelund, 2010

Ämne: Genus & etnicitet

Teori: Diskursteori, Feministisk/genus- teori

Metod: Diskursanalys